

LETNIK X • 1929 • ŠTEVILKA 2

MLADIKA

PETER MARKOVIČ, STRAH LJUBLJANSKIH ŠOLARJEV.

ZGODOVINSKA POVEST. — IVAN PREGELJ.

4. Močno častim...

»Mihi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus — kar celó močno častim prijatelje Tvoje, o Bog!« je zaklical vikar v misli na bližnje svoje sveto opravilo iz antifone za praznik svetega Andreja. Hodil je po spodnji poti od Kastva proti Reki in delal načrt, kako bo v kratki uri pri cerkvi pred mestom, pred oltarjem, kjer še ni maševal. »Godujejo, očetje kapucini,« je mislil, »zgodaj bodo cerkev odprli romarjem. Pomašujem pobožni srenji in kar nič ne bom zamudil. Še čakati mi bo, preden zaspani Rečani svoja mestna vrata odpro.« Kakor za potrdilo se je tedaj pred njim oglasil zvon od cerkve pri Svetem Andreju med oljkami. Vikar je začel priganjati osla k hitrejši hoji. Tako je prešel Bubiče, Serdoce in Blažiče blizu do Plaz. Že nekaj streljajev po poti je slišal z gornje poti prav tako zgodnje potnike kot je bil on sam. Toplo usmiljenje do teh svojih revnih bližnjih je občutil. »Meniš, fra Jože,« si je dejal, »bogve, kakšno veliko dejanje si storil, ko si poštoval vso noč. Tu gori jih čuj siromake Čiče od Pašjaka, Sisca in Skalnice! Dan za dnem, noč za nočjo od polnoči so na nogah in na potu s svojimi bornimi tovarnimi mulami. In če bi že kaj prida na prodaj imeli tovoriti, pa nimajo nego dvoje in troje butaric lesa in oglja, Bog ga Rečanom vzel, da bi ga krvavo kupovati morali za mráz in za kuho, amen in Bog!«

Stopil je med prve oljčne nasade. Tu se je sestel s Čiči. Vedro je pozdravil v njihovi besedi in začel izpraševati, odkod so. Iz Velega Berguda, so povedali, vikar pa se je razveselil in vprašal:

»Poznam. Kaj pa krivi Matija? Ali je še živ?«

»Živ,« so povedali.

»Tovori pa gotovo ne več?« je vprašal vikar.

»Zakaj ne bi tovoril,« so rekli in zdajci je nekdo med njimi pognal svojo žival vikarjevemu oslu ob stran in pozdravil:

»Častiti gospod! Evo ti krivega Matije. Kaj pa bi mu rad?«

»Volk te ne ogrizel, saj res še živiš, stara griva,« se je razveselil duhovni preprostega svojega znanca in se rokoval z njim in porazgovoril.

Zvedel je od starca, da tovari z njim njegov desetletni vnuk, najmlajši med šestimi brati, ki gre to jutro prvokrat na Reko.

»Do Reke pač,« je vzkliknil vikar, »v mesto pa ne pojde.« Povedal je staremu Čiču, da mu bo fanta prepustil v službo. Pazil da bo osla, ko bo imel vikar opravila v cerkvi in mestu. Ded naj medtem prodaja to, kar je sam pritovoril in kar je prignal vnuk. Čič ni ugovarjal. Vikar je nato slišal deda in vnuka, kako se nekaj besedita. Ni umel. Prav bližnji glas zvonov je preglušil pogovor med starim in mladim. Zdajci je vikar razjahal in zaklical staremu Matiji. Začudil se je, ko je neki drugi Čič vzel njegovo žival za konopec. Matije in fanta pa ni bilo nikjer.

»Kaj ti?« je vzkliknil vikar, »ali nisem najel mladega Matije?« Uslužni Čič je povedal, da sta stari Matija in mladi skrivaj pognala naprej, da ne bi služila. Vikar ni umel in je nato zvedel. Mladi si ni dal odgovoriti svoje prve poti v mesto, stari pa si ni znal pomagati, ker je vnuk za kupčijo vendar še premlad. Tako sta jo v zadregi molče popihala, ne da bi bil vikar kaj opazil.

»Neumna pameť čiribirská,« se je razjadal vikar, »služila bi bila za pet tovorov. Nuj, prav pričiče se jima.«

Kljub tej svoji nejevolji je vikar zaklical na pot pred seboj, kamor je bil Čič odgnal:

»Čuješ, krivi Matija?«

»E pa čujem, častiti gospod.«

»Pes naj te goni. Ali si hud?«

»Bogme, sem. Pa kaj hočem.«

»Umri, ki te smrkava žloťa strahuje,« je klical vikar.

»Kakor Bog da,« je odgovorilo nazaj.

Vikar se je udobrovoljeno zasmeljal, prepustil svojo žival postrežljivemu Čiču in stopil v cerkev.

»Mihi autem nimis honorati...« je mrmral, se pokrižal z blagoslovljeno vodo in se začudil, ko je videl, da je menda prvi, ki je to jutro stopil v cerkev. V medlem svitu večne luči spred glavnega oltarja se je usmeril vikar po cerkvi. Sam Bog vedi kako, iz nekake navade doma v Moščenicah, je odgrnil zaveso pri prvi spovednici in presenečno odstopil. Iz mraku v spokornem stolu se je zarisalo vanj neko prečudno mlado in strašno zbegano človeško lice. Mlada roka se je krčevito pognala, da bi zopet spovednico zavesila.

»Non sum — nisem!« je slišal vikar spregovoriti človeka v spovednici.

»Confessarius — spovednik?« se je vzelo vikarju vedro v besedo. »Sem pa jaz, hvala Bogu.«

V tistem trenutku se je osvestil, se opravičil z glasno besedo in šel dalje. Stopil je v zakristijo, kjer je našel zaspanega mašnega strežnika in brata cerkovnika. Pozdravil je po navadi in dejal:

»Moščenški vikar sem. Mudi se mi. Takoj bom maševal.« Brat cerkovnik se je poklonil, potem pa je pogledal nezaupno na vikarja, ki je pokleknil, da bi opravil molitev pred mašo. Čez kratko je vstal in si šel umivati roke.

»Oprostite!« je tedaj stopil za njim cerkovnik.

»Kaj pa?« je vprašal vikar. Kar nič ni vedel, da je kaj malo spodoben za božjega mašnika, ki je v svoji preprosti istrski suknji potoval vso noč.

»Častili očetje bodo vsak čas tu,« je dejal cerkovnik.

»Prav,« je rekel vikar, »pa meni se mudi in bom opravil, hvala Bogu, tudi brez njih. Strežnika imate, kakor vidim. Kar sveče naj prižge.«

Tako je rekel vikar in segel po mašniškem oblačilu. Ogrnivši si amikt je molil:

»Impone Domine, capiti meo galeam salutis — pokrij me, Gospod, s šlemom rešenja...«

Zdajci mu je cerkovnik strgal oblačilo z ramen in začel živahno vzdikati:

»Non permittam! Ne dovolim. Reverendas! Commendaticias!«

»Formatas?« je vzdiknil živo vikar in umel, da hoče videti cerkovnik njegov celebret ali potrdilo, da je res pravi duhovnik in mašnik. Okrenil se je vznejevoljen k cerkovniku. Pa je tisti trenutek vstopil neki oče redovnik. Cerkovnik je planil k njemu in začel plaho, zmedeno:

»Oče gvardijan! Po predpisih! Ta tujec! Saj ni pravil!«

»Pa sem!« je vzdiknil vikar in zopet povedal, odkod. Tedaj se je nasmehnil o. gvardijan, prikimal z glavo in dejal:

»Častili fra Jože? Dobro je!«

Segel je duhovniku v roko in se opravičil:

»Previdni smo, saj razumele? Taki strašni časi so, ljudje pa brezbožni. Ne naši, hvala Bogu, tuji, mornarji z galer.«

»Verjamem,« je dejal vikar. Pa se je spomnil čudnega obraza, ki ga je prej videl v spovednici in je vprašal:

»Kateri oče pa so že v spovednici?«

O. gvardijan je pogledal po cerkovniku, ki je zmajal z glavo in dejal, da doslej še nihče. Naj le pogleda bolje na desni pri vratih, je menil vikar in se obrnil za svojim poslom. Oče gvardijan sam mu je služil. Cerkovnik, ki je šel v cerkev, se je

vrnil, zgibal naproti svojemu predstojniku z rameni, kakor da ne ume vikarja in zaklical, da v nobeni spovednici ni nikogar.

»Kar sem videl, sem videl,« je pomislil vikar mimo svojega opravila. Trenutje pozneje je pristopil.

Ko se je po gloriiji prvokrat obrnil po cerkvi, evo ti, ali ne klečita drug ob drugem stari Matija in sin? Ali se ne trkata na prsi, kakor da sta božjega duhovnika ubila, vsa skesana in skrušena! Le kdo zdaj njima žival pazi in tovor varuje, je pomislil usmiljeni vikar. Potem pa je bil ves božji in zbran, spočit, kakor da je spal vso noč...

»Mihi autem nimis honorate sunt amici Tui, Deus — kar močno častim prijatelje Tvoje, Gospod!« — — —

Po maši je odvel z vsiljivo vljudnostjo oče gvardijan vikarja v refektorij — v obednico. Še enkrat se mu je opravičil radi nevljudnosti glede celebreta. Vikar pa je bil veder kot jutro.

»Kaj boste,« je dejal, »cerkovnik je, kakor gre. Tri dni sem bil z doma v gorah, nisem se preoblekel ne preobul, kar na osla, pa vso noč na poti. Saj so me še Čiči za svojega imeli, dokler se nismo pri luni na dobro vero sporazumeli, kdo sem.«

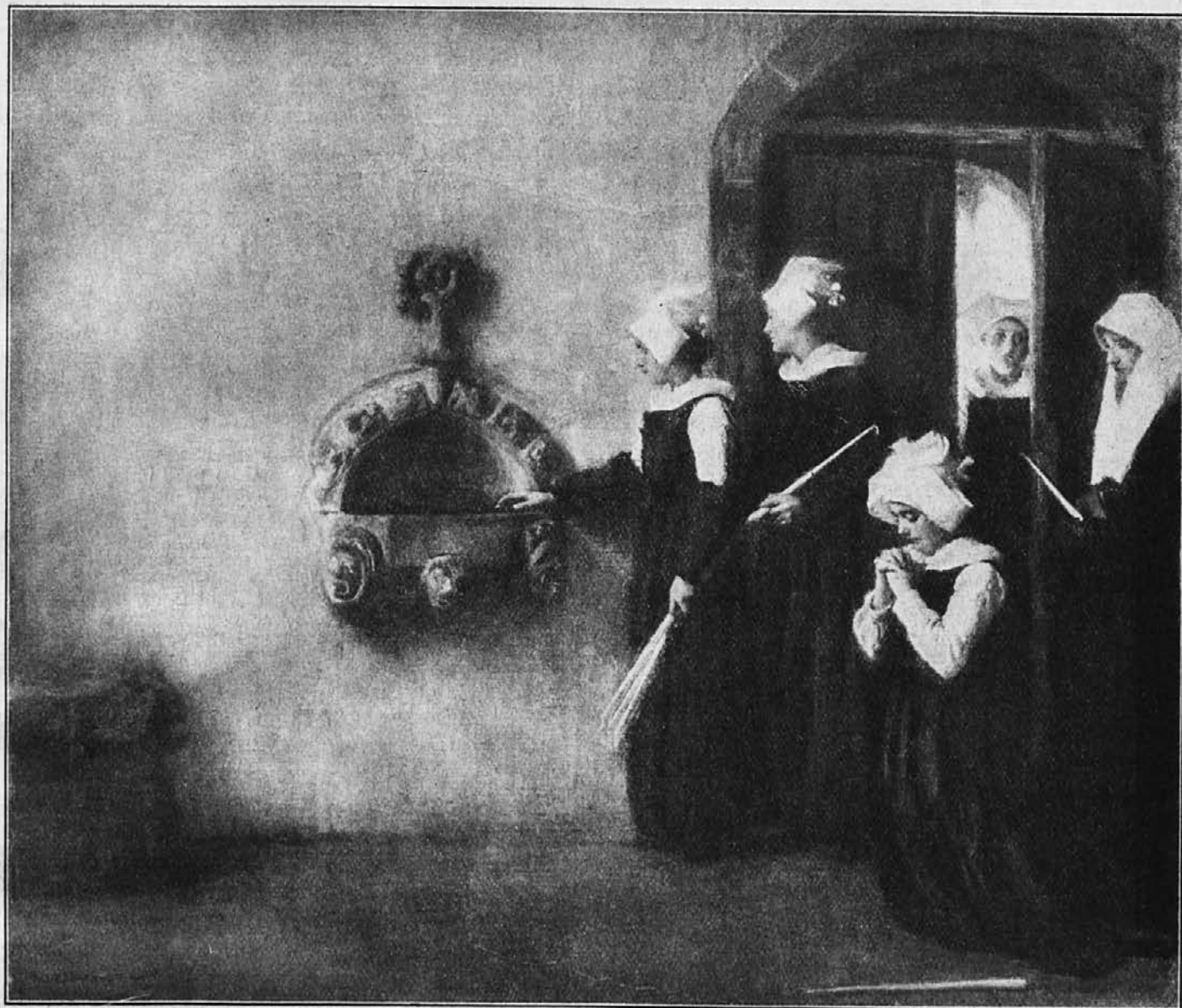
Tako je govoril, zajtrkoval in povedal svoje doživetje s krivim Matijo in njega vnukom. Popolnoma je pozabil le človeka, ki ga je videl v spovednici. Pozabil ga je, ker se je preživo spomnil svojega posla na Reki in svojega »duhovnega sina«, ki ga je s ponosom in ljubeznijo povedal redovniku.

»Ne čudite se in ne zamerite,« je golčal, »da sem treščil prvi v cerkev in hotel imeti prvi svoj oltar. Hudo sem že nestrpen, kaj so me neki tako nujno povabili očetje učitelji v mesto, pa sem mudi, ki za pismo nisem vedel. Nuj, Bogu hvala in svetemu Andreju, prišel sem, kakor hitro sem mogel. Če sem kaj zamudil, Bog z vsem! Jurija Mihajloviča, svojega šolarja, bom pa le videl in to bo plačila za mojo nočno pot dovolj.«

Kakor v zadregi je tedaj pogledal redovnik vikarju mimo obraza na sliko, ki je visela v dremotni obednici. Prvi medli dan je vstajal skozi okna. Vikar pa je nekako pozabil svoje nestrpnosti in užival, da more govoriti s kom o svojem varovancu. Tudi se je čutil hvaležnega za zajtrk. Svoj visoki šestinosemdeseti oltar je bahaško in ničemurno omenil. Potem se je poslovil. Oče gvardijan ga je pospremil nazaj v zakristijo. Gledal je za njim, ko je odhajal po cerkvi in zamrmral fogo:

»Povero fra Allegro — ubogi gospod Vesell!«

Vikar pa je nato hitel v mesto. Prišel je, prav ko so odpirali mesna vrata. Tu je našel krivega

P. Dagnan-Bouveret: Na svečnico.

Matijo z vnukom. Obdaril ju je, kakor da sta onadva, ki mu pazita na žival.

Amen in Bog! Mar ni zajtrkoval tudi on sam vbogajme? — — —

5. »Umr! jel«

Vikarju je bilo hoditi skoraj naravnost počez k cerkvi svetega Vida in Modesta, kjer so imeli jezusovci svoj zavod. Čiči z blagom so iskali druge smeri. Kljub temu, da vikar te poti ni hodil prvokrat, je vendar zašel nekoliko previsoko pred most na trgu pred trdnjavo, ki je bila sicer vokvirjena v mestno ozidje, vendar predeljena od mesta s posebnim jarkom, izvirajočim iz velikega mestnega, ki ga je polnila voda iz Rečine. Vikar je zagledal na trgu gručo ljudi, ki so obkolili mestnega birača. Birič je imel boben in je nekaj razglašal. »Imenovana malefična oseba,« ga je slišal vikar,

»je mlad človek srednje rasti, bolj šibkega nego močnega telesa. Obraza je zamolklo bledega, nos mu je navaden, naši — nostrano. Kljub mladosti je kaj nevaren človek, ker je silovit, nagel in prekanjen. Kdor bi vedel, kje se skriva, dolžan ga je naznaniti mestni sodnijski oblasti ali pa ga prijeli sam ali s svojimi ljudmi in izročiti že imenovanemu gospodu gospodu Antonu Emanelu Tossiniju, učenemu doktorju vse pravice, Nj. ces. visokosti častnemu vitezu in tačas sodniku ali 'vikarju' Reke.«

Birič je udaril na boben in se obrnil skozi ljudi, očitno, da bi še drugod razglašal.

»Čudo božje,« je tedaj vzkliknil vikar. V biraču je spoznal domačina iz Moščenic. Pozabil je svoj posel in stopil naglo za sodnijskim slugo.

»Staj fermo — počakaj, berekin!« je zaklical. »Počakaj, moj ljubi Benedetto, moj blagoslovljeni Maledetto, staj fermo, staj fermo!«

Birič se je ozrl, spoznal duhovnika in se vidno prestrašil. Hotel se je izogniti očitvidno neljubega srečanja, pa mu ni uspelo. Vikar ga je imel za rame. Birič pa si je skušal pomagati drugače. Posilil je nekoliko veselega presenečenja in vzkliknil:

»Pozneje, častiti. Saj vidite, da sem zdaj v službi.«

»V službi ali brez nje, odgovarjal mi boš, kar te bom vprašal, pretefi blagoslovljenec,« se je razgreval vikar. Ljudje so se zvedavo začeli zbirati ob njem in biriču. Ta je zinil oblastno, da bi vsaj videz rešil:

»Bodite vljudni, gospod. Za mano je visoki gospod, gospod... Uradna oseba sem.«

»Uraden si?« se je zasmel porogljivo vikar, »čakaj! Te bom prej jaz uredil, pa takoj, mladič ti zreli, po ušesih potuhnjenih tvojih. Ne boš se potajil! Govori! Kje je denar? Kje je obleka, kje je obuvel, ki si mi jo nosil dijaku Juriju Mihajloviču in nikoli prinesel?«

»Gospod, za Boga, tiho, tiho,« je zdaj prosil birič in se v zadregi ozrl po ljudeh. »To mora biti pomoča, pomoča.«

»Nič pomoča, kradel si, postopač, pa je,« je klical duhovni. »Zato boš vrnil ali pa te odtiram pred sodnika. Bo vsaj vedel, kakšne sluge ima. Ha! Tačove, ki bi radi druge lovili. Čedna pravica!«

»Uradna oseba —« je poskusil birič še enkrat moč svojega ugleda.

»Vrni Juriju Mihajloviču, kar si mu ukrall!« ga je rezko preglasil vikar.

»Dio santo — sveči Bog!« je vzkliknil tedaj čudovito zahrbtno in zvijačno birič, »ta človek, kaj le govori! O katerem Juriju govori? Ni ga! In če je bil, zdaj je v grobu...«

Ob tej nepričakovani vesti je vikar osupnil. Preden se je zavedel, se mu je birič potajil in umeknil za vogal bližnje hiše v ozko ulico.

»Kaj je rekel?« je vprašal duhovni ljudi ob sebi in začel razburjeno pripovedovati, da mu je pred leti birič Benedikt služil za sla iz Moščenic na Reko, poneveril pred letom denar, obleko in obuvel in nato izginil. Ljudje so mu pritrdjevali, a se obenem nekam pomilovalno nasmihali. Bil ni meščanski, zdel se jim je neroden in norčav. Vikar je to opazil, utihnil, se obrnil rezko in šel. »Star sem,« je govoril sam pri sebi, »kako neumno me je opledel, ta potepenec. Moj Jurij v grobu! Ha, čakaj zmikav! Še mi prideš v roke, garjeva ti ovca iz moje moščeniške fare! Prideš! Tedaj bova obračunala za prvo in za zadnje in še za Jurija v grobu, amen pa Bog!«

Videl je, da stoji na trgu pred jezusovci. Iz cerkve je slišal petje in je vstopil. Hladno ga je spreletelo. Maša je bila slovesna zadušnica. Vikar

je videl, da je ves zavod navzoč, dijaki, učitelji, še šolski pomagači, profosi in celo sam sluga — bidellus. V zadregi spričo toliko omikanih mladih ljudi in učenih redovnikov se je stisnil vikar v kot ob vratih in pokleknil. S kora je padla težka, slovesna pesem. Vikarju je rahlo dvignila dušo. »Moj Jurij,« je pomislil, »je tudi med pevci. Bog ga blagoslovi! V tem bo boljši duhovnik kakor jaz, ki le kokodakati znam.«

»Famulum Tuum Georgium... svojega služabnika Jurija...« je tedaj slišal moliti duhovnika in ga je zopet streslo. Ves zmeden je začel moliti, ne da bi vedel, kaj moli. Venomer je moral strmeti v visok križ. Križanemu pod nogami je bila pribita polica. Na polici je bil kamen. Vikar je iz spomina bral napis: Ex hoc crucifixo hujus lapidis ictus excussit sanguinem — udarec s tem kamnom je iz tega Križanega priklical kri, in se osvestil strašne zgodbe, ki se je zgodila pred tristo leti. Neki Peter Lončarič, je vedel, ki je ves svoj denar zaigral, je šel mimo razpela, ki je tedaj stalo pod milim nebom. Pobral je kamen in ga v svoji hudičevi žalosti vrgel v Križanega...

»Et ne nos inducas — ne uvedi nas v skušnjava,« je vzdihnil duhovnik in strmel v svoji dobroti, kako more človek tako zaiti v svoji strasti. To trenutje pa je občutil, česar dotlej še ni. Misel na nesrečnega Petra ga ni samo zdrizala. Prvokrat se mu je ta Lončarič nekako zasmilil. Saj je bil očitno njegovega rodu otrok...

Maša se je končala. Duhovniki so peli libero. Vonj kadila je napolnil cerkev. Vikar je zopet pomislil na svojega varovanca. Zopet je čul moliti: famulum tuum Georgium — služabnika svojega Jurija...

Potem je začutil, da gine zahtohlost v cerkvi. Dijaki so odhajali. Izpred cerkve je slišal vikar njih mladostno, prekipevajočo in nezrelo zgovornost.

»K Juriju!« se je tedaj bolno razvnel, vstal, se pokrižal z blagoslovljeno vodo in šel iz cerkve. Videl je še, kako se dijaki prerivajo in gnetejo pri malih vratih v šolo. Iskal je za Jurijem, ne da bi ga opazil. Šolski zvonec se je oglasil. Vrata so se za dijaki zaprla. Iz zavoda je šumelo zamolklo kakor iz panja. Ko je utihnil tudi ta šum, se je približal tudi vikar šolskim vratom. Prišel je še prav zadnji čas, preden so jih zaprli. Vrata so stala ob njih.

»Moščeniški vikar fra Jože Glavinič,« se je predstavil vratarju.

»Bidellus Anton Jurefič,« je odvrnil redovni brat.

Vikar je povedal, da ima dijaka na zavodu. Dobil pa je pismo od častitega očeta prefekta. Pa je prišel, da bi videl, kaj je z Jurijem Mihajlovičem.

Francé Kralj: Deseti brat. (Last oblasnega odbora v Ljubljani.)

Glas mu je zamrl na ustnicah. Mladi šolski sluga je silno osupnil. Z glasom, ki ni mogel skriti nekakega sočutja, je dejal vikarju, naj mu sledi. Brez besede je šel vikar. Trudil se je, mukoma, da ne bi premočno tolkla njegova težka obutal na hodniku. Nekakšna nejasna bojazen v njem se je gosila v težek očitek in bridko spoznanje. »To veš da,« je mislil, »in že petkrat bi bil to lahko premislil, kar tako za prazen nič ti ne gredo pisat in te nujno vabit na Reko. Nekaj se je primerilo Juriju, nekaj posebnega, in ti bi bil to lahko prebral, če bi si bil mir dal in bi bil ponižen. Ne! Greš in se praviš v eni sapi s prefektom, ki ti piše, in še s svetim Pavlom, da ga ne umeš. Zdaj pa imaš, fra Jože, pokoro za greh. Telebnil boš pred očeta ravnatelja, ne da bi vedel, kaj ti je pisal ne kako.«

Šolski sluga je obstal pred nekimi vrati in vstopil. Takoj nato se je vrnil in povabil vikarja,

naj vstopi. Odprl mu je v svetlo sobo, ki je zdravo zaudarjala po brinu in cerkovnem kadilu. Sredi mrzle svetlobe štirih belih sten je stal slok, črn redovnik, preprosto z usnjem pasan. Za njim na steni med dvema oknom je viselo temno razpelo. Črna redovniška postava pod temnim razpelom zadaj je bridko udarila vikarju v oči in občutje. Ves se je zmedel. Ni pozdravil, ni se poklonil. Hotel je biti vljudno veder, neprisiljeno domač in je vzkliknil.

»Collendisissime, oče prefekt! Anti Jurij Mihajlovič ni umrl!«

Duhovnik v redovniški obleki je stopil molče za korak nazaj in dejal:

»Vse v večjo božjo čast! Umrl je!«

Vikarju se je zmeglilo. Jarka svetloba praznih belih sten je padla nadenj kakor strašno kamenito breme. Mrko je bivalo v svetlem, temna lisa: re-

dovnik in zamolklo razpelo na steni za njim. Komaj malo topleje je tedaj vprašalo iz tega dvojnega temnega:

»Umrli je. Ali ste razumeli, častiti?«

Vikar se je prijel za glavo kakor pod udarcem. Nato se pognal proti oknu, kakor da išče zraka. Rahlo v stran se je odmaknil redovnik. Vikar se je nekako prebudil, se obrnil in vprašal hripavo:

»Gospod oče prefekt! Ali ga morem še videti?«

»Prišli ste prepozno,« je odgovoril redovnik.

»Dijaka Jurija Mihajloviča smo z veliko častjo pokopali že včeraj.«

Zopet se je vikar trdo okrenil v okno in luč. Mirno ga je gledal redovnik, ko mu je siva istrska glava nihala med širokimi pleči. Dvoje skoraj nevidnih pomilovalnih črt se je rezalo jezusovcu ob ustnih: niso bile posmeh, bile so brazgotine po tisti strašno sveti jezi, s katero se je učil redovnik po strogih pravilih svojega reda krotiti se venomer. Vikar Jože ni bil iz te šole. Trpeti pač, a se premagati in še motriti v bolečini stari Istran ni znal. Tisti trenutek se je tudi redovniku nekako sproščalo: usnice so se mehkeje razvezale, telo je oživel v temni halji, pasani s sirovim usnjem. Bil je en sam pogled na zamolklo razpelo, ki je preobličil redovnika. Umerjeno se je približal od zadaj vikarju ob oknu. Rahlo vljudno mu je položil roko na rame in dejal:

»Vse v večjo čast, častiti! Ali nočete, da Vam povem, kako je naš ljubi gojenec Jurij Mihajlovič umrl?«

Vikar Jože se je okrenil:

»Prosim!«

»Sediva,« je povabil vljudno prefekt. Vikar je zopet začutil domači vonj flečega brina. V zamolklem razpelo na steni je spoznal blede polt križanega Boga. Njegove krvaveče rane na rokah, na nogah, na prsih. Pokrižal se je brez besede...

(Dalje prihodnjič.)

PRI DEVICI V POLJU.

Pri Devici v Polju
znamenje stoji,
Sveťa v njem družina
potovati hiti.

Jezus ide prvi,
Jožef v letih ni,
spoloma zre Mali
s sladkimi očmi.

Pred trojico potnik
prašen obstoji:
»Kam greste, družina?
Culo nesel bi.«

»Tja gremo v Ljubljano
žlahto obiskat,
s sabo na pot božjo
jih gremo pozvat.«

JOŽE DOGAČNIK.

OVČAR MARKO.

SPISAL JANEZ JALEN.

14. Sneg naletuje.

Poleti je bilo po hišah in hlevih vse črno muh, v jeseni pa róji osa in sršenov na sadju.

»Mrzla zima se obeta.«

Za vse svete so bile gore v vrhovih gladko zapadle in namesto da bi sneg kopnel, je silil teden za tednom niže. Vsak dež je bil bolj mrzel; včasih se je komaj še tajal, včasih so pa bile kaplje že gosto pomešane s snežinkami. Tudi sam sneg se je časih usul in pobelil za kratek čas slamnate strehe v vaseh pod Pečmi. Tal se pa ni prijel.

Na Blatih niso več skakali in divjali nevprežni konji in žrebeta. Konjar Tomaž je odpasel, spravil bič, sezul škornjice in hodil v coklah po vasi.

Ovčarji že trikrat zavoljo vremena in mraza niso gnali tropov na pašo in jarci so ostali ves dan v ovčjakih. V četrto jih je doma pridržalo, dva dni pred svetim Klemenom je bilo, ko je sneg pobelil vse Peči in silil že v Reber.

Muhovčev ovčar Blaž Poklukar se je snega razveselil. Dogovoril se je bil z Podrobarjem, njegova sta bila podivjani mrkaček in ovčica, dogovoril se je bil, da bo ovčica njegova, če se mu posreči ustreliti oboje jagne; če pa odbije eno samo, bo dobil dve četrti mesa. Vesel je bil Poklukar snega: »Z jarci mi ni treba na Blata, ko jih voda zalija, in v novem snegu lahko tudi človek sledi in mu ni pretežko zalesti zverjadi, katero moči z drevja se obletajoči sneg.«

Odšel je s puško in Ravsom v Peči. Nizko je stala megla in ob Jelovci in ob vseh gorah prav tako nizko; spodaj je bila pa ravno odrezana in se ni premaknila, in je visela nad gorenjskim kotom kakor ob gore oprt strop.

Po gosti megli Zavrhom je ril Poklukar in kmalu našel sled podivjanih Podrobarjevih jarcev. Pidržal je Ravsa: »Poskusim jih najprej zalesti. Moram jih dobiti, da bodo jedli otroci in žena za semenj meso.«

Kakor bi ga bil pes razumel, se je previdno pripogibal in plazil med grmovjem, da se je Poklukarju kar čudno zdelo.

Sled je držala v gosto, mlado smrekovo goščavo. Poklukar je pomišljal, ali bi ril skozi njo, ali bi jo obšel in na drugi strani speš poiskal sled. V goščavi se je nekaj zgenilo. Poklukar je segel po puško. Takrat se je izlrgal Ravs in planil v goščavo. Videl Poklukar ni nič; le nekaj skokov je slišal in pasje renčanje.

Obšel je smrečje in se začudil. Sneg na jasi je bil razhojen in ves okrvavljen in sredi jase je

ležal s pregriznjenim vratom podivjani marogasti mrkaček, tisti, ki so mu poganjali rogovi. Pogledal je še naprej. Ob deblu smreke je moril Ravs židano belo podivjano ovčico. Kakor je bil vesel, da bodo jedli otroci in žena in on sam za semenj meso, ga je vendar ujezilo:

»Ti lump ti!«

Strel se je razlegel Zavrhom in Ravs, podivjani Poklukarjev ovčarski pes, je poskočil, se otočil po bregu in mrtev obležal za grmom.

Se mrtvemu je Poklukar požugal: »Lump! Ali sedaj veš, da ne smeš biti volk, če si ovčar. Lump!«

Odril je psa in namenil dati njegovo kožo v stroj, sebi in ženi za čevlje: »Kožušček od ovčice bom pa prodal, da bom imel v nedeljo, ko bo semenj, za vino. Bogve, katera izmed deklet se bo postavljala s tako židano belim kožuhom?«

* * *

Ujasnilo se je in zemlja je pomrznila.

Ovčarji so zadnji dan spustili jarce po polju in pasli na ozimih in deteljščih in trobili od jutra do večera, kakor bi razglašali vesoljnemu svetu, da bodo z nočjo rogovi obmolknili in se vso dolgo zimo, do zelenega svelega Jurija, ne bodo več oglasili.

V Pečeh jim je nagajivo odgovarjal kozar Peter Koraček.

V golih lipah so samevala zapuščena vranja in sračja gnezda, hrasti pa so solnčili porjavele krone.

Na Rodinah in v Krnicah je dišalo po pogači in štrukljih. Marko je naročil Rozalki, naj ne skopari s strdjo, da bodo štrukli res sladki; saj je pridelal strdi velik lonec, čeprav je svoje štiri panjove samo izpodrezal in nobenega podrl in nobene bečele zažvepljal, kakor ga je učil Kuharjev Tonej: »Naj spiyejo stare delavke še tistih par kapljic medu. Saj ga nisi ti nanosil; same so ga. In pa gospodarno ni. S prevžitkaricami pomoré tudi mladice in nič ne pomislijo, da je spomladi vsaka bečelica krajcar vredna.«

Podlipnica in Ančka sta vsadili že drugo peko štrukljev in pogače. Pomagala jima je Brkovčeva Franca in Cenek je delal vsem trem napotje in se ni dal odgnati.

»Pssst! Tihol!« Cenek je dvignil roko in vsi so poslušnili, mama, Ančka in Franca.

V stagnah so pokali biči, peketali konji in po zamrzli poli drdrali parizarji. Veselje je zasijalo z obrazov.

»Ata!« je vzkliknil Cenek in stekel naproti.

»Ho! bistahor!« se je mračno čulo v kuhinjo.

»Miha!« Tudi Franca je stekla iz kuhinje.

»Kako se je razveselila Franca Miha,« je pripomnila Ančka.

H. Smrekar: Desetnica. (Lesorez.)

»Kakor bi se ti Marka,« ji je ponagajala mama.

»Se ga tudi še bom.« In vesela, kakor bi bil res Marko že med vozarji, je odhitela Ančka na prag.

Podlipnica ni pokazala svoje nestrpnosti. Obrisala si je obraz in roke z belim predpasnikom in stopila prav takrat iz hiše, ko je zavil Cena s svojim parizarjem skozi leso na dvor. Gospodar ni sedel v sedlu. Z voza je vodil oba para; levega zadnjega konja pa je jezdaril Cenek: »Hi, ho!«

V konjaku je rezgetal in kopal žrebec. Žrebetka sta se oglašala in kobili. In vseh šest parov konj na dvoru je dvignilo glave in so veselo porrezgetavali, čeprav so tisti dan privozili iz Celovca čez Ljubelj.

Podlipnica in Ančka sta pozdravljali izpred duri. Franca se pa ni mogla premagati, ko je poskočil Miha s sedla. Stekla je k njemu, mu stisnila roko in kar ni mogla od njega in ga je mofila, da je Miha že zaskrbelo, če ne bo Cena zavpil nad njim, ker ne izprega konj.

Podlipnik pa je bil dobre volje in jih ni hotel videti. Vrgel je vaje Jožu in se pogovarjal s Cenekom:

»No, Cenek! Si dobro gospodaril doma?« se je šalil.

»Dobro, ata!«

»O, ti.« Narahlo ga je udaril. »Pa je tudi mama kaj s palico gospodarila po tvojih hlačah?«

»Samo enkrat.«

»Sem vedel.«

Cenek pa je hitro zasukal pogovor: »Ata! Kje ste pa tegale fuksa kupili?«

»V Postojni sem ga za prama zamenil.«

»Ste veliko pridali?«

»Precej. Pa mi ni žal, dobro pelje.«

Pred durmi pa sta se pogovarjali mama in Ančka:

»Še tretjega psa je pripeljal ata.«

»Saj res. Pa je še čisto mlad.«

»Lešošnji.«

Po stagnah je pel veliki zvonec Podlipnikovega jarčjega tropa in manjši so mu drobili.

»Marko,« je hitela povedati Ančka mami.

Mama jo je pa spet podražila: »Se pa Brkovevi čudiš, ki Miha od pomladi ni videla.«

»No, mama!« je zaprosila Ančka.

»Leso zapri, da ne zaidejo jarci pod konje.«

Prav takrat je ukazal Podlipnik Ceneku: »Ovčar žene trop. Leso zapri! Jarci ne smejo med konje.«

Cenek je poskočil in se takoj spet ustavil: »Saj jo je že Ančka.«

»A, tako. Pa ostani!« Podlipniku se je za trenutek pomračil obraz. Potem je ukazoval in pregledoval konje. K lesi se ni oziral, pa je vendar videl, kako sta si bila Marko in Ančka prijazna, ni poslušal, pa je le slišal, kako pri lesi dvoje mladih src v veselem smehu poskakuje: »Da ga ne more pozabiti, ovčarja.«

Miha je razkomatal zadnjega konja, Ančka je odprla leso in ovčar Marko je prignal svoj trop na sredo dvora in ga zaustavil.

Pozdravil je gospodarja: »Bog Vas sprimi!« odložil robevnico, torbo in kožuh.

»Bog daj srečo, Marko!« mu je odzdravil gospodar, ki je bil vesel rejenih jarcev.

Marko pa se je pomešal nazaj med jarce in pričel snemati zvonce, kar od kraja. Cena je stopil k Anci.

»Naj pomagam, Marko,« se je ponudila Ančka.

Podlipnik je vprašujoče pogledal ženo.

»No le, če rada,« se je nasmejal Marko Ančki.

»Snemi najprej veliki zvonec svoji ovci.«

»Ne znam odpeti locnja; pomagaj mi.« Ančka je navihano pogledala ata, kakor bi mu hotela reči: »Le glej, le, da boš vedel, kako je z nama, z Markom in z mano, in ti ne bo treba praviti.« In nalašč je razkazovala atu, kako ima Marka rada.

Za locnjem je nosila Ančkina ovca hrastovo mladiko z gostim rdečkastorjavim listjem. Ančka si je zateknila vejico za modrc.

Oglasil se je Cenek: »Vidva sta dva, pa sta snela šele dvoje zvoncev; jaz sem pa sam, sem jih pa že pet.«

Podlipnik je že odprl usta, da bi spregovoril, pa ga je Anca dregnila in mu pošepetala: »Tiho bodi in pusti jih pa z mano v kuhinjo pojdi.«

Cena je postavil na mizo težko železno skrinjico, polno srebra, in potrkal po njej: »Anca! Kmetijo bi kupil s tem denarjem.«

»Res! Tako srečo si imel?« se je začudila Podlipnica.

Cena pa se je prepričal, ali sta sama, stopil k ženi, jo objel in poljubil. In ona ga je pobožala po razkuštranih laseh.

»Anca! Bom pa tiho zavoljo Marka in Ančke, če ti tako želiš.«

»Bolj prav bo.«

Cena se je zamislil: »Morda mi je vprav ovčar Marko prinesel srečo k hiši, kakor Jakob Labanu. Judje so me kanili ukajnati, sem pa jaz Jude. Hahaha!«

»Ne pozabi, da je Jakob z golo palico prišel k Labanu.«

»E, drug drugega sta ciganila. Prav dobro vem, da se z Markom nikoli ne bi tako. Ne jaz ne on. Kaj pa je z Višnarjevim?«

»Ančka ga kratko in malo ne more videti.«

Na dvoru je trikrat zapel Markov rog.

»Zna, zna ovčarske navade in dobro je pre-pasel,« je pripomnil Cena.

»Nobeden ga ni posekal. Lahko se boš postavil v nedeljo z njim.«

»Saj se tudi bom, da bo Podrobar od nevoščljivosti zelen.«

V vežo so prizvonili, vsak s polnimi rokami zvoncev, Marko, Ančka in Cenek. Cenek je ostal zunaj, se igral in pozvanjal, Marko in Ančka pa sta prišla v kuhinjo. Z njima seveda tudi Volkun.

Marko se je vstopil na sredo kuhinje, postavil robevnico na tla in jo povsili. Volkun je sedel poleg njega. In je spregovoril Marko: »Hvala Bogu in sveti Neži! Za letos sem odtrobil in mislim, da boste zadovoljni z mano.«

»Lepo rejeno drobnico si prignal v ovčjak. Samo, za koliko jarcev si me opeharil, to mi po pravici povej,« ga je baral gospodar.

»Za nobenega.«

»Kaj?« se je razhudil Podlipnik. »Tako slabo si se branil zverine?«

»Opeharil za nobenega. Po dogovoru pa pripade meni najmanj pet vaših jarcev; če pa štejemo med zapasene tudi tista dva Podrobarjeva, ki jih je Poklukar ustrelil, jih dobim šest.«

»Dobiš jih šest,« je odločil Podlipnik. »Jutri po maši pridi k obračunu in jih bova odbrala.«

Marko kar ni mogel verjeti, da bo res prežimoval osem jarcev. Spomnil se je sena, ki ga je v poznem poletju nanosil pod Srednji vrh, takrat, ko je bil hud na Ančko. Za ta del je bilo prav, da sta si prišla navzkriž.

Podlipnik pa je ponagajal hčeri: »Ančka! Ti pa lahko Marku daš tisto vejico, ki jo imaš zataknjeno za rufo, da bo imel s čim pripasene jarce krmiti. Le kje si jo dobila?«

»Fant mi jo je dal namesto pušeljca, ker ni več rož.«

»Ni res,« se je oglasil Marko. »Sama si jo ovci vzela z locnja. Še rekel sem ti, da nikar. V ogenj vrzi tisto listje, da se ti ne bodo še drugi smejali.«

»Če ti praviš, naj jo vržem v ogenj, jo pa bom.« In jo je. Zavrčalo je listje, se pokadilo in poglalo visok plamenček.

»Lej, lej, kako ga uboga,« jo je zbodel Cena.

»Ko je pa moj,« je rekla Ančka in pogledala očeta.

Podlipnik se je srepo ozrl po ovčarju, da je Marka zaskrbelo:

»Kaj pa ti praviš, Marko, na to?«

Ančka se je vstopila za mamo in je vsa trepetala, kaj bo. Marko je molčal in gledal v tla.

»Fant! Kaj molčiš? Spregovoril!«

Marko je priznal: »Rad jo imam, vašo Ančko, in si bom vse prizadejal, da bo moja žena in jaz njen mož, če se dvajset let čakava, in če me ubijete, ne morem drugače.«

Podlipnik je postavil pest na mizo in molčal.

Markovo priznanje je bilo kakor blisk, ki se je posvetil. In trije, Marko, Ančka in mama, so čakali, kdaj bo zagrmelo. Marko bi se ne bil prav nič začudil, če bi bil Podlipnik skočil vanj in ga vrgel skozi vrata. Še Volkuna bi bil miril, da bi ne popadel gospodarja. Ančka bi nihi besedice ne bila zinila, če bi jo bil ata udaril. Samo zajokala bi. Mama, razumna in tiha žena, pa je bila pripravljena, da bo branila in mirila.

Večnost dolgo je bilo to tiho čakanje. »Da bi že vsaj zagrmelo,« si je zaželela Podlipnica.

V okno se je zalelela zakesnela muha in padla na tla.

»Mrr,« se je od nestrpnosti oglasil Volkun, vstal, se obregnil ob Markovo koleno in odšel dobrikat se Ančki. Podlipnik ni prezrl psa: »Dober in pameten pes.« Pa ni tega povedal. Še vedno je molčal. Naenkrat je videl Ančko stati tik ob Marku. Začudil se je, kdaj je prišla k ovčarju. In osupnil je, da tega ni mogel prikriti, ko je Ančka spregovorila vprav z njegovimi besedami, s tistimi, s katerimi je terjal od Marka odgovor:

»Kaj pa Vi pravite, ata, na to?«

Tone Kralj: Portret pokojne ge. Dragice Čech. (Marmor.)

Podlipnik je pogledal Ančko. V njenih očeh je gorel ogenj, ki ga je imela od njega, ne od mame, čeprav je bila na zunaj vsa taka kakor mama v njenih letih. Začutil je, da bi nasprotoval sam sebi, če bi nasprotoval Ančki. In zavedel se je tudi, kako nevarno je s silo dušiti ogenj, ki prikrito gori že dolge rodove v očeh Podlipnikov in ob vsakem viharju vzplapola. Pogledal je Marka in prav dobro vedel, da bi se Marko nihi branil ne bil, če bi ga bil vrgel čez prag, dokler ni stala Ančka ob njem. Sedaj ga ne more več, zaradi ognja v Ančkinih očeh. In prav dobro je vedel, da če se Ančke le pritakne, bo Marko udaril. Ni zastoj poznal njegovega očeta, Šimna, ki se je povozil. Odkrito si je priznal, da sta mu taka oba všeč, Ančka in Marko. Razklenil je pest in položil roko z vso dlanjo na mizo:

»Kaj mislim, bi radi vedeli vsi trije. Prav. Tako mislim: Vsak dan se smeš omožiti s fantom, ki bo imel premoženje, vredno tvoje dote.«

Marko je prebledel; iz ognja v Ančkinih očeh so se usule iskre in Anca se je obrnila k ognjišču in pokazala možu hrbet.

»Počakajte, še nisem vsega povedal. Če pa hočeš, da bo Marko tvoj mož, pa počakaj, da boš polnoletna, sama svoja. Jaz dovoljenja ne dam. Potem ti pa tudi ne bom branil in bosta dobila, kar ti je namenjeno. Kakor si boš postlala, tako

boš ležala. Na gola tla lahko ležeš, samo sama boš odločila, čisto sama. Pa, če Marka prav poznam, bo postelja precej visoko nastлана. Morebiti v poznejših letih prav pod strop.«

Podlipnik je vstal in se namenil oditi.

»Ata!« ga je ustavila Ančka. Iz njenih oči je sijalo jasno sonce.

»Le pusti, Ančka. Moram po opravkih.«

Anca se je Cena mimogrede doteknila in mu povedala vse. Tako rada ga že davno ni imela.

Marko pa je skoraj jecjal: »Tega nisem pričakoval.«

»Ti ni v sramoto, če nisi previsoko mislil.«

Podlipnik je že prijel za kljuko, pa se je še enkrat obrnil in prišel nazaj prav do Marka in Ančke: »Povem vama pa, pa — ne mislim, da bi nalašč hotela prej izsiliti poroko, nista taka, samo, mladost je norost, povem, da bodita pametna; ker, če se bi vama kaj pripetilo, da bi se, kakor pravijo, poroki mudilo, kakor goťovo sem Podlipnik iz Krnic, tako goťovo ne bosta nikoli poročena.« Sedaj je Cenu plapolal v očeh ogenj Podlipnikovih rodov.

»Ata!« je skoraj zašepetala Ančka.

»Nisem rekel žale besede. Kar sem pa povedal, sem povedal.«

In je že zaprl vrata, pa jih je spet odprl: »Marko! Nocoj boš z nami, z vozarji, večerjal.«

»Preveč, vse preveč,« se je zahvaljeval Marko.

»Glej, da mi ne bo treba biti hud nate.« In je odšel.

Prva se je oglasila mama: »Ali sedaj poznata našega ata!«

Ančka pa je mislila samo na Marka in Marko samo na Ančko.

Mama in Ančka sta vzeli kruh iz peči, Marko in Cenek pa sta pospravila zvonce v podstrešje.

Večerja je bila bolj podobna gostiji kakor večerji. In vino je vse napravilo zgovorne, da so pripovedovali vozarji in je pripovedoval Marko. Ko je pravil od medvedarjev, se je Cena ob kolena tolkel, tako se je smejal in se mu je dobro zdelo, da Ančka ni marala Višnarjevega. In niso odnehali. Ančka je morala zapeti pesem od stražarjev pod Stolom.

Dolgo so posedeli.

Marko je šel od večerje. Na vasi je postal in poslušal. Vse je bilo tiho. Le jata gosi je priletela čez Gosjak, se sklicevala, na Blatih so jim zaga-gale race.

»Zavriskal bi; pa kaj bodo ljudje rekli. Da sem se napil. Naj rečejo, kar hočejo. Ančka bo vesela in Podlipniku se bo tudi dobro zdelo.«

Popravlil je klobuk, čeprav ga nihče ni videl.

»Jujujuhuhu!«

Volkun je zalajal.

»Le lajaj, Volkun, da bodo vedeli, kdo je vesel, kakor še nikoli ni bil. Naj jih grize, Rotijo in Tevža in Podrobarja. Ko bi vedeli, da jukam zavoljo Ančke in ne zavoljo tistih šestih jarcev! Ančka pa ve in njena mama ve in njen ata ve.«

»Jujujuhuhu!«

Manica je že spala, z Rozalko sta se pa še dolgo pogovarjala, tako dolgo, da je navsezadnje sestra le ugenila, zakaj je Marko jukal. Žal ji je bilo, da se je nekaj tednov tako izogibala Ančki: »Reva. Hudo ji je bilo.«

Na postelji, na kateri je umrl oča Jernej, je tisti večer Marko dolgo čez polnoč v mislih prezidaval hišo, pripravljaj les za hlev in skedenj, kupoval konje in premišljeval, kako bi bilo Ančki najbolj všeč. Ančki, dekliču.

»Nič. Primoževe bajte ne prezidam v hišo. Novo postavim, in hlev in skedenj; vse novo.«

Zaspal je in sanjal, da že gospodari na novem domu.

(Dalje prihodnjič.)

LJUBEZEN.

V meni sence so na levo stran,
v tebi luči so na tisto stran.

Oj, oj!

Glej, vse veje moje tja ženó,
tam kot v zanki misli se ujemo!

Oj, oj!

Ljubim te, o tuji brat, in vem:
od tedaj vse bolj na levo grem.

Oj, oj!

V te se je drevo namerilo,
sebi se je izneverilo.

Oj, oj!

S silo bi zravnal ga, ali kaj:
rasti stran od luči more naj?

Oj, oj!

Sladka luč je. A srce razklal,
brat, si moje, ko si vanj pognal.

Ojoj!

JOŽE POGAČNIK.

SOCIALNO VPRAŠANJE.

Plič je na kol
v vrtu sel,
gospodi v uto
je zapel:

»Hu! Križem rok!
Pa praznih glav.
Svet mimo gre
in — vse je prav!«

— Gospa: Jojmè,
kam smo prišli!
Že para plič
ne zna častil —

JOŽE POGAČNIK.

MATE GOSUDAR IN NJEGOV NETOPIR.

(SLIKA S HRVASKEGA POSAVJA.)

MAGAJNA BOGOMIR.

Dijaki gozdarji so priredili lov na race. Pri-
družil sem se na povabilo. Ko se je bližal večer
in je ugašala pesem mladih lovcev, sem se poslovil
od družbe, ki je odšla z mrežastimi nahrbtniki,
polnimi mrtvih ptic.

Močvirja in tolmoni so molčali. Bičevje je
neslišno valovalo nad vodo in odsev mu je od-
govarjal. Zarja je sijala med stebelca in bila so
na zapadu kot ogenj, na vzhodu kot vijolične sence.
Rdeče nebo se je razlilo v gladini in solnce je lilo
v odsevu komaj bolj zlato od zarje same. Oblaki,
visoke ozke brazde, so kot orjaške stopnice delili
nebo. Solnce jih je sekalo polagoma, se dotaknilo
ravnine, stopnice so zagorele še nekaj hipov, nato
polmrak, čivkanje močvirne ptice, frfočanje rac in
zopet sence in mir.

Zavriskalo je srce in zahotelo bi prave ruske
vodne vile Rusalke, ki bi rožnih lic priplavala nad
tolmune, zaplesala v družbi neslišno letečih me-
tuljev mračnjakov in utonila zopet pod gladino —
ona — nikdar dosegljiva pravljica.

V otroških letih sem verjel resnično in živo
v večerno pripovedovanje svoje matere. Ko je
končala, sem vprašal: »In potem...«

»Spat boš šel,« mi je odgovorila.

Sedel sem na breg Save in prijetno mi je bilo,
da sem sam in da se mi duh spaja z lepo to deviške
zemlje. Po sanjarjenju ene ure sem zagledal senco,
ki se je pomikala po reki proti meni. Razločevati
sem začel splav in starca na njem. Nepremično
je stal. Tok sam je vodil ploščato, iz tramov se-
stavljeno ladjico. S prihodom čudnega človeka, ki
se je v belo platno oblečen opiral na veslo, je
pričel vzhajati mesec. Da bi živel v devetnajstem
stoletju, bi verjel na nenavaden dogodek, ki se mi
bliža, tako pa sem zaklical: »Mož, plačam Vam, če
me peljete do savskega mostu pri Zagrebu.« Ustrašil
se je glasú, nekaj zamrmral in odrinil k bregu.

»Ne peljem v Zagreb. Moja kočja je dve uri
od mesta. Do kolodvora je dobro uro. Vožnja s
splavom je počasna. Če pa hočete, svobodno Vam.
Denarja ne sprejemem.«

Namesto odgovora sem skočil na splav. Starec
je prikimal, da se strinja in se zopet vdal molku.
Rad bi govoril z njim.

»Hej, stari, Vi ste ribič, kaj?«

»Kaj ste pa Vi?«

»Medicinec.«

»Tako! Jaz nisem ribič! Morda ribič samega
sebe. Samo to in mir lovim. Hrane potrebujem malo.«

Ozrl se je v mesečino, kot da hoče nekaj
zagledati, in položil dlan nad oči, kakor bi sijalo
poldansko solnce.

»Kaj gledate?«

»Kaj Vi ne gledate? Kako naj Vam bi povedal?
Vsak gleda po svoje.«

Nasmejal sem se.

»Vem, kaj hočete videti: Rojenico življenja, ko
vzhaja mesec smrti. Starec, do solnca je dolga noč.«

Prestrašil se je in me motril s pogledom, ki
je žarel v mesečini kot grenka povest, in skušal
sem razbrati iz njega bridkost.

»Rojenico, da rojenico svojega življenja. Mla-
dec, drzen si v besedah. (Pričel me je tikati; radi
tega sem sklepal, da sem pridobil njegovo naklo-
njenost.) Vedi, smrti se ne bojim. Rojenico pa bi
še enkrat rad videl, kajti v pokoro mi je. Da bi se
mi prikazala, bi vedel: odpustila mi je. Verujem ne
v to, kajti rekla je: 'Kot netopir se bom zagrizla
vate in te grizla do smrti.' Vidiš, ne bojim se je ne,
smrti namreč, in najsi me sredi noči slisne za srce.
Zadnje poglavje bo moje samotne pokore.«

»Mož, verujem v življenje in smrt, če gledam
Vas. Druge se ne bi bal, če bi bila slika mojega
življenja zaključena in lepa in najsibo v bridkosti.
Pravite, da ste samotar. Taki so le veliki ljudje
ali pa fisti, ki so zaužili toliko pelina, da jim je še
sladko-grenak.«

»In fisti, ki je storil greh nad netopirjem, ker
ni vedel, da netopir solnca ni poznal in se ob luni
je užgal.«

Zima. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Kaj mislite,« sem se začudil.

»Ne mislite, da imenujem sebe solnce. Nikakor ne. Le jaz nisem vedel, da je bila njena pokrajina čar noči in sem jo v grdem samoljubju pognal v smrt.«

»Starec, pripoveduj!«

Zagledal se je v nebo, v katerem je luna srebrnobelo svetila oblake. Veter je nekoliko naraščal in se od časa do časa zapržil v valove. Splav se je gibal lahno.

»Trideset let sem imel, ko je umrla ob vsej reki poznana kraljica Posavja, ciganka Marija Krasnička. Govorili so ljudje o nekaki blaznosti pri njej, pa je bila v resnici prava kraljica. Pokorno ji je bilo vse veliko taborišče ciganov ob Savi pri Zagrebu. Njen obraz je bil lep in temen kot čar noči. Oči so ji gorele, da je njih ogenj pekel v dno duš. Premnogo deklet je poznalo tisti pogled in trepetalo, ko se je zapičil v samo srce in odkrival iz njega skrivnosti takratnih in bodočih dni. Govorili so tudi, da je hodila gospoda iz mesta v njen šotor iskat razodetja. Povedal ti bom naravnost. Trideset let sem imel, zrelih trideset let moža in sem jo ljubil z vso dušo, dasi je nosila malo dete v culi na hrbtu s seboj. Izogibal sem se je in se nisem razkril niti njej niti nobenemu, ali kljub temu sem verjel, da ona ve to. Ponosno se mi je prikazovala kot duh. Mislil sem v večeru, da stoji samotna vrba ob laguni, ko se je premaknila senca in zaslišal sem glas: »Pazi se, Maše Gosudar, ali pa ti pošljem netopirja, pred katerim ne boš imel miru vse življenje.« Hotel sem hliniti brezbržnost in se smejal; ona je odšla in mi še iz dalje žugala s pestjo. Morda je slutila žena, da bom igral nekdanj v njenem rodu zame tako žalostno vlogo.

Umirala je na bregu blizu moje kočice. Kot danes je bila noč takrat. Ležala je na vlažni ruši in barve njenega krila so se družile z mesečino.

»Maše Gosudar, vedela sem, da me boš srečal v umiranju. Izročam ti svoje dete. Če si ljubil mene, boš ljubil tudi otroka, dasi ni tvoj. Od tvoje volje je, da ga izročiš občini, od tvojega srca, da ga ne izročiš. Če boš hotel, ti bo tale netopir, ki se plazi po trati, tja pogledaj, v veselje samotnih dni. Sam si. Življenje ti je prazno; tvoje mišice so pa jeklo. Lahko jo boš živel, če boš hotel. Pomni pa, njena kri je ogenj noči in iz noči je bila rojena, kajti meni je bilo vse življenje nevesela noč. Pomni tudi, da sem bila imenovana kraljica Posavja. Rekli so mi z nasmehom tako in vendar je moj duh kraljeval v ti strašnolepi pokrajini. Nočem obljub; hočem ljubezni za Noemi in naj čuva Bog njo in tebe!« Pokazala je s suho roko proti koči in tisti čudoviti pogled je ugašal. — »Naj ji bo tvoja kočica dom, mladi mož! Umakni se, da vidim dete. Štiri leta

ima. Noemi mu je ime. Maše Gosudar, lahko noč!« Omahnila ji je glava in lasje so se zapleli v travo. Slišati je bilo samo še pljuskanje Save. Zaprl sem ženi oči, dvignil dete in ga odnesel v kočico. Bridko mi je bilo in molil sem za pokoj Marije Krasničke, ki sem jo ljubil mnogo let.

II.

Na brežinici smo jo pokopali. Otroka sem obdržal kljub temu, da se je čudila okolica in so govorili ljudje, da je bil moj od početka. Takrat bi rad videl, da bi bil moj, ali bogvekej ob reki je bil spočet.

V sedmem letu je odšla prvič na iskanje. Zgodilo se je tisti večer, da se je netopir zavedel življenja. Že poprej je bila vsak dan ob Savi. Najljubši ji je bil prostorček ruše, kjer ji je umirala mati. Velikokrat sem jo gledal, kako je sedela na bregu in radostno udarjala z ročico po valovih, pa se ji je naenkrat zresnil pogled, zagledala se je v rušo, zenice so se razširile v bridkostno črno senco. Na trepetu iskajočih ustnic sem videl, da sluti, dasi ne ve in si ne more pojasniti dogodka, ki se je godil na mrtvaški postelji vlažnih tal. Večkrat je odhajala tja brez mojega dovoljenja, ker tega nisem dopustil, ko sem šel z doma, kajti preveč vabljivi so valovi Save. Tisti dan mi je ušla dvakrat. Zato sem jo udaril z roko na lice, čisto lahno, da ni bolelo, kot da je moja hči. Še nikjer nisem gledal toliko začudenja kot takrat na njenem obrazu, ki se je ozrl kvišku, češ, zakaj me tepeš? Pozneje sem razumel, da ni mogla doumeti, zakaj ji jemljem najdražje njenega srca. Ni odgovorila z besedo na udarec, tudi jokala ni, zvečer pa je ni bilo nikjer.

Pritekel sem v vas. Ljudje so se čudili in odšli z menoj v šumo. Šuma je spala v tišini in onstran dreves se je svetlikal mesec. Preiskali smo mlake.

»Noemi, kje si? Noemi, kje si?«

Glas se je zadeval v bregove in v bičevje in odmev je ponovil: »Noemi, kje si?« Nje pa ni bilo.

Na splavu smo prebrodili Savo na veliko daljavo. Mesečina se je brez odgovora zrcalila v vodah. Može so odhajali brez besede. Vas je ljubila otroka radi velikih oči in ni bilo takrat človeka, ki bi jo vzel za zlo v mislih. Nisem povedal, da sem jo udaril, kajti odstranili bi se že poprej in iskali sami. Prepričani, da jo je zalilo močvirno blato, so se vračali domov. Jaz nisem mogel verjeti in sem iskal naprej. Potrft sem se vračal proti polnoči mimo grička, grobišča njene matere. Takrat sem zagledal čudnolepo sliko. Stala je v beli obleki vrh griča. Mesec je nad svojim vzhodom visel tako, da se je videlo, kot da ji je v krčono krog črnih kodrov. Ročici, raz kateri sta padala rokava široke srajce, kot jo nosijo hrvaške deklice, sta bili

dve srebrni sklenjeni roži, dvignjeni v nebo. Groza me je bilo krasne, nadzemskemu bitju slične podobe, ki jo nudi noč malokdaj. Odhitel sem po rebri. Ko sem bil skoraj tik nje, sem zapazil, da ji je krilo zamazano z grudo in da je grebla gomilo z rokami.

„Noemi, moj zlati otrok!“

Obrnila se je in srečal sem dvoje oči, ki jih ti ne boš gledal nikdar v življenju in jih ne bi popisalo niti večno šepetanje te reke, ki je tudi gledala tiste oči.

„Atek, moj atek!“ Klicala me je tako, dasi je že vedela, da ji nisem oče. „Atek, tu leži žena, ki je umirala na ruši. Kaj, atek, da je bila moja mati?“

Grob ji je zaključil verigo slik, ki se jih je spominjala in jih ni mogla razumeti, ker je manjkal zadnji člen verige. Pri pogrebu sem jo nesel na grob in ta slika, pozabljena že, se je vrnila z grobom in očitno razjasnila iskanje, ki se mu je vdajal otrok ob ruši na bregu.

„Da, Noemi, tvoja mati, imenovana kraljica Posavja, spi tukaj in ti si njen zlati otrok, ki ga je izročila v varstvo meni.“

Gotovo ne poznaš, mladi gospod, čudovite pesmi, ki mi je sveta sedaj, kot da bi bila molitev, ko drevi moja pot pokore vsak dan preko teh valov. V dvanajstem letu se je nekdo pošalil z njo, da je bila njena mati kaj čedna ciganka in lepa dovoli, da je lahko rodila tako deklico. Pristopila je in zahtevala, naj ponovi. Zbal se je pa je le ponovil. Drugi, ki so slišali, so molčali. Ni bila razžaljena samo na licih, tja proti ustnicam sta se zarisali potezi, čudno visoki, in pogled, skoraj že dekliški, je zrl s hladom in prezirom na sovaščane. Od tistega dne smo poslušali vsak večer ali z grička, ali od šume, ali iz sredine bičevja v lagunah, ali iz rumenila travniških zlatih:

Jaz sem ciganka Noemi — haaj...
otrok sem srebrnih noči
in v njo mi misel beži — haaj...
duša — moj netopir...
duša v vsemir — haaj...

Včasih je naslonila glavo v divji, cvetoči šipkov grm. Cvetje se je vsipalo v kodre, mimo je drevel ravninski veter in se družil visoko s pesmijo v eno. Ljudje so se je pričeli bati in niso poznali njenega duha, ki je bil duh pokrajine, dedovanje materine lepote in dedovanje stoletij, visoko nad njihovim.

Prenehal je za hip in se iskal nad lesketanjem vodovja.

»Ne morem ti povedati vsega, dragi gospodi! Ni dovolj dolga vožnja, da bi razodel vse, kaj je čutil in živel lepi otrok. Takrat nisem razumel.

Morda začne človek šele po petdesetem letu slutiti zadnje skrivnosti.

Ljudje so se otroka izogibali in govorili, da Noemi čara. Jaz sam sem se je bal. Zadihal sem cigansko kri in polagoma, polagoma je rasel v meni odpor proti njej. Šele pozneje sem doumel, da je bil to odpor proti ljubezni, ki je vstajala v meni. Deklica je rasla v dekle in zbal sem se čustva, ki bi bilo drugačno od očetovstva. Oči so me gledale proseče. „Umej mojo dušo, atek!“ Še vedno me je zvala tako. Jaz pa sem odvrčal pogled in odhajal velikokrat brez besede. Še hujšal. Zamoriti sem hotel njeno srce in nisem se zavedel, da je Bog dal enemu pesem v dušo, drugemu veslo v roke, tretjemu motiko, vsakemu svoje, kot je dal vsaki ptici svojo barvo, in da nihče ne sme in ne more ubijati tega. Pričel sem siliti Noemi v težko delo, ki bi ga lahko opravljal sam. Na splavu, ki sem ga jaz takrat, mož jeklenih mišic, vzdrževal proti toku komaj sam, je morala prevažati ljudi in živino čez reko, ki jo je ljubila z vsem srcem. Vsak dan — od jutra v večer — od jutra v večer. Včasih ji je omagala roka pa sem skušal z grobo besedo uliti nove sile v njo. Videl sem, kako se ji je hotelo odpočiti telo in se je naslonila na živinče, pa je zakrožil tok, ki ga je morala ukrotiti z veslom. Ubogala je in se ni upirala niti z besedo nikdar. Le včasih ji je odporno zalesketalo oko. Videl sem, da je začela sovražiti dan z vso dušo, kajti kradel ji je pesem, kradel srce in pokrajino. Noč pa je bila vsa njena še naprej in neukrotljivo je iz mraka ali mesečine donela pesem:

Jaz sem ciganka Noemi — haaj...
otrok sem srebrnih noči.

III.

V te kraje je pričel zahajati slikar Boris Simljanič. Zaklical je vsak dan onstran brega in dekle je odveslalo. Brez besede je vsakokrat skočil na splav in molče stisnil dekletu denar v roko. Ni je ogovoril nikdar, izginjal med bičevje, razprostrl trinožnik in slikal na platno včasih ves dan. Njegova hoja je bila urna, stopal je upognjeno naprej in oči so mu gorele, kot da hočejo usrkati vso pokrajino vase. V dekleta se je včasih ozrl in se zamislil v pregibe golih rok, ki so držale veslo. Nekoč jo je brzo risal s svinčnikom pa se je ozrla in prenehal je ter se zamislil v vrbo na nasprotni obali. Ni vedel, da si je Noemi pričela krasiti šele tiste dni lase vsak dan z veliko rdečo vrtnico, da so ji oči gorele v čudnem sovraštvu do njega, ker je ni ogovarjal ter ni vedel za njeno srce, in do mene, ko je videla moj zaničljiv pogled in zapazila, da sem spoznal njeno ljubezen. Nekoč, ko je odšel malomarno v mesto, je zagnala krono v vodo in

Olaf Glöbočnik: Primorka.

udarila z boso nogo ob splav, da je zalila voda vso njegovo ploskev. Meni ni več odgovarjala na vprašanja in spoznal sem, da mi je tuja, kot da nisem bil nikdar njen varuh. Pričel sem sovražiti tujca in sem le zato dopustil, da ga je prepeljavala, ker sem mislil, da se sramuje vesla pred njim. Ko sva sedela nekoč v koči, sem ga pričel smešiti.

„Zastonj se krasiš, dekle! Ni še zapazil tvoje vrtnice, blede golobradec iz mesta.“

Ozrla se mi je v obraz, slisnila pesti na licu in se pričela smejati z drznim, vztrajnim, zaničljivim smehom.

„Haj, oče; haj oče, petindvajset let ima. Čuješ, samo petindvajset. Njegove oči ti požró pokrajino. Se ga bojiš, mož? Morda me on ozdravi ciganske krvi, ko jo ti z veslom ne moreš. Haha, se ga bojiš, oče! Daj še njemu veslo v roko, saj je blazen kot jaz! Boš ozdravil oba, saj si star dovolj. Čuj, tudi on je blazen in žre pokrajino na platno, dočim jo izzivam jaz samo z žvižgom pesmi. Daj, Mate, daj mu veslo v roko, ti, ki si star in pameten dovolj.“

Zakipelo je v meni. Spoznal sem, da je bil odpor in samoprevarna misel, ki sem jo gojil, le sredstvo, s katerim sem hotel gasiti lastni ogenj, kajti vedel sem, da se moje peto desetletje ne more družiti z njenim drugim. Hotel sem s trdo roko ohraniti videz očetovstva pa sem cepil sovraštvo, ki je v njenih besedah zakipelo kot veletok in udarjalo v me, v pekočo bolečino, sunkoma, izrazito in odkrito. Udaril bi jo, pa sem se premagal in ji iztrgal rožo iz las, kar je bilo hujše, ter jo poteptal z nogo na ilovnatih tleh.

„Tu naj bo tvoja roža, dekle! Ne krasi se zanj, ki te bo zavrgel!“

„Hej, Mate Gosudar, kot otrok si, ki zacepeta z nogo, če mu je odvzeto kaj. Glej me, lepa sem; glej me, človek, osemnajst let imam. Osemnajstletne mladenke ne boš poteptal nikdar!“

„Noemi, naj ti bom oče. Čuvaj pa se njega, ki je sin mesta. S svojim platnom požira pokrajino. Kot senca je in nosi zlo s seboj. Ti si prelepa duša, hči kraljice. On te ugrabi, odpelje s seboj in nato te bo pognal, neopirja, nazaj, v noč, ki ti ne bo lepa več.“

„Mate, oče!“ — Govorila je šepetaje. „On je senca, res senca noči in njegove oči so črne kot moje. Če me zavrže, oče, bom šla za stopinjami svoje matere.“

Zbežala je proti šumi.

Nad ravnino so zakipeli oblaki. Bliski so udarjali iz obzorja v obzorje. Veter je s silnim šumom vil bičevje, mrak je prepregal močvirja in na Savi so se lizali ostri jeziki valov. Reka je naraščala polagoma, polagoma, čisto enakomerno. V ognju bliskov so požarevali njeni jeziki rumeno in lizali bregove, se naganjali čez bregove, se daljšali, daljšali kot strašne sence, dosegali in polnili lagune, močvirja, Sava pa je rastle s šumom, temnozamolklm, naprej in naprej. Bobnenje je padalo na ravnino in se razlivalo z vodami čez njo. Hitel sem mašiti špranje v koči, ko je pribežala.

„Mate, oče, voda, čuj, voda!“

„Kaj hočeš, Noemi! Pomagaj mašiti špranje!“

Med hitrim delom sem se ozrl v njo. V neredno razmršenih laseh ji je visela nova vrtnica. Obleka se ji je prilegala tesno, vsa blatna, in voda je curljala iz nje. Oči so ji gorele v resnični blaznosti.

„Noemi, pomagaj mašiti špranje!“

„Mate, čuj! Dopoldne si mi strgal rožo in jo poteptal. Popoldne sem preživela z njim do viharja in še v vihar, da, še v vihar.“

„Noemi, pomagaj mašiti špranje! Kočo nama podre, čuješ,“ sem zavpil.

„Mate, čuj, voda, voda! Bila sem z njim.“

Bobnenje groma se je družilo z boljo, ki mi je udarjala v dušo. Skočil sem in jo udaril s pestjo v lice.

„Vlačuga, umazala si svojo dušo in dušo krajine, ki jo pere voda sedaj. Dekle, primi cunje in maši odprtine!“

Prepadla je strmela vame in videl sem, da se ji solze mešajo s krvjo, ki ji je od udarca silila iz ust.

„Saj ne razumeš, oče! Nikdar ne moreš umeti. Moja duša je še vedno noč, vsa silna, lepa. Ali on je tam na laguni. Oče, sin mesta je. Dober je, pa ne zna plavati. Brodila sem do vratu in plavala

sem, ko je bilo pregloboko. Udaril si me. Ljubila te bom, oče, in nikdar ti ne vrnem udarca. Srce je dovolj veliko, da te prosi. Mate Gosudar, v imenu svoje matere, ki si jo zagrebel na brežinici, te prosim, pojdi z menoj na splav, da ga rešiva. Pre-slabotne so mi mišice in vodovje je silno. Stoji na čisto majhnem prostoru, komaj tolikem, kot je gomila moje matere in jeziki se že zadevajo vanj. Videl ga boš v ognju bliskov, kako stoji kot senca na otočku.'

Z neba je zagrmelo silno in vedel sem, da grom sam potrjuje njeno prošnjo, a v meni sta kipela srd in bolečina. Uprl sem se svoji vesti, nebesu in njej.

„Ha, Noemi, če ga ljubiš, ne bo tvoja roka slabo-
bojna. Noemi, dobro veš, kje je splav. Saj bo lahak
danes, kot majhna lupinica bo. Poizkusi sedaj, če
je dovolj velika tvoja ljubezen do noči, haha!’

Skočila je tik mene. Vrgla je lase nazaj, si po-
pravila rožo, obrisala z roko oči in jo dvignila
visoko.

„Da, Mate Gosudar, dovolj je velika moja lju-
bezen in bila bi velika za vsakega, ki bi klical
v noč, da ga rešimo smrti. Volil si. Odpeljala se
bom in izčrpala zadnji košček svojega mesa, da
ga rešim. Če pa poginem, Mate Gosudar, če po-
ginem, potem se bo moj črni netopir zagrizel vate
in te grizel naprej in naprej, do smrti, oče, do
smrti!’

Prijela je sekiro, da bi presekala vrv ob splavu,
in zbežala na prosto. Tekel sem za njo. Streznil
sem se od duševne pijanosti in v trenutku spoznal
gotovo smrt, v katero drevi.

„Noemi, Noemi, čakaj, zlatek moj, čakaj!’

Vrgla se je v vodo. Bliski so svetili nepre-
stano. Priplavala je na splav. Zamahnila s sekiro
in lupinica je zaplesala. V dalji je bilo videti na
otočku črno senco, ko je svetilo nebo.

„Noemi, zlatek moj, veslaj nazaj!’

Za trenutek sem še videl ogenj njenih oči in
na to je lupinica odbrzela po reki.

„Boris, Boris...’

In še blazna pesem, silno lepo petje, tisti ve-
čer, njeno bajno petje, ki ga je žrl vihar.

„Jaz sem ciganka Noemi — haaj...’

otrok sem srebrnih noči,

v njo mi misel beži — haaj...’

duša, moj netopir...’

duša v vsemir — haaj...’

— — — — —

V jutranjem solncu je z vodo zalita pokrajina
žarela kot srebro. Ko so odtekle vode, ni nihče
našel trupla Borisa in Noemi.

»In potem,« sem vprašal nehoče. Mož ni od-
govoril.

KUGA PRI ŽIVALIH.

BASEN. RUSKI ZLOZIL I. A. KRYLOV.

Pregrozni bič nebeški, kuga, zemlje strah,
divjal je v lesih. Vse zveri so se grozile.
Vse dúri v Had so nastezáj se razpehnile:
Po poljih smrt divja, po dólih, po goráh,
povsod so razmetáne nje divjanja žrtve.
Kosí jih kot seno, neuslišno, koder gré.

A té, ki še živé,

diháje smrt, pretézajo napol se mrtve.

Bojazen je povsem izpremenila jih.

Vse druge so zveri v teh bédah vélikih:

Ne davi volk ovác, je brumen kot menih,

lisják da kuram mir in se pod zémlijo posíi:

zverém še jed na mislih ni.

Golob več z golobico ne živi

in o ljubezni se ne govori.

A brez ljubezni kakšne so radósti!

V posvét sezove lev zverine v to gorjé.

Vlekó se vkup, jedvá jih duše se držijo.

Pritavajo, krog carja tiho posedé,

napnó ušesa in z očmi stírmijo.

»Prijatelj! Obilni grehi,« začne lev,

»so nakopali nam bogov presilni gnev.

Zató naj on, ki izmed nas je kriv najhuje,

iz proste volje jim žrtvuje

glavó svojó.

Morda ugodimo bogovom z žrtvo to

in pregorečnost naše vere

strogóst njih gneva omehča.

Prijatelji, kdo izmed vas ne zna,

da prostovoljnih žrtev kakor ta

premnoge v zgodovini so primere.

Zató naj se poniža vsak iz nas

in izpove se tu na glas,

kako grešil hoté kdàj ali nehoté je.

Prijatelji, zdaj je pokore čas!

Oh, rad priznam, čeprav težko srcé je,

pravičen nisem niti jaz!

Ovčic ubogih sem — zakaj? — prav brez uvréde

raztrgal čéde in čéde.

A kdàj — je kdo brez greha mar? —

prišló je, da je vmes bil sam ovčar.

Za žrtev se ponudim rade volje.

A najprej vseh nas grehe spravimo na dan

in kdor je vanje najbolj zakopán,

ta bodi žrtvován —

takó ugodimo bogovom pač najbolje.»

»O, car naš, dobri car!« lisica govori,

»od predobrote se ti greh to zdi.

Pa če povsod boš stregel svoji tánki vesti,

nazadnje vsi poginemo od lakote.

A, otec naš, zavedaj se,
da čast velika za ovčice je,
kadar jih ti izvoliš jesti.
Zastran pastirjev pa te prosimo klečé,
da češče poučiš tako jih — prav jim gré.
Brezrepi rod ta, od ošabnosti nadufi,
povsod za našega se carja čuti.
Lisica dokonča. Enako prelepó
za njo laskači gólčali začnó
in koť za stavo vsi dokazat se ženó,
da nima lev za kaj prositi odpuščenja.
Za levom medved, tiger, volk — zapovrstjó
naródu vsemu povedó
ponižno svoja pregrešenja.
A njih dejanj, brezbožnih že nad vsè,
še tákniti ne upa se nihčè.
In vsi, ki so bili k bogatim štetí
z nohtmi ali zobmi, iz sodbe so izšli
od vseh plati
ne le pravični, skoraj da ne svetí.
Zarúče brumni vol, ko pride on na red:
»I mi smo grešni. V zimi — let je tega pet —
bilo je krme manj koť malo.
Takrat hudobec me je v greh pehnil.
Na posodo se ni nikjer dobiti dalo, —
iz stoga popu šop sena sem izmeknil.« —
Zbudí se šum, prerékanje pri tej besédi,
kričé volkovi, tigri in medvedi:
»Poglédjte hudodélnika!
Senó ti kradel! Je li čudno, da so bogi
za tako nezakonje z nami tako strogi?
Tegà z rogaťo glávo zlódeja
bogovom dajmo za njegove hudobije,
da rešimo si nravi in živoť morije!
Zbog njega taka kuga je na nas prišla!« —
In obsodili
so vola, na gromado zavalili.
— — — — —
I pri ljudeh veli se otórėj:
Kdor je nedóľžen nájbolj, je i kriv najprej.

Poslovenil B. Vdovič.

DOMA.

VILKO NOVAK.

1. Zemlja.

Šipkov grm krvavo gori — iz grape se je holm
pognal in se v slame vzbočil. Na slemenu med ja-
blanami čepé začrnele lesene kočice. Zeleni pa-
sovi žit in trav koť se v solncu prelivajo v poletje
— v njive silijo poti, spremljane od grmovja.
Kakor klic iz zemlje samevajo topoli.

Čiv — čiv — čiv — — —

Od belega sveltšča se zemlja rahlo vzpenja,
v valovanju žit pólje čez grape, v nasadih se polje

veže z goricami: zeleno listje, sivo kolje, marelice,
kleti...

Ob goricah so razpele trate. In nad vsem sa-
meva Sveti Urban. — Kolovozi režejo v ilovico in
vodijo njive v borov gozd.

Moje hrepenenje se je ujelo v pesem goric, v
napetost trat in v zelenje pojočih dreves: čez
žehteča polja plove nad zemljo.

Brez konca bi živel v domačih vetrovih in pil
z žejnimi očmi zeleno valovanje, iskal v daljna
obzorja.

Na večer se iz belega stolpa zvon budi in
uspava trave in drevje, ki koť človek v skrivnost
stirni — tedaj vriska moja duša in sem kralj sredi
domačije — —

2. Cesta.

Zdi se, da mrtva ležim in le neizprosno kažem
smer človeku. A jaz vzdihujem in stokam, čutim
brez srca, poslušam brez ušes; vidim vse — brez
oči. Solnce pomladansko, blisk in grom v poletni
nevihti, jesensko deževje z blatom, ko se pogre-
zajo kolesa in ječé ojesa; mehki sneg, zvončkanje
kraguljčkov in lahke sani.

Ob meni so vzrasla selišča.

Od Svetlega Janoša in stare lipe pred njim, pred
Dobrovnikom pa do belega križa na bogojanski
meji — most je ob lipi v Dobrovniku in most pri
križu v Bogojini — vse ena sama trudnost, zemlja
kakor izsesana in bolna na smrt. Ljudstvo — dobro
in zlobno, slaboťno — kdo ga je spoznal? — Vem
pa, da se bo rodil iz te zemlje, kateri bo pogledal
in prodril v duše in segel vanje ter jih pokazal
svetu... Toda: tisti človek bo trpin, izpil bo brid-
kost zemlje in ono, ki jo deduje od roda rod...
Da mu le spoznanje ne bi duše ubilo!

To ljudstvo poznam le jaz, ki nimam oči in
ušes, niti ust, da bi človeškemu bilju skrivnost raz-
odela. Gledam jih, ko jih nosijo od krsta iz začrnele
cerkvice nad menoj; čutim jih, ko prvič stopicajo
po meni; čujem vrisk njihove mladosti, vidim jih,
ko se vračajo od poroke.

Gledam dobroto in lepoto, ki trpi in se krči v
divji bolesi, gledam zlobo, zavist, lakomnost...
Veseli in smeh, žalost, bolečine, solzé — vse
čujem in trpim. Toda nimam človeških ust, da bi
razodela, nimam človeškega srcá, ki bi se razklalo
od črnega spoznanja...

Po meni jih nosijo na pokopališča na holmih.
Romajo k Svetemu Vidu v gozdu na višini in si
pripovedujejo o davnem samostanu v oni dolini
pod kapelico svetega Vida.

Skrivnost sem, ki se dá občutiti, a ne izreči,
nerazrešljiva skrivnost, koť so tajne strgana polja
kraj mene, pokopališča nad menoj, gozdovi na hol-
mih in duše tod naokrog...

O SPANJU.

DR. FRAN ČIBEJ.

Če govorimo o spanju, mislimo na določeno telesno in duševno stanje, ki ga vsak izmed nas pozna iz lastne skušnje, a ga tudi lahko opazuje na drugih. Vsako noč se tok našega življenja in doživljanja prekine in spremeni za toliko in toliko ur. Utrueni zaspimo, a zjutraj stopimo zopet s svežimi silami v novi dan. In zopet mine dan, zopet začuti utrueni organizem potrebo po spanju, in zopet se pogrezne v stanje spremenjene zavesti, ki mu pravimo spanje. O najvažnejših lastnostih in straneh spanja se hočemo v naslednjem nekoliko pomeniti.

Nič novega ne povemo, če trdimo, da ne spi samo človek, temveč tudi živali. Nekateri sicer mislijo, da spe še tudi nižja živa bitja, namreč rastline. Ko pride noč, pravijo, se tudi rastlina zadrži drugače ko po dnevi; njeno »dihanje« in življenje je enostavnejše. A tako pojmovanje vendarle ne bo pravilno. Kajti zdi se, da smemo o spanju govoriti šele pri takih živih bitjih, ki imajo razvito živčevje in možgane, ter s temi pojavi združeno »duševno življenje« (ali »dušo«). To pa imajo šele višje razvite živali in človek.

Kakor človek tudi žival prespi del dneva. Njeno udeleževanje se vrši v določenem redu, vmes pa so časi, ki jih žival bodisi predremlje ali prespi. Veliko sesalcev spi tudi podnevi, in sicer po jedi, nekateri le zadremljejo (n. pr. prežvekovalci), drugi, n. pr. naši psi, zaspijo popolnoma. Ptici potrebujejo manj spanja kot sesalci, poleti se zbude po nekajurnem spanju že zelo zgodaj, le opoldne se kratko odpočijejo (in še ta čas ne porabijo za spanje, temveč za ureditev perja), sicer se pa ves dan živahno udeležujejo. Divji petelin poje v aprilu in maju ob jasni polni luni često vso noč, kukavico slišimo spomladi do polnoči in često že zopet ob zgodnji jutranji uri. Kokoši gredo sicer s solncem na gredi, a kdor jih opazuje, ve, da ob tem še nič ne mislijo na spanje; da se zjutraj petelin oglašja navsezgodaj in da golobčki grlijo že ob zgodnjih jutranjih urah, je tudi znano.

Zanimivo poglavje zase je zimsko (in pri nekaterih živalih tudi poletno) spanje. Ne samo kače, dvoživke in plazilci prespijo daljšo dobo v zimskem času, ko nimajo zadostne in primerne hrane; tudi del sesalcev se zarije in spravi v varen kotiček, kjer čaka, da se zunaj zopet povrne toplejše vreme. Semkaj spadajo svizec, jež, hrček, polh, netopir. Nekateri, n. pr. rjavi medved in jazbec, spijo po potrebi. Zgodi se, da pridejo začasno iz svojega zavetišča, gredo pit in se zopet vrnejo na svoje ležišče.

Nas zanima predvsem človeško spanje. In sicer hočemo začeti od zunaj in si ogledati telesno stanje spečega. Po telesnih znakih, po zunanjem licu, se človeško spanje ne razlikuje dosti od spanja sesalcev. Ti pojavi so vsakomur znani: Za normalno globoko spanje zdravega človeka je potrebno, da se telo zadrži mirno; oči so zaprte, barva obraza je navadno nekoliko bledejša od bdečega. Navadnemu človeku, ki površno opazuje, se zdi spanje slično s smrtjo. Kdor še ni iz lastne skušnje spoznal smrti, bo mrtveca na prvi hip smatral za spečega, in šele počasi ga bodo nekateri znaki (n. pr. mrzloća telesa in manjkanje dihanja) opozorili na razliko. In še nekaj: že v vsakdanji govorici spravljamo spanje s smrtjo v zvezo; če kdo umrje, rečemo, da je »zaspal«; govorimo o »večnem« ali »poslednjem spanju« in podobno.

A ni nujno, da bi v spanju morali mirovati. Pogosto je spanje združeno z raznimi premikanji in gibi telesa, seveda ne pri vseh ljudeh in pri vseh okoliščinah enako. Semkaj treba šteti premetavanje, spreminjanje lege na ležišču, upogibanje in svezanje rok in nog, spremembe v načinu dihanja (ki postane hitrejše, globokejšo ali neenakomerno), stokanje, zdihovalje, krike, govorjenje v zlogih, besedah ali celo stavkih. Iz sprememb dihanja in govorice v spanju smemo sklepati, da dotični živo sanja. V redkih primerih se zgodi, da človek v spanju izvrši cela dejanja: v postelji vstane, hodi po sobi okrog, odpira omare ali okna, sede k pisalni mizi, se pri tem ali zbudi, ali pa zopet povrne v svojo (ali pa tudi v drugo) posteljo. Te pojave vidimo zlasti pri mladih, nervoznih in občutljivih ljudeh. Ljudska govorica govori o »mesečnikih«; seveda si človeška fantazija take slučaje rada malo po svoje predstavlja. Precej imamo pred sabo sliko človeka, ki posebno rad ob polni luni, v nočni obleki, z bosimi nogami hodi po nevarnih potih, strešnih žlebovih in robah ter je brez nevarnosti toliko časa, dokler ga ne pokličemo. Če pa mesečnega pokličemo, je verjetno, da se nenadoma prestraši, zave svojega nevarnega položaja in da telebne na tla. Pa je treba pripomniti, da se taki slučaji ne dogajajo baš vsak dan in da niso kaj zanesljivo izpričani, človek jih seveda kaj rad sprejme kot resnico.

Pozabiti ne smemo še posebne vrste zadržanja v spanju, ki ni baš prijetno za sosede v sobi, namreč smrčanja in drnjohanja. Pojav je ta, da zrak pri dihanju ne vstopa in izstopa mirno, da temveč povzroča glasne, sopihajoče, vrveče, žagajoče glasove in šume. Nekateri ljudje smrčijo vedno, drugi le ob posebnih prilikah: pri prehladu, preutrujenosti, nahrbtni legi, posebni legi glave.

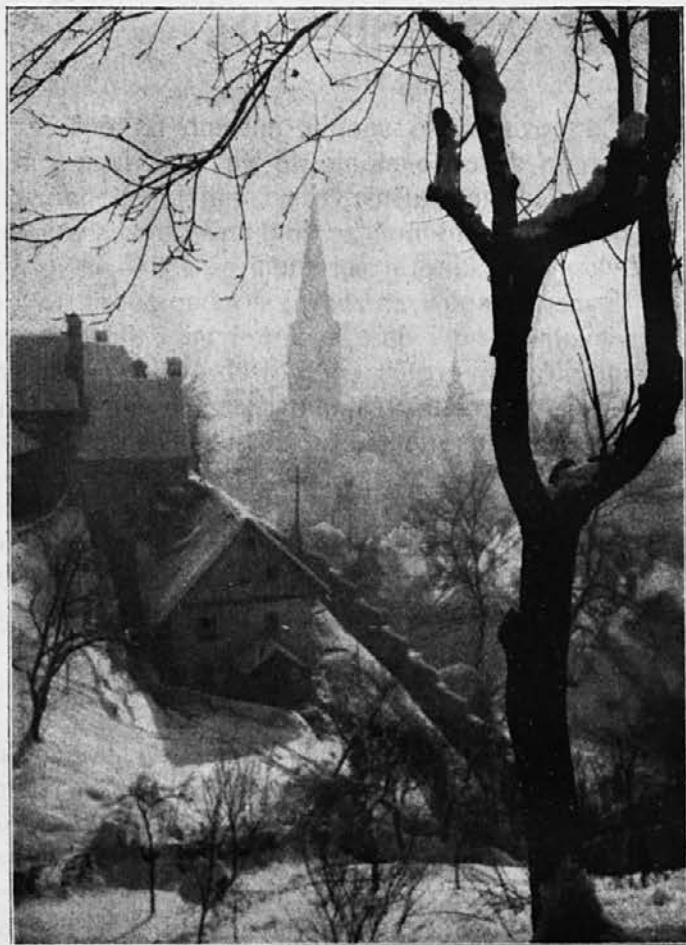
Vsekakor je smrčanje znak, da gre za globoko spanje. Marsikdo, kdor navadno ne smrči, se sam prebudi ob prvem lastnem smrčecem glasu.

A ne samo na zunanosti telesa, tudi v notranjosti se v spanju izvrše važne spremembe. Delovanje raznih organov se ustavi, seveda nikdar ne spijo vsi organi; dihanje in delovanje srca ne miruje nikoli. Dihanje je v celoti globokejše in počasnejše, delovanje srca je začetka zmanjšano, pozneje živahnejše. Krvni pritisk pade, temperatura telesa pade od večera do jutra za pol, tudi za eno stopinjo Celzija. Zenici sta v globokem spanju ozki. O zadržanju možganov v spanju vemo malo, četudi bi to bilo zelo važno. Zdi se, da se dotok krvi v možgane spremeni.

Kdaj in kako človek zaspi? Kakšni so predpogoji, da človek preide iz budnosti v spanje? Dognano je, da se v možganih čez dan izvrše važne kemijske spremembe, ki se potem odstranijo v spanju in le v spanju. Najbrž se naberejo v možganskih stanicah razni strupi, ki se morajo izločiti. Obenem pa se porabi toliko in toliko snovi in živčne energije, ki jo treba nanovo nadomestiti. To se izvrši v spanju. Da pa človek ve, kdaj treba dati telesu svoje, za to skrbi pojav, ki ga imenujemo »utrujenost«. S to besedo hočemo označiti neko posebno občutje in razpoloženje, ki se človeka poloti, in najbolje je, da se temu znaku pokorimo. Kajti navadno človek kmalu zaspi, če je »truden«. Seveda to ne velja brezpogojno za vsak primer. Nahajamo prilike prevelike utrujenosti, v katerih kljub živi želji po spanju in odpočitku ne moremo zaspati.

Poleg utrujenosti so važni še drugi vzroki, ki pospešijo ali ovirajo spanje. Važno vlogo ima pri tem stanje naše pozornosti. Naši čuti nam dovajajo podnevi razne vtise. Če hočemo zaspati, je potrebno, da zapremo te duri v vnanji svet, tišina in tema sta važna predpogoja za spanje, in občutljivi ljudje tudi pri veliki utrujenosti ne morejo zaspati, če njihove čute draži svetloba in ropot. Seveda so tudi izjeme; znano je iz svetovne vojne, da so naši vojaki spali na fronti kljub treskanju granat. Zanimivo je, da čutni dražljaji vplivajo celó uspavajoče, če niso premočni in se enakomerno ponavljajo. Uspavanke slone na tem; enakomerno fiktakanje ure v sobi nas često prav nič ne moti; mlinar lahko mirno spi v ropotajočem mlinu — in se prebudi, če se mlin ustavi.

Večina ljudi, zlasti mladina, je napram nočnim šumom in ropotom precej neobčutljiva. Zlasti ob živahnih velikomestnih ulicah, ob kolodvorih, v velikih hotelih človek nima miru, in vendarle navadno dobro spi. Blagodejno vpliva na spanje tudi primerna temperatura sobe. Skoro vsi ljudje

Megleno jutro v Ljubljani. (Fot. Fr. Krašovec.)

smatrajo hlad za pospešujoče sredstvo, dočim vplivata prehuda vročina ali pretopla kurjava škodljivo.

Srečen je, ki more z lahkoto in hitro zaspati. Marsikoga pa ovirajo razni notranji in vnanji vzroki. Znano je, da marsikomu, zlasti nervoznim in mehkim dušam, čustveni doživljaji ne dopusté spanja. Treba je takorekoč zapreti predale, v katerih ležé razne neprijetne stvari. Kdor se ponoči ukvarja s svojimi skrbmi in bojznimi, ne pride do spanca. Ti notranji neprijetni gosti nas obletavajo kot črne nočne ptice; le trdni živci in močna volja jih more uspešno prepoditi. Dobro je, da človek zna tudi ob nenavadnih in važnih trenutkih spati, da vsaj nekaj časa porabi za potrebno obnovitev duševnih sil.

Važno vlogo ima pri tem seveda navada. Večina nas more dobro spati le na čisto svojevrstnem ležišču. So ljudje, ki so vajeni takih in takih blazin, te in te vrste odeje; meščani se često čudimo kmetišskemu ležišču in obratno. In še več. Navada je železna srajca. Kdor se drži točno dnevnega reda in je vaje spati ob določenih urah, bo tedaj začutil potrebo po spanju. Kdor zaradi prekratkega nočnega spanja po kosilu kratko zadremle, opoldne ne gre rad v družbo, ker ve, da

po obedu pride zanj »mrtva ura«, ko postane neporaben.

Če hočemo zaspanost prepoditi in se vzdržati v budnem stanju, se poslužujemo raznih umetnih, narkotičnih sredstev, in sicer onih, ki vsebujejo kofein. Najjača je kava, potem sledi čaj in v velikem presledku kakao. Zaradi tega svojega učinka je kava nadvse priljubljena, da se vzdravimo iz dremavice, jo pijemo zjutraj, ko vstanemo, po popoldanskem počitku in kot protistrup proti uspavajočemu alkoholu v družbi. Skodelica dobre kave vsebuje desetinko grama kofeina, ki šele po 8 urah zapusti telo popolnoma, vsaj 4 ure smo pod očitnim vplivom tega narkotika. Občutljivi ljudje čutijo učinke še dlje in zgodi se, da še zvečer ne morejo zaspati, četudi so zaužili kavo opoldne. Znano je, da si s kofeinom lahko umetno vzdržimo svežost duha, zlasti tedaj, ko treba izvršiti in dovršiti določeno delo. A jasno je tudi, da smemo to storiti le enkrat. Kdor večkrat ali običajno porablja ta sredstva, mora vedeti, da vara samega sebe in da si je najel posojilo v bodočnosti, ki ga bo moral pozneje vrniti iz svojih sil. Naravnost brezvestno pa ravna tisti, ki si najprej razburi svoje živce s kavo, a nato z močnimi uspavalnimi sredstvi hoče izsiliti spanje. — Alkohol vpliva navadno uspavajoče, pri marsikom pa povzroča nemirno utripanje srca in vročino ter s tem moti nočni mir. Prav tako ovira spanje prenapolnjen želelec, a se premalo menimo za to. Zlasti treba paziti na to pri otroku in doraščajočem mladostniku.

Zanimivo poglavje zase je globina spanja. Kajti dejstvo je, da ne spijo vsi ljudje enako trdno in globoko. Poleg srečnih, ki zvečer precej zaspijo in spe nepretrgoma do jutra, često še brez sanj, nahajamo ljudi, ki spe nemirno, se večkrat prebudé iz spanja ali pa spe tako rahlo, da jih že najmanjši šum vzdrami. Tudi isti človek ne spi vedno enako, kar lahko vsak sam ugotovi in potrdi: morda smo vajeni, da nas določeni zvoki zbudé, a pripeti se tudi, da »preslišimo« oziroma »prespimo« budilko ali zvonec telefona. Zapomniti si treba, da se človek po kratkem, a trdnem spanju dosti bolj osveži in odpočije kot po daljšem, a površnem in rahlem spanju. Zanimivo je nadalje dejstvo, da v splošnem mlajši človek trdneje spi kot starejši, da se trdnost spanja torej s starostjo zmanjša.

Za praktično življenje je zelo važno, da vemo, v kakšno vrsto spavačev spadamo. Veda je namreč dognala, da treba ločiti dve vrsti, dva tipa ljudi, kar se tiče trdnosti spanja. Eni, normalni in zdravi, zaspijo brž in pridejo kmalu do najgloblje spanja, v katerem ostanejo 1–2 uri, nato pa

preidejo polagoma v rahlejšo spanje, iz katerega se končno vzbudé v dobrem razpoloženju in sveži. Na drug način spijo občutljivi in nervozni ljudje, ki pozno zaspijo, le počasi in pozno pridejo do globokega spanja, navadno šele proti jutru, in se trudni in neprespani z neugodjem lotijo svojih dnevnih poslov.

Različni način spanja vpliva seveda na razpoloženje podnevi. Dobri spavači so zjutraj sveži, imajo veselje do dela, in šele proti večeru se začnjenja javljati utrujenost. Drug tip pa je zjutraj truden in nejevoljen, šele čez dan se to razpoloženje razprši, zvečer šele pa postane razpoložen in sposoben za pravo delo. Nevarnost pri tem pa je, da tak človek dela potem pozno v noč, in si s tem seveda na zelo nespameten način vzame možnost za dobro spanje v naslednji noči.

Kako dolgo človek spi? Potreba po spanju je pri raznih ljudeh različna. Kar se tiče starosti, je takole: Novorojenček spi skoro 24 ur, spanje prekine le za toliko časa, kolikor ga potrebuje, da dobi hrano. Nato pada čas spanja, da doseže pri odraslem dobo 8 do 9 ur. Zelo stari ljudje izhajajo z manj, tudi s 4 do 5 urami. Doraščajoča mladina bi morala dosti spati. Latinski rek pravi, da 6 do 7 ur spanja zadošča, a ta izrek, ki so se nanj radi sklicevali vzgojitelji, je bil nedvomno izrečen od starejšega človeka. Mlad človek bi moral spati vsaj 9 ur.

Človeška ničemurnost sodi rada, da je človek, ki malo spi, posebno odličen. V življenjepisih velikih mož beremo pogosto, da so spali ponoči le po 3 do 4 ure. Torej tu vidiš, lenuh, kako ne smeš! A nismo dolžni, da takim trditvam verjamemo. Marsikdo nadomesti spanje podnevi in prav tako je znano, da imajo nekateri poseben dar, da znajo pri raznih sejah in predavanjih, med vožnjo v vozu in vlaku — vsaj malo spati.

V splošnem spimo vsi pozimi dlje kot poleti. Pri kmetu je razlika še posebno velika. Pod pritiskom razmer se je kmet zelo prilagodil spreminjajoči se dolgotrajnosti dneva, tako da spi pozimi često dvakrat toliko kot ob košnji, ob setvi, mlačvi ali sploh v poletju.

Najbolje bo vsak sam presodil, ali je dovolj spal ali ne. Kdor čuti, da je svež in za delo sposoben, če more svoje dnevno delo opraviti, potem je to znak, da je človek dovolj dolgo in dosti globoko spal. Nezaдостno spanje seveda škodi zdravju. Če telesu za dlje časa vzamemo možnost za spanje, je to smrtonosno. Na Kitajskem, kjer so kazni kakor znano nadvse krute, so menda včasih izvajali smrtno obsodbo na ta način, da so obsojenca vedno znova vzdramili ter ga s tem mučili do smrti.

Neprespana noč vpliva različno; človek se končno privadi motnjam; zlasti kdor dosti potuje ali oskrbuje bolnike, prenese precej brez večje škode. Nervozni ljudje poznajo dobro iz lastne skušnje učinke neprespanih noči: boli jih glava, razpoloženje je motno, misli potekajo težko, napram čutnim vtisom (svetlobi in zvokom) so preobčutljivi, razdražljivi in sitni, vsaka malenkost jih spravi iz ravnotežja.

V današnji razrvani dobi in v današnjih težkih življenjskih prilikah so zelo pogoste razne motnje spanja. Skrbi, jeza, sovraštvo ne dopuščajo, da bi človek mirno spal. Po nekaj urah se prezgodaj zbudi, in sedaj začno pritiskati vsi neprijazni sovražniki. V budnem stanju začno naše misli krožiti okrog, v duhu pišemo pismo, se pomenimo s tožiteljem v procesu, z davčnim in stanovanjskim uradom, kuharico in drugimi. Zanimivo je, da se pri tem radi nagibamo k pesimizmu, k žalostnim in brezupnim nazorom, ki le počasi izginejo, in nič čudnega ni, če si človek, ki pozna to nočno trpljenje, želi, da bi prišlo jutro in izginila noč.

V glavnem so tri vrste motenj spanja. Zelo pogosto je spanje dosti dolgo in navidez zadostno, a trajno premalo globoko in zato neosvežujoče. Drugi se prezgodaj zbudé, večkrat naknadno proti jutru še za nekaj časa zaspijo. In še tretji slučaj motnje, da človek težko in zakesnelo zaspi. Mučno je, če že naprej vemo, kaj pride. Zlasti nervozni ljudje vedó iz lastne skušnje, da jih čakajo ti in ti neprijetni trenutki. Tedaj se še bolj usmerijo v to in posledica je, da se stanje še poslabša in da še težje zaspijo.

Končno še nekaj besed o razlikah in načinih spanja. Kako ljudje zaspijo in se prebudijo. Pravilno in občajno je, da se oboje izvrši v najkrajšem času in brez posebnih težkoč in okoliščin. Posebno odrasli morejo, ne da bi bili posebno utrujeni, v nekaj trenutkih globoko zaspati. A kakor rečeno, ni pri vseh enako, in dosti je ljudi, ki le stopnjema in »v kosih« zaspe in spe. Večkrat kolebajo sem in tja, se pogreznejo v spanje in se zopet zbude iz njega.

Zanimivi so slučaji, ki jih vsakdo pozna iz lastne skušnje, ko se »borimo s spancem«, ko smo utrujeni, ali pa se dolgočasimo in se nam spanec začne vsiljevati, a se nam spanec zdi nekaj neprimernega in nedopustnega. To se rado zgodi pri kaki pridigi ali pri predolgemu slavnostnem govoru. Tedaj opazimo na sebi nekatere izrazite telesne in duševne znake. V vekah občutimo poseben občutek, veke postajajo težke in silijo navzdol. Istočasno nagiba tudi glava navzdol, človek »zakinka« in le z močno voljo, ko se povrne

zavest, se spravi zopet v pokončno lego. Obenem se spremeni tudi naš duševni pogled v svet. Govornika še z zunanjim ušesom slišimo, a zmisla besed ne razumemo več, končno se še ta vrata v vnanji svet zapró in tedaj splavamo v podzavestno stanje — spanje. A zgodi se tudi drugače, da nas nenadoma nekaj presune, in tedaj se zopet vzdramimo. Govornik zastane ali pa spremeni višino in jakost glasú — in zopet se povrne zavest.

V splošnem teži telo za tem, da zavzamemo v spanju vodoravno lego. Pokonci sedeči (dremajoči) se več ali manj nagibajo k temu, kar lahko opazimo, n. pr. pri sopotnikih v vlaku. Lege pri spanju so možne različne. Nekateri spe na hrbtu, drugi na trebuhu, eni z zleknjenimi udi, drugi s skrčenimi, nekateri se zvijejo v klobčič, si podložé razne blazine na raznih koncih telesa, in še drugi spe naslonjeni ali napol naslonjeni v raznih stranskih in poševnih legah. Iz zdravstvenih ozirov se priporoča lega na desni strani, lega na levi strani ni priporočljiva, ker ovira delovanje srca in s tem povzroča nemirno spanje. Da za spanje ni neobhodno potrebna vodoravna lega, dokazujejo izjemni slučaji. V svetovni vojni so vojaki na dolgih pohodih med korakanjem spali. In tudi iz prejšnjih časov pripovedujejo slične stvari.

Prebudimo se navadno hitreje kot zaspiamo, ne samo tedaj, če nas nenadoma zbudi močen dražljaj od zunaj (n. pr. močen šum ali jek), temveč tudi takrat, ko smo se naspali in se normalno zbudimo. Kakor smo že ugotovili, treba ločiti dvoje vrst ljudi: take, ki se zjutraj prebudé sveži in z jasnim pogledom pogledajo v svet, in ljudi, ki se le s težavo iztrgajo iz omame, v kateri so se nahajali v spanju. Zaspano in krmežljivo zrejo v svet; sanjske slike in nočna razpoloženja pri njih še trajajo in vplivajo na budno stanje pogosto še dosti ur.

Kaj naj naredimo, če ne moremo zaspati? Že stari so priporočali razna uspevalna sredstva. Alkohol je v tem pogledu znano sredstvo, dobro vpliva topla kopel, a prav tako tudi mrzel poliv. Poleti je priporočljiva zračna kopel zlasti zvečer na hladnejšem zraku; po njej se človek rad zateče v gorko postelj. Od nekdanj priporočajo tudi štetje ali ponavljanje istega izreka. Kdor ima zdrave in dobre živce, naj svojo pozornost odvrne od razmišljanja ter se usmeri k enakomernemu dihanju. In tudi to bo prav, če se človek zamisli v molitev ter s tem odtrga od svojih vsakdanjih skrbi. Marsikdo pa mora imeti na nočni omarici poleg sebe razne medikamente in talismane, tudi dišave.

(Več o tem poglavju bo dobil čitatelj v mali, a dobri knjižici: A. H o c h e, Schlaf und Traum. Berlin, Ullstein. 1928.)

O TUJKAH. CELULARNI ALTRU- IZEM. SIMETRIJA. METAMERIJA. NEVROCENTRALA. O TUJKAH.

DR. JANEZ PLEČNIK.

Janez Hrbtán iz Naklega pri Kranju je bil tisti dan božjepotnik: z vozičkom se je bil popeljal na Brezje. Tam je slišal o nesrečnih dveh Tribučih.

Jože Tribuč iz Birčne vasi pri Novem mestu je bil šel tisti dan tudi na božjo pot in tudi prav na Brezje.

Tribučka je bila, ki je imela s seboj v cekarju popôtnjo za oba: ocvrta piščeta, kruh, vino — pa še denar, povezanega v ruto, je vtaknila tja: da bo vse skupaj pa, da vsaj ne bo česa pozabila.

V Ljubljani sta Tribuča sedla v gorenjca; v Otočah sta izstopila.

Božjepotnikov je bilo kot čebel. Vroče je bilo, onà sta sedela blizu vrat — pa so pritiskali nanj in je vlak že znova sopihal, preden sta se Tribuča zavedela kako in kaj.

Z ramama je Tribučka oméla parkrat; otresala se je vesela prostosti — tako neizrečno lahke so ji bile lehti! Kar nakrat zapazi, da so ji nje lahke roke tudi prazne!

»Ježeš, Marija! Jože! Košaro sem pozabila — pa denar je v njej.«

»Zdaj Ježeš Marija,« je vzgrmel Tribuč in mu je sapo zaprlo; ustna so mu zadrževala v trde besede — izpregovorila jih pa niso; božjepotno so dostavila: »pa nič za to; vbogajme naj bo; preprosila se bova in peš bova opravila; jenú — božja pot je!«

Pri »Finžgarju« so se pomenkovali o nesrečnih dveh Dolenjcih, o Tribučih. Hrbtán Janez, dober posestnik iz Naklega pri Kranju, si je ogledal Tribuča, je dolgo prisluškoval in po dolgem natezanju je dolgo pretehtaval pa je sklenil in tudi storil: k Tribuču je stopil, mu je odrinil »fistih par kronic za vožnjo« in je pristavil »z doma mi pa vrnete«.

Romarskih glav nekaj je majalo, nekaj jih je kimalo.

Tribuča sta dolg točno poravnala v denarju; za »činže« je on dodal zelenko tropinovca — na jesen je pa ona »dodala« grozdja in purana — »tega tam nimajo«, je pojasnila možu.

Tribuča in Hrbtána — torej tudi Hrbtánova ona — so se pozneje še srečali: na Brezjah, v Novi Štiffi, na živinskih sejmihi.

Vse to je bilo pred vojsko. Prišla je vojska. Pripeljali so na dan morilno orodje in ga postavili na goro, na plan; zastavili so z njim ceste vse in

so zakotili v vse vasi prav vse poti — božje in človeške.

Tribuč Jože iz Birčne vasi je imel lani marca meseca opravke po Ljubljani. Pri Štupici, pri Verovšku in drugje je že opravil pa mu je manjkalo še »Košak«. Krog enajste ure je Tribuč pobiral stopinje svojega življenja pred Mestnim domom; ogledaval si je drevca, če bi bilo kaj zanj. Ni bilo — pa nič zato; zdaj pa k »Frlincu«.

Tribuču je noge kar pribilo ob tla: »Sveti križ božji! Kako in kajpak da je! Kdo pa je tako visokih nog in tolikih pleč, če ne Hrbtán!«

Res, bil je Hrbtán. Roko sta si podala: Kako in kaj? — Tako in onako. — Hrbtán se ne malo pohvali; hlapca pa da ima čez vse dobrega, zanesljivega pa hišnega; kar za svojega bi ga imel najrajši; žal, da Jernej — to, da je vsa napaka Jerneja — gleda za Okornovo Mico; pravzaprav pa, da ima prav; Jernej je sirota pa bo priženil, Mica bo dobila pridnega moža, pa rada se imata; Hrbtán seveda — in to res ni prav — bo pa ob hlapca. Pa res! Prav iz Birčne vasi je Jernej!

»Pa saj ni Veselov?« vpraša Tribuč.

Prav Veselov da je.

»Pa se dobro vede?«

Kar nič boljšega.

»Torej se je naredil!« meni Tribuč.

Kaj kdaj ni bil prida?

»Ne vem prav, nekaj je menda bilo,« pove Tribuč; »nekoč sva s sodnikom govorila; pomenek je nanesel tudi na Veselovega, pa sem slišal, da je bil Jernej zaradi tatvine zaprt.«

To tako in ono onako in dogovor, da se Tribuča in Hrbtánova vidijo ob porcijunkuli na Brezjah.

Hrbtánu je vršalo po glavi: sodni gospod so rekli, da je Jernej kradel! Jernej — tat!?

Molčal je Hrbtán pri »Figovcu« in molčal je Hrbtán doma; nečaku, ki je bil v Novem mestu orožnik, je pa pisal in mu je v pismu naročil: »O Veselovem Jerneju pozvej in piši kaj in kako?«

Že čez tri dni je dobil iz Novega mesta odgovor: res je! Veselov Jernej je bil že v mladosti — petnajst let mu je bilo tačas — obsojen na teden dni radi tatvine.

Hrbtána je obilo — pa je Hrbtán molčal; nečaku pa, ki je bil v Novem mestu orožnik, je pisal znova in mu je znova naročil: »Natanko, ti rečem, prašaj in poizvej pa povej ter piši kako in kaj.«

Čakal je tri tedne, tri težke tedne. Nato: Veselov Jernej — tako drugi odgovor — je kral iz Krke rake; tri rake so dobili pri njem; polža je nataknil na ošiljeno palico, pomolil je palico in polža v vodo — rak je prijel in je Jernej palico, polža in raka pomaknil na suho; obtoženi Jernej,

da je vse to priznal. Obtežljivo da je bilo, ker je Jernej pred preiskovalnim sodnikom in tudi pri glavni razpravi trdil, da ne vidi kaznivosti svojega dejanja. Jernej je tudi zagotavljal, da vsi ob Krki tako delajo, da je to sam videl in da je tudi sam in od nekdanj rake kral — s tem je Jernej pokazal močno skvarjenost in je skušal s svojo lažnivo napovedbo spraviti cele vasi v slab glas. Kazen so mu pa vseeno po milosti odmerili, ker je vendarle mogoče, da je kdaj videl kako tako dejanje pri tovariših in je torej le mogoče, da grdega in kaznivega dejanja ni izvršil kar samo in povsem in le iz lastne sprijenosti in da je bil zapeljan po kakem slabem zgledu; sodnija ima torej le še nekaj upanja, da se bo Jernej poboljšal, da bo še krenil iz napačne poti na pravo pot. Sodno se tudi ugotovi, da je Jernejev oče, reven prevžitkar, obljubil škodo po moči poravnati.

Tisti dan je Janez Hrbtan še dolgo v noč premišljal, kdaj bo Jernejeva poroka in kje bo dobil Jerneju vrednega naslednika. Tisto noč se je Janezu Hrbtanu, trdnemu gospodarju iz Naklega pri Kranju, Hrbtanu, vzoru poštenosti, dobrote in ponosa, sanjalo: Po Gorenjskem štoržiču je hodil pa je zagledal, kako po štoržičkih vodah Jernej rake lovi. Ne to ni Jernej! Hrbtan je to — prav Hrbtan. Pa ta rogata žival — saj to niso raki — gamsi so; pa palica ni palica — puška je!

Janeza Hrbtana, Tribuča, Jerneja, Okornove Mice ne pozna ne jaz ne bralec — videla sva pa že oba obilo Hrbtanov, Tribučev, Jernejev in Okornovih Mic pa bova uravnala konec storije kar vsak po svoje.

Za me in za bralca velja pa tole:

Zaslišala sva, da je Jernej tat, pa sva postala na Veselovega Jerneja pozorna; postala sva do Veselovega Jerneja oprezna.

Zaslišala sva: Jernej je kral rake v Krki — pa sva se nasmehnila; saj veš, kako smo stali: ta ob Ljubljani, ta ob Savi, ta ob Krki, oni ob Sori; stali smo s palico v roki, na palici je bila vrstica, ob koncu vrvice trnek ali vsaj zapognjena knoflja. Zaslišala sva: 15letni Jernej je kral rake, pa nama je zaradi tatvine obsojeni Jernej postal znova častitljivi državljan in meni in bralcu je Jernej kar ljub postal, ker je naju poučil, kako je rake lovil.

Nekaj glav je kimalo, nekaj jih je majalo. Tiste glave, ki so majale, naj beró sv. Avgušlina. — Kako pride le-ona storija v anatomijo? Anatomija pripoveduje o našem telesu — pa kako moreš v enomer zijati (anstarren) na oblike telesa in udov pa ne obenem razmišljati o njih opravih (Hyrll)? Pa velja za ozkosrčne npravstvenikarje (moraliste) tudi: kako moreš presojati in soditi o dejanjih človeških in se kar nič brigati za človeško telo? Pa hodi človeško telo h Košaku, hodi na Brezje, hodi k Finžgarju; pa se človek ozira po Mici Okornovi in pozablja košare v vozu, pa hodi za

raki in se plazi za gamsi; prav vsak človek je tak, pa zanima prav vsak in vsakega prav vsaka kretnja anatomia; pa se je pobrigati vsakemu npravstvenikarju tudi za ude telesa.

V brigo pa je nam tole: tat je naša domača, nam znana beseda — pa le poglej, kako različno vpliva nate in kako različna dejstva označa. Kaj še le tujke? Razumeš li zdaj, kako so tujke — vse — krivo preroštvo (Mladika 1928, str. 453)? Pa sem nalašč napisal ono storijo in sem nalašč postavil pod vrh članka par donečih tujk, kot postavljajo pri palačah pod vrh orjaške deklice. Opomnik naj pošlamejo, kako prazne so; opomnik naj ti pošlamejo, kako so le-take besede znotraj votle in kako je krog njih prazen nič. Opomnice naj so, da se naj tujk varujemo, da jih ne pišimo in — na bralcih je — da jih odklanjamo. Ne poslušajmo jih, ki v tujkah govoré. Kdor ne skuša po domače povedati svojih misli, nima čistih namenov. Kdor ne zna misli povedati po svoje v domači mu besedi, ta ni gospodar ne misli in ne besede, ta ne ve, zakaj gre; njega beseda ni vredna poslušanja in ne tiska. Le-ti slavki — se mi zdi — povedó precej vse, kar je povedati o vprašanju, zakaj naš narod »naše(?)« knjige ne kupuje.

Povsem sem Hyrtll'ovega mnenja: vsak ima pravico znati vse (se poučiti o vsem), kar more znati. Kako pa prihi do znanja (!), če ti ga ponujajo v neznanih, nerazumljivih in nerazumljenih besedah?

* * *

Gledali smo na živčne celice pa smo videli, da so živčne celice poročevalke o spremembah v zunanstvu in da so postavljene v to od telesnih celic in da so postavljene za telesne celice. Dostavimo danes še tole:

Naše telo je dobro obsežno in je sestavljeno iz skoraj nepregledne množice celic, različnih celic: ene gibajo naše ude in so zbrane v meso (ob kosteh, v srcu, v črevesu, v žilah); ene nosijo naš trup, so trupu v oporo in so gradje za ude ob trupu — le-te celice so zbrane v kosti, v vezivaste mreže in kože; ene napravljajo sokove (sluzoto, želodčni sok, slino, solze, pot, žolč) in jih izcejaajo (secernirajo) in so zbrane v žleze.

Umevno je, da so udi našega telesa radovedni ne samo na to, ali solnček sije ali dežek gre in, da je vsak ud tudi radoveden, kaj delajo ostali. Srce je torej tudi radovedno, kaj jefra delajo; jefra so radovedna, kako nas čistijo ledvice (obisti); kostni mozeg — on nam dela kri — je radoveden, koliko je v žilah prostora za kri.

O tej medsebojni radovednosti naših organov (udov) smo že parkrat govorili. Opozorili smo:

da pri ščegetanju po nosni sluznici kihneš in nehoče kihaš, nehoče kihneš; da se ti samo od sebe

kihne. Kih (das einmalige Niesen; na kih reci: Bog pomagaj; Caf) — tako pravijo zdravniki — je označiti kot močen izdih (einmaliger Aushauch) skozi nos. Kih(anje) je gibanje pa je treba zani delovanja mesa (mišic) — pa je umevno treba, da meso, ki stisne koš in iztisne iz koša (iz pljuč) zrak skozi nos, v e., da je nekaj v nosu, kar nas moti in draži in kar je treba izpihniti (izkihiniti). Opozorili smo:

da požiralo žene (samoodsebn) grižljaj v želodec — pa je umevno treba, da požiralo ve, da je grižljaj v njem. Opozorili smo:

da danka (Mastdarm; rectum) iztreblja blato; umevno je, da ni prav iztrebljati blato, dokler so v blatu še snovi za telo uporabne; pa mora telo torej danki sporočiti, kedaj je iztrebiti blato. Omenili smo:

da se srčni stisljaji pri stoji gosté in da srce s stisljaji pri legi nekoliko mudi; pa more srce torej vedeti, kdaj stojimo, kdaj ležimo. Omenili smo:

da pri boranju čez kalno vodo, ko ne vidimo dna in ne moremo voliti stopinj, naše telo kar pada iz stopinje v stopinjo; pri tem je glava, pa sta tudi zgornja uda ob trupu nad vse radovedni, kaj čuti noga — saj gre tudi za njuno dobrobit in mikamo z glavo in mikamo z lehtmi, da se ravnotežimo (wir trachten uns im Gleichgewicht zu erhalten), da ne pademo in da ravnovisimo (wir bleiben im Gleichgewicht). Opozorili smo:

dotakneš se z roko po neprevidnem vroče železne peči, pa odmakneš (nehoče, samoodsebn) roko in odskočiš — pa mora meso bedra očividno vedeti, da si se dotaknil vroče peči z roko ter, da se pečeš; meso bedra mora vedeti, da se mu ie treba uskočiti, stegniti, če te naj ponese iz tebi nevarnega, tebi neprijetnega, tvojo roko žgočega, pekočega okoliša. Omenili smo:

da je srčnih stisljajev (oziroma: arterijelnih utrepov) pri možu po pravilu (»normalno«) nekam 70, pri ženski nekam 80 na minuto; pa je očividno treba, da srce ve, ali bije v možu, ali bije v ženski. Omenili smo:

da se srčni stisljaji (z njimi arterijelni utrepi) gosté pri delu, po jeji (pri sitosti), pri vročicah, pri slabostih v želodcu; pa je torej treba, da srce zve, da ostali udi delajo; da želodec in črevo srce obvestita, da sta polna; da srce dobi naznanilo, da je telo vročično. Omenili smo:

da ima človek krvi nekam $\frac{1}{15}$ lastne mu telesne teže. Kostni mozeg je in so bezgavke in so jetra, ki delajo kri — pa je treba, da kostni mozeg, da bezgavke, da jetra vedó, kdaj se telo debeli, kdaj našega telesa teža raste, kdaj našega telesa udi mršavé, kdaj našega telesa teža upada — vse to

je treba da vedó, če naj uravnajo lastno dejavnost pravótno, če naj (pravilno) ravnovisi (im richtigen Verhältnis, Gleichgewicht sein) telesna teža in teža krvi.

Opazovanja učé, da udje res poročajo drug drugemu o lastnem stanju, da so udje med seboj v neprestojnem pomenku, da je vsak organ za vse ostale organe tujec in do neke mere zunanjsstvo. Skušnja učí, da je vsaka celica do tovarišic, do prednikov in do potomcev zunanjsstvo, in opazovanja kažejo, da so vprav živci — in to v dobri meri —, ki poročajo vsakemu organu, vsaki celici, o težnjah, o željah, o bogastvu, o sreči, o nesreči vseh ostalih organov, vseh ostalih celic. Pa je umevno:

da nimamo živčnih celic, teh poročnikov čutkov, le in kar samo v vrhnjeh in da jih imamo tudi »v« organih samih. Vsega tega smo se pravzaprav že doteknili, ko smo rekli:

da gibanje telesnih celic zavisi od živčnih celic in da živčne celice uravnajo in vodijo gibanje telesnih celic — in smo povedali (Mladika 1928, str. 332), da srce, izrezano iz telesa, še bije in, da se srčni stisljaji in odnehi vrsté v izrezanem srcu kar tako lepo, kot smo vajeni le-takega vrstenja pri živi živali. Skušnja tudi res kaže, da »v« srcu imamo živčne celice, ki se njim srčno utripanje (do neke mere) pokori.

Po vsem le-tem je umevno, da govoré zdravniki takole: nad udi telesa, nad celicami telesa vlada neka medsebojščina; udi (in celice vsakega uda) si vse spremembe neprestojno poročajo; saj je vsaka sprememba vsakega uda in vsake celice pomembna za vsako celico vsakega drugega uda.

Le-tó medsebojščino označajo zdravniki kot altruizem; (inter)celularni altruizem pove torej to, kar pove medsebojščina med celicami.

(Nadaljevanje prihodnjič.)

KRALJ ALKOHOL.

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Osemnajsto poglavje.

Kedar sem bil v družbi z ljudmi, ki niso pili, mi nikdar ni prišlo na misel, da bi pil. Louis ni pil. Sredstva niso dopuščala niti meni niti njemu. Bila sva zdrava, normalna, nealkoholika. Da bi bila alkoholika, bi bila pila, če bi nama sredstva pripuščala ali ne.

Vsak večer po dnevnem delu sva se umila, preoblekla in povečerjala ter se sešla na cestnem voglu ali v mali prodajalni bonbonov. Toda toplo jesensko vreme je minulo in ob neprijetnih mrzlih ali deževnih večerih cestni vogal ni bil ugodno shajališče. In prodajalna bonbonov ni bila zakurjena. Niha ali kdorkoli je stregel, se je mudila, če ni bilo kupcev, v sobi zadaj, ki je bila zakurjena. V to sobo midva nisva smela, v prodajalni pa je bilo mrzlo kot zunaj.

Louis in jaz sva premostrivala položaj. Rešitev je bila samo ena: krčma, zbirališče možakov, kraj, kjer so se možaki družili s kraljem Alkoholom. Dobro mi je v spominu mokri, vetrovni večer, ko sva si z Louisom, drgetajoča od mraza, ker nisva imela površnikov, ki si jih nisva mogla kupiti, šla izbirat krčmo. V krčmi je vedno toplo in ugodno. Vedeti je treba, da nisva šla v krčmo, ker sva hotela piti. Vedela pa sva, da krčme niso bile dobrodelni zavodi. Človek ni mogel biti v krčmi, ne da bi si kaj naročil.

Denarja sva imela malo. Težko sva pogrešala vsak novец, ako je imel tako moč v sebi, da sva plačala ž njim tramvaj zase in za dekle. (Sama se nisva nikdar vozila, šla sva peš.) V krčmi sva torej želela dobiti kar največ za svoj denar. Naročila sva kvarte, sedla k mizi in kvartala eno uro in ta čas je Louis enkrat plačal, enkrat pa jaz, in sicer pivo — najcenejšo pijačo, deset centov za oba. O, razsipnost! Kako težko je šel denar izpod palca!

Opazovala sva ljudi, ki so prišli v krčmo. Vsi so bili videti srednje stari in postarni delavci, izvečine Nemci, ki so se kot stari znanci zbirali v gručah sami zase in s katerimi sva mogla imeti samo najrahljše stike. Odločila sva se zoper to krčmo in odšla potrta, v zavesti, da sva izgubila večer in potrošila dvajset centov za pivo, ki ga nisva marala.

Prihodnje večere sva iskala dalje in naposled sva dospela v National, neko krčmo na voglu Desete in Franklinove ulice. Tukaj je bila družba bolj primerna. Louis se je nameril na enega, dva znanca, jaz pa sem našel nekaj fantov, s katerimi sem hodil v šolo, ko sem nosil še kratke hlače. Razgovarjali smo se o nekdanjih časih, kaj se je

zgodilo s tem tovarišem in kaj dela sedaj oni sošolec, razgovarjali pa smo se kajpada pri pijači. Oni so plačali in midva sva pila. Po pravilih, veljavnih pri pitju, sva na to morala plačati tudi midva. Bolelo naju je, kajti vsak žvenket kozarcev je veljal štirideset do petdeset centov.

Ko je bil kratki večer pri kraju, sva se počutila prav poživljena, hkratu pa sva bila tudi suha. Ves denar, ki sva ga imela ta teden za male potrebe, je šel. Ugenila sva, da je to prava krčma za naju, da pa bova morala biti bolj previdna pri naročanju pijače. Ostali del tedna sva morala skromno živeti. Imela nisva niti za tramvaj. Morala sva odpovedati sestanek z dvema dekletoma iz West Oaklanda, s katerima sva poskušala začeti ljubezen. Dogovorjeno je bilo, da se snidemo drugi večer v mestu, a midva nisva imela denarja za tramvaj, da bi ju odpravila domov. Kakor mnogo drugih v denarnih stiskah sva morala tudi midva za nekaj časa izginiti s poprišča — vsaj do plačilnega dne v soboto zvečer. Tako sva se z Louisom shajala v nekem najemnem hlevu; z zapetimi gumbi in sklepetajočimi zobmi sva kvartala in čakala na konec najinega pregnanstva.

Nato sva se vrnila v krčmo National in nisva izdala več, nego kar je bilo iz dostojnosti treba izdati za ugodnost in toploto. Tupaťam naju je doletela nezgoda, kakor n. pr. da je eden od naju dvakrat zapored izgubil, kadar smo v petih kvartali za pijačo. Taka nesreča je veljala nekako od petindvajset do osemdeset centov; višina zneska je bila odvisna od tega, koliko pivcev si je naročilo pijačo po deset centov. Začasno sva se znala izogniti zlim posledicam take nesreče s tem, da sva si pri točilnici odprla račun. To je seveda samo zavleklo dan obračuna in naju zvbilo, da sva potrošila več, kakor bi bila potrošila, da sva plačala v gotovini. Ko sem v naslednji pomladi nenadoma zapustil Oakland in šel na pustolovščine, se dobro spominjam, da sem ostal krčmarju en dolar in sedemdeset centov na dolgu. Ko sem se čez dolgo časa zopet vrnil, ga ni bilo več. Še vedno sem mu dolžan tisti dolar in sedemdeset centov, in ako bi slučajno bral te vrstice, ga obveščam, da mu jih takoj plačam, čim se zglesi.

Pravkar omenjeni dogodljaj v krčmi National navajam zavoljo tega, da znova pokažem, kako v človeški družbi, kakor je sedaj urejena, ko dobiš krčme na vseh voglih, človeka vse vabi, vleče in sili h kralju Alkohol. Louis in jaz sva bila dva zdrava, čvrsta mladeniča. Do pijače nama ni bilo. Tudi denarja nisva imela za pijačo. A vendar naju je mrzlo in deževno vreme prisililo, da sva iskala zavetja v krčmi, kjer sva morala izdati za pijačo del svoje krvave beračije. (Dalje prihodnjič.)

LUŽIČKI SRBI.

J. B. ŠEDIVÝ.

1. Splošni pregled.

Lužički Srbi so najmanjši slovanski narod. Toda samo po številu! V marsičem so dosegli tako visoko stopnjo, da so lahko za zgled celo največjim in najbolj omikanim evropskim narodom.

Sami se nazivajo Srbi. Po lužah in močvirjih njihove domovine in po nekdanjem srbskem plemenu Lužičanov so jim Čehi in Poljaki dali priimek »lužički«, da jih laže ločijo od Srbov v Jugoslaviji. Lužički Srbi prebivajo ob poldnevniku (črti), ki gre približno skozi Ljubljano in Prago naravnost na sever, in sicer ob gornjem toku reke Spreve, katera potem teče skozi Berlin. Po krivičnem uradnem ljudskem štetju Nemčije je bilo vseh Lužičkih Srbov l. 1910 le 111.116, a l. 1925 so jih nemške državne oblasti naštele samo še 71.029. V resnici jih je okrog 180.000. Ta neznatni narodič je kakor osamljen otok v nemškem morju.

Do 12. stoletja so Lužički Srbi mejili na jugu na Čehe. Takrat pa se je začelo veliko naseljevanje Nemcev na češke meje, ki je napravilo klin med sorodna slovanska naroda. Češki kralji iz domače narodne vladarske rodovine Přemyslovcev (izg. Pršemislovcev) so začeli na neobdelane kraje in po ogromnih gozdovih ob meji naseljevati nemške kmete. Na ta način so si hoteli zavarovati mejo pred sovražnimi napadi, na drugi strani pa pomnožiti svoje dohodka. Nemški kmetje so znali bolje obdelovati zemljo in je bila desetina in drugi davki večji ko od čeških kmetov na enakem posestvu. Ker so imeli Nemci v tej dobi že razvito obrt, so pozvali tudi nemške obrtnike in trgovce, ki so osnovali prva mesta, seveda popolnoma nemška. Tako so se v dobi Přemyslovcev, ki so izumrli l. 1305, naselili v češke kraje tisti trije milijoni Nemcev, ki delajo sedaj preglavice sedanji Češkoslovaški republiki. Ti nemški naseljenci so za vedno odrezali češki narod od lužičkosrbskega.

Lužički Srbi imajo na ta način krog in krog svojih mej samo nevarnega in pretkanega nemškega soseda. To dejstvo je še tem usodepolnejše, ker je Lužičke Srbe razdelilo protestantstvo na dve skupini, na Gornjelužičke in Dolnelužičke Srbe. Že Martin Luther, ki je začel pred 400 leti v Nemčiji širiti protestantstvo, je hotel to krivo vero razširiti tudi med Lužičke Srbe. Radi tega je predlagal svojim prijateljem, da bi preveli sv. pismo tudi v lužičkosrbski jezik. Njegovi svetovalci pa tega niso hoteli, ker so bili prepričani, da za sto let ne bo več nobenega Lužičkega Srba. Tega posla se je lotil dolnelužički protestant Nikolaj Jakubica, ki je že dve leti po Luthrovi smrti (l. 1548) prevzel v svoje dolnelužičkosrbsko narečje Novi zakon. Protestantstvo se je hitro širilo povsod, kjer je vladalo dolnelužičkosrbsko narečje. V ozemlje Gornjelužičkih Srbov je začelo prodirati protestantstvo z uspehom mnogo pozneje. Takrat pa so že bili tudi katoliški duhovniki sposobni, da z besedo in pisano besedo branijo katoliško

vero. Tako je Gornjelužički Srb Jakob Ticin iz jezuitskega reda izdal l. 1679 prvo tiskano obrambo katoliških nauk v svojem dolnelužičkem narečju. Na ta način se je razcepila lužičkosrbska književnost že v svojih povojih. Lužičkosrbski narod ima še dandanes dva književna jezika.

Lužički Srbi so potomci dveh jezikovno različnih srbskih plemen. Dolnelužički Srbi so potomci nekdanjega plemena Lužičanov. Njihovo narečje se približuje poljščini. Kakor v poljščini je tudi v jeziku Dolnelužičkih Srbov v vsaki besedi naglas na predzadnjem zlogu. Gornjelužički Srbi so potomci nekdanjega plemena Milčanov, ki je stanovalo okrog mesta Mißen (Meissen). To pleme je po jeziku mnogo bližje Čehom ko Poljakom. Kakor v češkem jeziku se je tudi v dolnelužičkosrbskem narečju spremenil vsak g v h, tako da se je g sploh izgubil.

Dolnelužičkih Srbov je okrog 60.000, ki so vsi protestantske vere: Vse njihovo ozemlje leži v nemški deželi Prusiji. Njihovo središče je mesto Hotjebuz (nem. Cottbus) s 50.000 prebivalci. Mesto je zelo ponemčeno, ker se srbsko ljudstvo cela stoletja ni smelo naseljevati v mesta. Tem bolj se pokaže slovanski značaj tega kraja ob cerkvenih slovesnostih in sejmihi.

Gornjelužički Srbi štejejo okrog 120.000 duš. Del gornjelužičkega ozemlja, takozvana Pruska Gornja Lužica, leži ob reki Sprevi v Prusiji, južno od dolnelužičko-srbskega ozemlja. Njeno prirodno središče je mestce Vojereci, ki so ga Nemci prekrstili v Hoyerswerda. Leži zapadno od Spreve.

Najjužnejši del srbskega ozemlja spada v upravnem oziru pod Saško. To je takozvana Saška Gornja Lužica, ki je približno tako velika kakor Pruska Gornja Lužica. Tukaj prebiva okrog mesta Budišin okoli 30.000 Gornjelužičkih Srbov katoliške vere. Od vsega števila Lužičkih Srbov odpada torej na protestante pet šestin ali 150.000, na katoličane pa samo ena šestina. Vendar pa so katoliški Srbi duša in srce vsega narodnoobrambnega dela. Maloštevni katoliški duhovniki so glavni in najboj vneti narodni delavci. Srbski katoličani storijo za svoj narod več ko vseh ostalih pet šestin protestantovskih Lužičkih Srbov, pa naj je to v književnosti, zadržarstvu ali narodni prosveti. Zakaj kdor je dosleden in res dober katoličan, mora biti tudi dober narodnjak. Pokojni J. Smoler (umrl 1888), ki je rešil v prvi polovici preteklega stoletja lužičkosrbski narod goťove narodne smrti in mu je bil do svoje smrti narodni voditelj, je odkrito priznaval, da so srbski katoličani boljši narodnjaki od protestantov. To dejstvo velja še dandanes in ga naglašata tudi dr. Arnošt Muka, zelo ugleden lužičkosrbski znanstvenik in narodnoobrambni delavec, ki je po veri protestant kakor pokojni Smoler. Za to ni čuda, če je po Smolerovi smrti prevzel vodstvo vsega srbskega naroda, torej tudi nad ogromno protestantovsko večino, gornjelužički srbski katoliški duhovnik Mihal Hornik.

Kako je peščica katoliških Srbov narodno zavedna in žilava, dokazuje tudi zgodovinsko dejstvo, da se že od pamťveka ni ponemčila nobena katoliška

Katoliška lužičkosrbska družica ali neporočena botra.

lica Serbska« že od l. 1847. V Budišinu stoji krasni »Serbski dom«, ki si ga je postavil srbski narod l. 1904 za pol milijona mark. V njem se nahaja Matica Srbska, srbski muzej, srbska tiskarna in knjigarna. V Budišinu sla delovala in našla svoj grob srbska narodna voditeljja protestant J. Smoler in na drugi strani Spreve na katoliškem pokopališču župnik Mihael Hornik. V Budišinu izhajajo od l. 1854 tudi »Serbske Nowiny«, ki so pred kratkim postale celo dnevnik.

Ako pomislimo, da se smatrajo za dva naroda Hrvati in Srbi, ki imajo isti književni jezik, bi mogli zaključiti, da se tudi Gornjeluzički in Dolneluzički Srbi smatrajo za dva naroda. A Lužički Srbi se kljub dvema književnima jezikoma smatrajo za en narod. Tu opazimo podoben pojav kakor pri Slovencih do ustanovitve Jugoslavije, ko smo imeli tudi dva književna jezika. Krajinski ali prekmurski Slovenci, ki so bili do l. 1919 pod ogrsko vlado, so se sicer smatrali za Slovence, vendar pa so v svoji književnosti uporabljali izključno samo svoje narečje. Z zedinjenjem so začeli sprejemati tudi vseslovenski književni jezik. Podobna strnitev bo dala tudi Lužičkim Srbom več življenjskih sil.

Lužičkim Srbom pomaga v njihovem obupnem boju za narodni obstanek tudi visoka stopnja prosvete in omike. Vsak Lužički Srb čita svoje časopise in knjige, pa tudi nemške. Skoraj v vsaki srbski kmetški hiši je telefon in navadno tudi radio. Hiše so vse enonadstropne. Beračev ni, ker skrbi zanje občina, da jim ni treba hoditi od hiše do hiše.

Vsi Lužički Srbi, bodisi da so katoličani ali protestanti, so globoko pobožni. Ker globoka pobožnost zedinja, zato vlada zelo lepa sloga med katoličani in protestanti. Z verskim življenjem so spojeni tudi lepi narodni običaji in slikovite narodne nošnje, ki se jih žene držijo s krčevito vztrajnostjo; vse to dobi v verskih obredih nekako še svoje posvečenje.

srbska občina, dočim je v zadnjih desetletjih že mnogo protestantovskih srbskih občin izgubljenih za srbski narod. Eden izmed najvažnejših vzrokov večje zavednosti in odpornosti katoliških Srbov je katoliška Cerkva, ki je nadnarodna, za vse narode, a ne kakor Luthrova protestantska vera, ki hoče biti samo nemška vera.

Središče lužičkosrbskih katoličanov in vsega srbskega naroda sploh je mesto Budišin. Nemci so ga l. 1868 uradno prekrstili v neumno spakedranko Bautzen, ki bi naj zakrila njegov slovanski značaj.

Budišin je bil prestolnica srbskih knezov, ki so vladali plemenu Milčanov. Za Milčane, prednike sedanjih Gornjeluzičkih Srbov, se je zanimal že Karel Veliki. Posrečilo se mu je, da jih je nahujskal na boj. Premagal je Milčane v strašni bitki blizu Budišina, kjer je padel milčanski knez Miliduh l. 806. Karel Veliki je nato zavzel Budišin in odpeljal Miliduhove sinove v ujetništvo. Toda Milčani si niso dali z eno izgubljeno bitko vzeti svobode. Radi grozovitih nemških nasilstev so se še večkrat uprli. Ko jih je nemški cesar Oto l. 958 zopet strahovito porazil, je sezidal nad mestom Budišinom mogočno utrjeno trdnjavo Ortenburg, ki bi naj držala Milčane na uzdi. Ko je češki kralj Jan Lucemburški (1310–1346) zopet dobil lužičkosrbske kraje pod češko oblast, je stanoval v budišinskem gradu Ortenburgu namestnik češkega kralja do praškega mira l. 1635, ko so lužičkosrbski kraji prišli pod saško vlado.

Budišin je središče srbskega kulturnega življenja. Tu razvija svojo živahno delavnost lužičkosrbska »Ma-

Budišin, kulturno središče Lužičkih Srbov.

NOVE KNJIGE.

Slovenski biografski leksikon. Uredil Izidor Cankar s sodelovanjem Jože Glonarja, Janka Šlebingerja. 3. zv. Hintner—Kocen. Založila Zadrúžna gospodarska banka v Ljubljani. — Počasi izhaja ta leksikon; leta 1925 je izšel prvi snopič. Nič ne de, samó da izhaja. Kdor ga prebira in kdorkoli je kdaj sam iskal in znašal podatke o kakem možu, ki morda prav nikjer ni še njegovega celotnega življenjepisa in del, ve in ume, kaj se to pravi. Zato, dasi nekateri godrnjajo zaradi prepočasnega izhajanja, imamo za to delo samo eno besedo: Hvala Bogu, da izhaja, in da izhaja s tako strokovno in tako zanesljivo vsebino. Prav od nikoder se ti ne razgrne ogromno delo naših kulturnih delavcev v vseh panogah tako očitno kot iz tega leksikona. Ta leksikon bi morala imeti vsaka knjižnica: vseh društev, vsaka župnijska, vseh občin, Ko bi ga v društvenih večerih prebirali (po četrt ure samó!) od strani do strani, bi mladina dobila več spoštovanja do naše kulturne zgodovine in do kulturnih delavcev. Zadrúžna gospodarska banka ima častno odliko, da se je žrtvovala za založnika, uredništvo in sotrudniki pa da gradé delo, ki neizpodbitno dokazuje: Slovenci so res samostojen narod.

R. C.

Slovenci v desetletju 1918—1928. Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine. Uredil dr. Josip Mal. Znanstvena izdanja »Leonove družbe« v Ljubljani. 1. zv. Ljubljana 1928. (Strani 776.) — »Da postavi vreden dvojnik raziskavanju gradiva slovenske srednjeveške zgodovine, je sklenil odbor »Leonove družbe« ob priliki desetletnice našega osvobojenja izpod tujega gospostva izdati poseben zbornik z razpravami iz našega najnovejšega kulturnega, gospodarskega, narodno- in upravno-političnega življenja. Na podlagi kolikor mogoče izčrpnega in v vsakem oziru verodostojnega, po nobenih stranskih vidikih motenega pričevanja naj bi se ob tej priliki razgledali nazaj in ugotovili, kako in v kaki smeri smo se razvijali v posameznih panogah celokupnega narodovega žitja.« S temi besedami, ki so mimo stvarnosti in uradniške resnobe stilistično žal še vedno naša malo pristna in v tem oziru menda nesmrtna polprefeklost, uvaja g. urednik bralca v knjigo tridesetih razprav, ki dajejo zborniku značaj monumentalno važne (aluzija z dvojnikom na Kosovo Gradivo!) in vsebinsko močno bogate spomenice. Prav zato, ker je knjiga nastala le kot spomenica in izšla kot izhajajo vsi naši podobni in podobnim smotrom služeči zborniki, ima vse tiste nujne nedostatke takih književnih podjetij: ni arhitektonsko-estetična celota, ni sintetično-zgodovinska harmonija, ni v resnici noben dvojnik Gradivu, ker mu spričo namena in smotra dvojnik biti ne more. Pač pa je v seriji takih naših spomenic doslej naše najmogočnejše delo, kakršno je zmogla le sijajno organizirana »Leonova družba« s svojim za čuda podjetnim in pietetno pridnim odborom. — O bogati vsebini knjige govoriti je moči referativno ali pa kritično pregledno. Referirati o knjigi, bi se reklo, iz knjige imenoma navajati članke in pisce. Prazen posel! Kritično presoditi pa more podpisani le posamezne članke, v prvi vrsti tiste, ki se bavijo z izrazito prosvetnimi panogami našega narodnega življenja, t. j. z znanostjo, umetnostjo in slovstvom. Če bi zato ta sodba utegnila tega ali onega pisca v knjigi vznejevoljiti, naj se ne huduje. Sodil je pisatelj in ne

Katoliška žalna narodna noša Lužičkih Srbkinj.

strokovnjak, sodil zato, da bi knjigo mnogi brali, ne samo vedeli zanjo. S tem začnem! — Koroške razmere je opisal anonimnik lokalno-patriotično zaneseno, t. j. člankarsko razvlečeno in propagandno široko. Tesneje, stvarneje in stilistično stisnjeno je poročal o naši bridki boli drugi, znani anonimnik o Slovencih v Italiji. Trpko referativen je Brenov članek o Slovencih v inozemstvu. Sami možje velikega kulturnega, političnega in gospodarskega dela: dr. Jerič, dr. Brejc, dr. Slavič, V. Andrejka, dr. Hohnjec, dr. Natlačen, dr. Bogataj, dr. Škerlj, dr. Breclj, Janko Jovan, Anl. Kralj, dr. Slokar, dr. Skubic i. dr. so oskrbeli pregled o Narodnem svetu, o prvi slovenski vladi, o prevratu v mariborski oblasti, o razvoju vojaštva in vojnih dogodkih, o ustavi v naši državi, o oblastni samoupravi in upravi v Sloveniji sploh; o pravosodju, našem zdravstvu in javnem skrbstvu, o socialnem skrbstvu in socialni zakonodaji (Uratnik), o glavnih produktivnih silah v gospodarstvu Slovenije, o slovenskem zadrúžništvu, valutnih razmerah, devizni politiki in bankarstvu, o javnih delih (ceste, vodne in visoke gradbe, melioracije), o pošti, brzojavu in telefonu (Rozman), o železnica (Pregelj), o povojni davčni zakonodaji (Mosefich), o cerkvenih zadevah (Šteska), o slovenski znanstveni literaturi (dr. Lukman), o slovenski književnosti in narodnem gledališču (Fr. Koblar), o programu političnih strank i. p. (dr. Pivec), o političnem časopisju (dr. Gantar), o likovni umetnosti (M. Marolt) in glasbenem življenju (dr. Vurnik), o razvoju šolske uprave (N. Veli-

konja) in o društvenem življenju (Fr. Erjavec). Kronološki pregled glavnih dogodkov od l. 1914 do l. 1928, ki naj namešča, ker ga ni, sintetično pragmatični Uvod v knjigo kot nekaj Epilog, je sestavila edina čebelica v tem kar simbolno izrazi panjo moških operozov — dr. Melita Steletova (r. Pivec). — Izredno zajemljivi so po svoji vsebini vsi prispevki. Važnost kar dokumentarno-historičnih pomnikov pa daje poedinim avtentično pričevanje (dr. Brejc). Drugod so spisi lepe razprave, uradniško vestni referati, ki bodo za bodoče desetletje prava kulturna šola za preprostega pa tudi za kulturnika, ki se bo uvajal v naše socialstvo, v naše politično ali sploh kakorkoli prosvetno življenje. — Urednik se je vidno trudil, da bi dal bogati in polni vsebini vsaj deloma vsebinske urejenosti. Zunanje ekonomsko mu kar ni uspelo. Izrazito prosvetnim panogam je namreč odmerjenih med 776 stranmi šibkih 58. To pa je, da najdeš prav med temi članki nekaj najbolj zrelo stiliziranih. In še ti so prezrli omeniti eno najmočnejših naših kulturnih pridobitev, eminentno lepi facit dr. Breznikove terminologije za najrazličnejše obrate in uprave. Sicer pa so »Slovenci v desetletju 1918–1928« knjiga sebi, bratom v državi in tujcem. Morda zato vendar celó več, nego samo »dvojnik raziskavanju gradiva slovenske srednjeveške zgodovine«.

Dr. Iv. Pregeli.

Otrok. Poglavje o vzgoji. I. Napisal Josip Volc, stolni kanonik. V Ljubljani, 1928. Založila prodajalna K. T. D. H. Ničman. Tisk Jugoslovanske tiskarne. 171 strani. — V uvodu te lične knjižice našteje pisatelj knjižice, ki se bavijo z vzgojo. Ni zlepa v kaki stroki naše slovstvo tako revno kot v vzgojni. Skoro vsi, ki so pisali knjige, so ljudje — brez družine. Ali ni čudno, da ni pri nas očetov, mater, ko je izobrazba že tako splošna, ki bi se bili lotili tega važnega dela: spisovati vzgojne knjige. Kdor ima svoje otroke vsak dan pred sabo, kdor je bral tuje knjige o vzgoji, ali ne bi bil tak, če je ob lastnih otrocih dognal s skušnjo, kaj je vzgoja, prav posebno poklican, pisati o vzgoji? Kje so stotine učiteljev in učiteljic? To vprašanje se mi je že kajkrat pojavilo in sedaj vnovič ob branju te revne naše »vzgojne« preteklosti. Mnogo prav dobrih drobtin je raztresenih po raznih listih, urejenega čtiva pa ni. Zaradi tega je to Volčevo delo resnično hvale vredno. Zbral je, kar je priobčeval v Bogoljubu bolj na široko, tu v bolj strnjeno obliko, sam pravi, da je opilil in uredil. — Knjigo je razdelil na tri dele: Prvi govori splošno o vzgoji, drugi o vzgoji in naravnih pripomočkih, tretji o nadnaravnih pripomočkih. Za vse to je porabil mnogo prvovrstnih virov, ki jih ob sklepu knjige navaja. Tam napoveduje II. knjigo o vzgoji, kjer bo pisal o podrobnostih vzgajanja. Kaj naj rečemo o tej knjigi? Pohvalimo najprej jasno razdelitev, vzoren jezik in bogati ozir na priznane vzgojeslovce. Tudi svefo pismo in zgledi iz svetniškega življenja poživljajo knjigo. Pogrešamo pa, tako se zdi, uvodnega, krepkega poglavja, ki bi starše opozoril vprav na sodobno strašno borbo staršev zoper splošno vzdušje sedanjega časa: Nobenega priznanja avtoritete, nobene resnosti, nič zavesti v dolžnostih, beg in pohlep za lagodnim življenjem itd. Ta čas potrebuje posebnih načinov, tudi zato, ker je strašno hladno razumen, (racionalističen), brez srca in srčne kulture. Zaradi tega bi bilo zelo koristno, da bi se še vse bolj oziralo na

vzroke, zakaj so sedaj taki otroci, pa zakaj so taki tudi starši. No, pa nam morda o vsem tem spregovori knjiga v drugem delu. Ta del pa vsem staršem prav toplo priporočamo: pa ne, da ga enkrat preleté, preštudirajo naj tako knjigo!

R. C.

Društvo sv. Jeronima. Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima v Zagrebu je naši Mohorjevi družbi slična ustanova, zato je prav, da se na kratko seznanimo z njenim ustrojem in delovanjem. Ustanovljeno je bilo l. 1868 in je praznovalo lani šestdesetletnico svojega obstoja. Za to priliko so pripravili v Zagrebu razne slovesnosti (izložba, akademija, sestanek katoliških književnikov itd.). Pokrovitelj društva je zagrebški nadškof dr. Anton Bauer. Namen Društva je, izdajati za široko ljudstvo dobre pa cenene leposlovne in znanstvene knjige. Društvo ima redne člane (25.000), ki odgovarjajo letnim udom Mohorjeve družbe, in utemeljitelje, ki odgovarjajo dosmrtnim udom Mohorjeve družbe. Vpisnina znaša za redne člane 7 Din. Utemeljitelji plačajo dosmrtno članarino 300 Din in dobivajo, kot pri Mohorjevi, redna izdanja brezplačno. Društvo sv. Jeronima ima namreč dvojna izdanja: redna z običajnim koledarjem in izredna, ki nekako odgovarjajo knjigam za doplačilo pri Mohorjevi. Redna kot izredna izdanja obsegajo po štiri knjige, skupaj torej osem knjig, in stanejo za člane 20, oziroma 40 Din, za nečlane 40, oziroma 80 Din. Obvezna so za člane seveda samo redna izdanja. Vsaka v platno vezana knjiga stane 10 Din več. Da bodo čitatelji mogli primerjati letošnje knjige Društva sv. Jeronima s knjigami Družbe sv. Mohorja, naj jih navedemo: I. Redna izdanja: 1. Koledar »Danica« za l. 1929, 2. M. Majer: Golgoške ruže, 3. J. Lahner: Od Isusa i Marije, 4. dr. V. Vogrin: Kukci štetčinje. — II. Izredna izdanja: 1. Dr. V. Deželić, sin: Sedam puta udaran, 2. Bulić-Kalić: Stopama hrvatskih narodnih vladara, 3. Dr. A. Živković: Porezi, 4. Dr. Fr. S. Petrov: Gospa Sinjska. — Za proslavo 60 letnice Društva sv. Jeronima je izšlo letos še četrto posebnih knjig: 1. Spomenica Društva sv. Jeronima, 2. Dr. Deželića Poslednja pričešć sv. Jeronima, 3. Deželića-Širole Oratorij sv. Jeronima in 4. Pet staroslovenskih misa u čast sv. Jeronima. — Poleg tega je začelo lani Društvo sv. Jeronima izdajati še »Knjižnico dobrih romanov«, in sicer v posameznih serijah, ki zopet obsegajo po štiri knjige. Cela serija stane 40 Din, posamezne knjige pa 15 Din. Dosedaj je izšlo 16 romanov, med njimi prevod Pregljeve istrske povesti Božji mejniki (Božji međaši), Sienkiewicz Quod vadis, Zeyerjeva Tajna lijepe Cvijete, Twainove Pustolovine malog Tome itd. Do velike noči 1929 izide 5. serija, in sicer kot 17.–20. zvezek Sienkiewicz roman Z ognjem in mečem. Ta knjižnica nekako odgovarja naši Mohorjevi knjižnici. — Knjige Društva sv. Jeronima so večinoma okusno opremljene. Leposlovna dela, tako izvirna kot prevedena, imajo na koncu kratak življenjepis in oris literarnega delovanja doličnega avtorja z njegovo fotografijo, kar bi bilo tudi za Mohorjeve knjige posnemanja vredno. Kdor želi čitati hrvatske dobre knjige, naj se naroči na publikacije Društva sv. Jeronima v Zagrebu, Trg I, br. 18. Tako bo v resnici poceni in v najkrajšem času prišel do hrvatske knjižnice, obenem pa do prevodov iz svetovne književnosti, ki jih v slovenščini še nimamo. O nekaterih teh delih, o katerih vemo, da bodo tudi Slovence zanimali, še posebej spregovorimo.

A. V.

NAŠE SLIKE.

P. Dagnan-Bouveret: Na svečnico. V cerkvi smo. Žene prihajajo v belih naglavnih rutah, kakor jih nosijo Bretonke, kmetice iz Bretanje, francoske pokrajine ob Atlantskem oceanu. V cerkveno steno je vžidan starinski škropilnik iz kamna, bogato okrašen. Ena ženska stoji ob njem, druga je pravkar pokleknila, ostale stopajo skozi vrata v cerkev. Vse zro na levo, kjer je veliki oltar. V rokah drže sveče, ki so jih prinesle, da jim jih danes blagoslové. Prizor je prav živo in prijazno ujet, v posameznih postavah je mnogo značilnosti in življenja. — Paskal Adolf Dagnan-Bouveret je bil rojen l. 1852 v Parizu. Bil je sprva učenec slovečega mojstra J. L. Gérômea, pozneje je pa postal slikar prizorov iz ljudskega življenja (posebno Bretoncev). Največje priznanje si je pridobil s svojimi religioznimi slikami, kjer pa prehaja ponekod čustvena milina kar v osladnost, barvno pa postaja čisto do nevyžitosti gladek. Najboljše njegovo delo je »Zadnja večerja«.

Francé Kralj: Deseti brat. Kmečka domačija: hlev in dvoje skednjeve v ospredju, kup drv, hlodi, dvoje dreves, eno bo menda jablana, drugo češplja, zadaj pa hiša. Pred hišo na zidanem hodniku stoji ob vratih mali in reže otrokom kruha. Vse polno jih je. Vsi prosijo mater za kruh. Eden odhaja. Deseti brat je, deseto dete. — Znano je staro izročilo, da mora deseti otrok od doma po svetu. Zato se mati vedno joka, kadar mu reže kruh, ker vé, kakšna zla usoda čaka njeno deseto dete. — Ta motiv najdemo v pre mnogih narodnih pesmih in pripovedkah, v romanu ga je umetnostno obdelal Josip Jurčič. — Francetu Kralju pri tej sliki ni šlo v prvi vrsti za ta motiv. Služil mu je bolj v izpolnjenje celotnega zamisleka. Turobni prizor ločitve je podal bolj z okvirjem, nego s sliko prizora samega. Zato je tudi skupina postav sicer v osredju slike, a vendar v tako neznatni velikosti, da jej šele ostala okolica, ki je dekorativno presnovana in dvignjena nad vsakdanjost, dá pravo pomembnost, dasi je tudi v razporeditvi postav in v nastrojenju velika sila. Celotna slika učinkuje mogočno, kar veličastno navzlic preprostosti in enostavnosti predmeta. — S posebno ljubeznijo so slikane podrobnosti, kakor nakopičeni les, drevje in lesena lopa. Vsa podoba je izvršena v čisto temnih, skoro črnih tonih, le rahlo osveženih z rjavo in zeleno barvo. Napravljaja vtis starinskega dela s točno pretehtanimi svetlobnimi vrednotami. — To je delo, ki bi ga mogli nazvati »Naša vas« ali »Domá«. Vsa topla ljubezen do rodnega krova in domače zemlje je v njem. Pa ne sladkobna, zlagana in mehkužna jokavost, ne: prava robata in krepka ljubezen, ki je vkoreninjena globoko v duši in ki je del umetnika samega. Z »Desetim bratom« je Francé Kralj dosegel enega viškov svoje umetnosti. — Slika je iz l. 1928 in jo je kupil ljubljanski oblastni odbor.

Hinko Smrekar: Desetnica. Zanimiva je razlika, kako reši isti problem drug slikar. Dočim je pri Kralju prizor slovesa desetega brata le podrejene važnosti in le da oživi pokrajino, je Smrekar vse podredil baš osebam, ki sodelujejo pri tem. Na vzvišini stoji uborna hiša, pred njo kleči nesrečna mati in kliče svojo, še bolj nesrečno deseto hči, ki se odpravlja po svetlo, nazaj. Zaman! Usojeno je tako in dekle brzo stopa po bregu, s culo v roki, plašno se zavija v rufo in si ne upa ozreti nazaj na dom. Boji se, da je ne bi

zapustil pogum. Tu je prizor podan dramatski, tam bolj na širok, epski način, kakršen je ves slog Kraljeve slike. Tam je tužna usoda izražena v vsej pokrajini (v obupno se vijočem vejevju, v kontrastih temnih in svetlih ploskev, v mrkem celotnem izrazu dela), tu so postave nosilci tragične vsebine. — Delo je rezano v les in so posamezni odlisi (lesorezi) pri avtorju še na razpolago.

Tone Kralj: Portret pokojne ge. Dragice Čeč. Lepi, iz belega marmorja izklesani doprni kip mlade žene, ki si pritiska šop vrlic na prsa, je izvršil Tone Kralj po fotografiji. Dasi pokojnice ni poznal, je vendar — kakor zatrjujejo znanci — izredno dobro pogodil njen značaj. Umrta gospa je bila soproga ravnatelja Jugoslovanske tiskarne, g. Karla Čeča. Bolehala je dolga leta in mnogo trpela, blaga žena je toliko pretrpela, da ji je bila smrt skoro v odrešenje. — Njeno poprse je umetnostno visoko sloječe delo in kaže vse velike vrline Toneta Kralja, ki ga poznamo kot najboljšega slovenskega cerkvenega slikarja, tudi na kipsarskem polju.

Olaf Globočnik: Primorka. Na jesenski razstavi v Jakopičevem paviljonu je z drugimi razstavil svoje oljne slike tudi mladi slikar Olaf Globočnik, ki se je s tem prvič javno predstavil v Ljubljani. Talentirani slikar je študiral v Zagrebu in Pragi, zdaj pa je gimnazijski profesor risanja v Ljubljani. — Naša slika predstavlja mlado ženo v sobi, ki drži v naročju vrč. Poleg nje stoji kitara, zadaj na predalniku starinska ura. Ženska je oblečena nekam tuje, južnjaško. Skozi okno se vidi kanal in most preko njega. — Slika je kakor tih spomin na daljno uro, ki je že utonila v pozabnost. Tudi mlada ženska zre z očmi, ki izražajo prikrito žalost in vdano bolečino. Kaj ji teži srce? Hlad veje skozi odprto okno od kanala, kjer se tiho pretaka temna voda. — Melanholično nastrojenje slike je tudi v barvi, ki je uglasena na skupen temnomoder ton, prav dobro izraženo. V pojmovanju kaže Globočnik izvestno odličnost in dober, izčiščen okus. Slikarsko tehnično bi ga uvrstili med zmerno moderne slikarje, ker ne prefirava ne v oblikah ne v barvnem izrazu.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

Zvonko Kljan: Amor.

Amor v meni je umrl...
Amor ima neme, prazne oči,
pa včasih imel je vesele oči.
Amor, zakaj si umrl?
Nje usten smejočih (!) v temi več ni,
pa v temi radostnih, trpečih je dni.
Zatonili so kot zvezde ob zori,
pa včasih nad mano šumeli so bori...

Premisliva, kaj si napisal! Menda bi rad govoril o ljubezni, ki je prešla, kajne? Pa pogledaj, da pravega pravzaprav ni povedal nisi. Ali se Ti ne zdi prva kitica prazna? Vse, kar razodeneš, se dá kratko povedati: Veseli Amor je umrl. Premotri tudi drugo kitico! Kaj hoče drugi verz, čemu so bori samo včasih šumeli? Vidiš, rima te je zavedla, da si zapisal, kar nisi ne mislil ne čutil. Zato ti verzi niso iz srca pognali. Podobno tudi v drugih poslanih pesmih: misli ni in izraz je okoren.

Za menoj je noč.

»...Srce je prazno... In vendar je nekoč hrepenelo, slutilo, čakalo, čakalo... In sem pričakal, po čemer sem hrepenel, a ko se je odgrnila motna odeja, je bilo črno ko viharna noč, brez zvezd, brez miru polne tišine...«

Navajam ta odlomek iz Tvoje proze, ki močno diši po vplivih iz Cankarja in Meška, da Te opozorim, da ne moreš povedati, kar bi rad. Ne znaš globoko seči. Kaj si pričakal, zamolčiš. Pa kako naj bi bralci čutili isto kakor Ti, če nisi ne vedó, kaj naj vpliva na srce?

Ostanem pri svojem mnenju: zaenkrat Ti ne morem prorokovati literarne bodočnosti. Sprašuješ, naj li čitaš Župančiča ali druge moderne ali morda starejše ali pa naj sam opazuješ. Stori ne le eno od tega, ampak vse! Starejši Te naučé zmisla za dovršeno zunanjo obliko, moderni Ti povedó, kaj se pravi globoko in resnično čustvovati in naravnost iz srca govoriti, Župančiča bi Ti pa še posebej priporočil za studij miselnega bogastva v vsaki pesmi. Dalje praviš, da pišeš dramo. Morda napišeš poskus, ki bo za Te samega poučen in Ti bo dobra šola.

Vera K. Podobno velja tudi za Te. Ker se najbrž tudi drugi zanimajo za Tvoje vprašanje, spada odgovor sem. Rada bi vedela, če so to prosti verzi:

Nikar ne tajil

Oči tvoje gledajo mene
nemo iz same ljubezni.
Nikar ne tajil,
da tvoje srce hrepeni
po mojih očeh,
da tvoja duša
sanja o meni.

To so slabi prosti verzi. To se pravi prosti so, a so premalo zares verzi. Ni vsaka pesem, ki nima enakomerno se ponavljajočega naglasa in rime, že prost verz; ta ima takozvani notranji ritem, ki ga dajo misli, slike, primere in čustva. Pa to je težko razumljivo povedati. Laže je pojasniti s primerom. Vzemiva kar poljubno! N. pr. v lanskem Domu in svetu štev. 9, str. 265, najdeva Ocvirkovo pesem »De profundis«:

»V mesto zvon ječi,
toži kot otrok.
V človeku groza gori:
Jo! Nekdo je moral umreti...
— — — — —
...Povej, veš razodeči?
Zvon je umolknil kot vzdih.«

Vidiš, tu na zunanji ritem in rimo sploh ne misliš, morda ju spočetka niti ne opaziš. Zato, ker ima pesem notranji ritem! Zato Te tudi nič ne moti, da so verzi različno dolgi, zdi se Ti, da celo morajo biti. Poglej, tole je notranji ritem: »V mesto« — prva beseda, prva predstava, ali, če hočeš, prva misel; »zvon« — druga, »ječi« tretja. Torej v prvem verzu troje miselnih predstav ali po domače: tri stvari Ti pesnik pove v prvem verzu. Dalje: »toži« — prva misel, »kot otrok« — primera in druga misel; torej v drugem verzu dvoje misli. »V človeku (1) — groza (2) — gori (3)« — spet troje novih stvari. »Jo! (1) Nekdo je moral umreti (2)« — spet dvoje. Naj Te ne moti, da je tu več besed: »nekdo je moral umreti« pove samo eno stvar, obudi samo eno preprosto misel, zato miselno in čustveno ne odtelha nič več nego prvi vzklik groze »Jo! Dalje: »Povej (1), veš razodeči? (2)« — dvoje, in »Zvon (1) je umolknil (2) kot vzdih (3)« — troje novih reči. Sestavi zdaj za primer miselni ritem vseh verzov skupaj pa odkriješ neko

enakomernost: 3, 2, 3, 2... 2, 3. Vidiš, in to je notranji ritem misli, ki ga mora imeti prosti verz. Dalje Te opozorim še na ritem čustva: »zvon ječi... groza gori« — to je polno, globoko! Zvon »toži kot otrok«, umolkne »kot vzdih« — ali se Ti ne zdi ta primeri tako naravni in kakor da spada nerazdružno vkup? Ritem čustva! Seveda ne misli, da je pesnik mislil na gornje številke, ko je pesem pisal. Ne, čutil je, da pesem mora tako biti in da je tako najlepša: ustvarjal je po notranjih zakonih pesmi, ni pa koval. Razčleniti sva jo morala šele midva, da sva mogla spoznati notranje ogrodje lepe pesmi, kar je za studij prostega verza včasih potrebno. Tudi ne rečem, da se vsaka prosa pesem dá tako razvozlati kakor zgornja, a nekaj podobnega mora imeti vsaka. V prostem verzu morajo biti besede tehtne, nobena ni zastoj in nobena brez toplote. Kakor bi jo naravnost iz srca iztrgal, mora biti. Zato taka pesem prime in govori v srce.

Ne vem, če se mi je posrečilo povedati. Gotovo se Ti zdi megleno; morda misliš, da sem razdelil verze samovoljno. Premisli pesem znova! Vsaj slutiti moreš, kaj je pravzaprav prosti verz, kajli jasno se ta stvar povedati sploh ne dá po domače.

Zunanje oblike si se pri Gregorčiču dobro naučila:

»Vse počasi gre po vasi, trudno hojo hodijo.	Čas mineva, težko greva po poljani shojeni.	Le hitreje! Vetrič veje, prijetnejši je korak.«
---	--	--

To teče in zveni. Le eno mi ni všeč pri vseh Tvojih: vsebine, misli je premalo v njih. Uživati boš umetnost znala, da bi pa kaj tehtnega napisala, ne vem. Sprašuješ, ali so pesmi Griše Koritnika zgledne. Imajo nekaj dobrega, za studij pa bi jih ne priporočal. Rajši vzemi naše klasične moderne!

N. N. Orlov:

Mrak.

Temne sence plazijo se od izloka,
dolge kakor sanje
in skrivnostne kakor pesem,
ki zasanja duša jo globoka.
Črne sence od izloka
so narasle...
Do neba senc segajo brezdanja krila
in te sence so ovile nas,
za trenutek smo povsili glavo,
potlej se ozrli smo po solncu... itd.

Neroden si. Ne vem, bo li kaj rodilo na tvojem vrtnu. Po gornji in drugih poslanih dvomim. Nič ni lepega v teh verzih. Hočeš pripovedovati, pa noče prav teči, ponavljaš, se zapletaš, žuliš, kar si bral in slišal. Ponemod preveč posnemaš znane pesnike. Moj svet bi bil: bavi se bolj smoteno s pesništvom! Potem piši, če bo srce narekovalo! Pa nič skrbi, se bo že samo razodelo, ako je v tebi! Zdrav!

Zo:

Odpadlo listje.

Odpadlo je suho listje.
Bog ve, kod ga hladen veter nosi...
V mraku, ko je zapad rdel
z zadnjim žarkom solca,
sem te zalival, drevo, in te čuval,
kot da si mi raslo iz prsi.

In drugič praviš spet v »Idili«:

Naj me zvok tvojih pesmi polije
kot čaša sveže studenčnice,
da bom srečen in dober imel lov.«

Čuliš, da ti pesniški jezik ne gre? Ne moreš preko vsakdanjega govora, kaj šele, da bi bil tvoj izraz pesniško tekoč. Čitaj, čitaj! Tudi izvirnosti kažeš pičlo mero; morda se še razviješ? Piši le iz srčne potrebe! Ena bi bila, če se zasuje bolj po modi...

Dolenjka:

Zima.

Niša stara goslovalka	Z žalostjo jo starček gleda,
zopet naš je obiskala,	zima mu v obraz puhti,
ob prihodu za vezilo	ob zakurjeni mu peči
obilo snegu nam je dala.	mraz pretresa kosti...

Posnela si tisto znano iz osnovne šole: »Pojdi, Minka, zapri duri, peč s panjači mi podkuri!« Vidim, da ljubiš pesem in jo uživaš. No, pisati za javnost ti bo pa težko. — V »Božičnih prošnjah« moliš:

Usmili se revnih,	Razsvetli neuke,
jim pošlji dobroto,	Ti pošlji jim luč,
usmili se grešnih,	da vsi bi spoznali
ki polni so zmoči!	božjo pomoč!

Ali ne zveni podobno našim znanim mašnim pesmim? Prav zato ni samostojna pesem. Verjemi, da je po-božno pesem, ki naj bo res pesem, morda najteže zapeli. Naši cerkveni skladatelji bi bili seveda veseli, da bi jim kdo napisal zares pesniško in nabožno besedilo, pa ga ni. Raduj se pesmi še dalje; ako te veseli, piši pesmi zase in svojo najožjo okolico. Pa nič ne maraj, če za širšo javnost ne dozore.

Maks B.: Tudi ti poješ o zimi, zraven tudi o »Pomladici«:

Topel veter zopet veje
vsa narava se odgreje;
po dolinah sneg kopni,
zgodnji zvonček se zbudi.

Kajne, da si tako pesem že slišal! Vsi mladi pesniki o pomladi enako pojo kakor ciganova lajna. Zato takih pesmi ni treba vedno znova tiskati. Všeč pa si mi, ker si še tako mlad, pa že pesmi pišeš. Zato je že slaba pesem junaštvo, tudi tista o Tončku, »ki se solzi, ker jih preveč dobi«. Za javnost je še prezgodaj, je-li?

PO OKROGLI ZEMLJI.

Lov na kite. Dve vrsti lova res zaslužita, da ju občudujemo: lov na leve v Afriki pa lov na kite v okoličnem severnega in južnega tečaja, če lovijo še po starem: s harpuno ali kopjem in iz čolna; ti lovci namreč res tvegajo življenje in ne ubijajo iz krvoločnosti ali za zabavo, ampak zato, da si ubranijo življenje in služijo kruh. Lov na kite se dandanes navadno ne vrši več s čolnom, ampak z ladjo, ki ima za kitolov poseben top in ta izproži harpuno v kito in ga tako rani ter priveže na ladjo. Harpuna — nekakšna oš z zazobki kot trnek — je namreč otvezena na vrv, s katero ustreljenega kito vlečejo k ladji ali čolnu. Po starem načinu je bil pa lov res nevaren. Dve mornarski zgodbi to potrjuje.

Lovci so z ladje sedli v dva čolna, da bi kito laže zadeli in zapičili vanj harpuno. Ranjeni kit pa ni zbežal, kakor navadno storijo drugi, ampak se je obrnil proti čolnoma, strašno natepaval po valovih in z odprtim žrelom iskal sovražnikov. Tedaj zgrabijo njegove šest metrov dolge čeljusti en čoln in ga zdrobijo. Lovci so še pravočasno poskakali iz čolna in se rešili v čoln,

ki je prihitel na pomoč. Posadka drugega čolna pa se je pripravljala na drugi napad. Ko so kito spet nabodli, se je ta za hip potopil, šinil pod čoln in ga pregriznil kakor jajce. Vsi štirje mornarji so se oprijeli razbitih kosov. Tedaj pa eden zakriči: »Je že spel tu!« in zona jih oblije, ko vidijo strašno žrelo, svoj grob. Pet pedit pred njimi pa se žrelo zaklopne in kit se prevale vznak; bil je mrtev.

Revniki mornarji so bili oddaljeni od smrti le par vatlov in izgubili vse: čolne, orodje, dobiček; kajti tudi kito niso mogli spraviti na ladjo; naenkrat je namreč vstal vihar in divjal 48 ur in smeli so si šteti v srečo, da so si rešili vsaj golo življenje.

Druga lovska družba je sicer kito ujela, pa jim je prej s težkim repom zdrobil čoln in ubil enega moža. Ladja se je po težkem pa dobrem lovu vračala, polna ribjega olja. Vihar pa jo je vrgel v ledovje in razbil. Nekaj posadke se je rešilo na led, pa mraz in pomanjkanje sta jo tako zdelala, da so od 40 mož ostali živi le trije! Tak lovski kruh je grenak.

Ribe so »zavrle«... Če fantje cesto zapró, kadar vozijo baliž, je umljivo. Da pa ribe zapro velikemu parniku morsko cesto, je le nekaj posebnega. Potniški parnik »Frankonia« je nalezel pri vožnji na čuden, na nobenem zemljevidu zaznamovan črni otok. Kapitan je iznenaden ustavil parnik. Daljnogled mu je razodel, da ogromna truma — nad 500 — kitov lepo mirno spi, tesno stisnjena na vodni gladini. Barka je začela tuliti, trobiti in piskati na vso moč. Kiti so se res prebudili in se jezni razbežali na vse strani.

Kadar dežuje žabe in podgane. Južno od Belfasta, ki je glavno mesto angleške Irske, je divjal hud vihar. Izpod neba so začele padati na streho neke vile majhne, rdečerjave, 5 cm dolge ribice. Ni pa 3 km naokoli nikjer ne reke ne jezera. Vprašali so profesorja na vseučilišču v Belfastu, kaj on misli o tem pojavu. Pa je rekel, da je to prvič, da je na Irskem deževalo ribe, na Angleškem jih je pa že večkrat.

Podobnih slučajev se našteva še več: Zgodovinarju so se nekoč smejali, ko je zapisal neki poročevavec, da je l. 1666 strašen vihar posul travnik z ribicami; pa je le resnico zapisal, da se zdi to tako čudno! Na Škotskem je bilo več viharjev, ki so dežili slanike. Tudi v Kalkuti v Indiji je 20. septembra 1839 deževalo 7 cm dolge ribice, ki so še živele! Kmalu nato je tudi v Alahabadu padlo na zemljo do 4000 posušenih ribic. — Tudi druge živali so že padale iz oblakov. Leta 1804 je pri Tuluzu na Francoskem deževalo žabe. Še manj prijetno iznenadeni pa so bili Norvežani, ko je vrlinec pograbil podgane, ki so se selile iz hribov v nižino in jih zmetal v bližnjo dolinico. In res je vrlinec tisti čarodej, ki med silovitim viharjem z vodo vred pograbila lažje predmete (ribe iz morja) in jih dvigne v zrak in bliskovito prenese v druge kraje.

Mrzla Sibirija. Sibirskie reke, ki so glavna prometna pota, že sredi novembra zmrzujejo, ob koncu meseca pa so popolnoma pod ledom. Ob gorenjem toku reke Jane je mesto Verhojansk, ki ima pozimi redno mraz -50° C, včasih pa celo -70° C in je najmrzlejši kraj na svetu.

Urna indijska pošta. V Indiji aviatika ali zrakoplovstvo lepo napreduje. Kar je angleške posesti, je že od zahoda do vzhoda zvezana z redno zračno progo, ki veže mesta Karači, Delhi, Kalkuta, Rangun.

Čudna stelja. Na otokih Fidži, vzhodno od Avstralije, so bile obale v novembru 1928 nastlane z lehkimi

kamenom plovcem in morskimi klobuki; skoraj gotovo jih je pognal na površje izbruh podmorskega ognjenika.

Novozelandske ostrige. Ob južni obali Južne Zelandije (v Zelandiji živi tudi precej Jugoslovancev) so ležišča ostrig, ki so baje neizčrpna. Vsako leto nabere teh školjk, ki jih žive jedo, okoli 26.000 vreč.

Donebnik — za garažo. V Čikagu so sezidali za garažo donebnik (nebotičnik), ki ima 22 nadstropij, katerih vsako lahko spravi 26 avtov, tako da bo ena hiša mogla dati streho 572 avtom. Štiri dvigala (lifti) na elektriko jih prenašajo gor in dol.

Nesreče v Ameriki. V Ameriki pripravijo nesreče dvakrat toliko ljudi ob zdravje in življenje, kakor pa jih je svetovna vojna. Preteklo leto jih je bilo ubitih 95.000, ranjenih pa 10 milijonov. Izmed teh je bilo 23.000 ubitih in 3 milijone ranjenih v industrijskih podjetjih, velik del ostalih je ubil in ranil avto. Med strašno vsoto ubitih je bilo tudi 20.000 šolarjev.

Markacija volilcev. V republiki Nikaragua v Srednji Ameriki, veliki za pol Jugoslavije, bi ob volitvah nekateri radi dvakrat glasovali. Da se sleparije preprečijo, mora zato vsak volilec, ko svoj glas odda, pomočiti prst v neko rdečo barvo, ki se zlepa ne da izmiliti.

Egipt za zdravstvo. Egiptovska vlada bo v 5 letih zgradila za vso svojo kraljevino, ki je velika za 4 Jugoslavije, 150 bolnišnic in vsaka bo imela še motorne ambulance ali avtomobile, ki bodo opremljeni z zdravniškimi pripravami in bodo vozili iz kraja v kraj.

Kralj domačih kuhinj umrl. V Londonu je umrl Mr. Alfred Salmon, velik prijatelj ubožcev in bolnikov. Bil je ravnatelj »Lyonov« (— levov), to je restavracij, ki za stalno in nizko ceno oddajajo srednje dobro hrano. Takih restavracij je v Londonu gotovo okoli 1000. Je to družba, ki zaposluje samo v Londonu okoli 30.000 ljudi, pa ima svoje restavracije tudi drugod. V Parizu je n. pr. pred štirimi leti stalo srednje dobro kosilo z maselcem vina vred v »Leonu« 4½ franka, kar je bilo tedaj 11 dinarjev. Mr. Alfred je imel torej pod seboj celo armado uslužbencev, pa vendar je bil ponižen človek. Vsak ponedeljek je tudi prišel v bolnišnico na obisk in so ga bolniki poznali le pod imenom Mr. Alfred.

Preobrat na nemških železnicah. Nemške železnice so doslej imele za osebni promet kar štiri razrede, odslej pa bosta za dom samo dva! Prvi razred bodo namreč ohranili le na velikih mednarodnih vlakih, domači vlaki pa bodo imeli le drugi razred s tapeciranimi in tretji razred z lesenimi sedeži. Četrty razred odpade. Kaj pa cene? Tretji razred bo stal le toliko kakor doslej četrty, drugi pa kakor doslej tretji. Samo prvi razred bo v ceni še poskočil. Kdor na vsak način hoče razkošje, naj ga plača. Toda celo leseni tretji razred se lahko ponoči spremeni v udobno spalnico, če nekaj malega doplačaš.

Visoka darila. Neki Irgovec v mestu Sidney v Avstraliji je poklonil sidnejski univerzi 220.000 funtov (60.500.000 Din) za pospeševanje zdravniške vede. Za katedralo (stolnico) v Liverpoolu na Angleškem je nekdo drugi daroval 20.000 funtov (5.500.000 Din).

Srečne kuharice. V južnoafriški pokrajini Kaplan-diji gojijo velike ptiče noje ali štruse tako na debelo, da lahko njihova jajca porabljajo tudi za kuhinjo. Eno tako jajce pa zadostuje kuharici, da napravi z njim omleto za 30 ljudi!

Jeleni jedo ribe. Narod Jukagirov v severovzhodni Sibiriji uporablja severne jelene samo za ježo. Pozimi jih spravijo v staje in jih krmijo tako, da dajo vsakemu po dve ribi na dan.

Iz smrti v življenje. Neki pilot je zletel s svojim aeroplanom okoli 8000 m visoko. Tu pa je bil zrak že tako redek, da je pilot izgubil zavest. Vendar pa je bil še toliko pri močeh, da je neposredno prej naravnal aeroplan naravnost navzdol. In zdaj je padal, padal z grozno naglico. Pa le nekaj sekund in pritisk zraka mu je naplaval v pljuča toliko kisika, da se je spet zavedel. Hitro naravna aeroplan v vodoravni polet in se nato polagoma spusti na letališče. Instrumenti so mu pokazali, da je padel v nekaj sekundah 4000 m proti zemlji.

Slonova kost ob Arktiki (severnem tečaju). Lovci, ki se bavijo poleti s tem, da stikajo po močvirjih za mamuti ali sloni iz pradednine, so morali na Novosibirskih otokih in po Sibiriji svoje delo ustaviti, ker so tundre ali močvirja že pod snegom in ledom. Slonovino ali dragocene mamufove okleč vozijo na saneh s pasjo vprego na jug naprodaj.

Otvoril je novo javno kopališče župan v Griniču v Londonu s tem, da je splaval po bazenu.

Dve jajci v enem je znesla putka nekemu ribiču. Manjše jajce je v večjem in ima prav tako svojo lupino.

Lahek kitolov. Na Grenlandiji lovijo manjše kite prav preprosto: Peljejo se s čolni malo ven iz zaliva, vzamejo v roke prazno pločevinasto škatlo ter bijejo ob njo in kričijo ter tako naženo kite ob času plime v manjše zalive. Ko pride oseka ter voda odteče, pa ostanejo živali na pesku in ribiči imajo z njimi prav lahek posel.

Velik ognjenik. Na Japonskem je otok Kju Sju, ki ima največji ognjenik ali vulkan na svetu; imenuje se Aso. Njegovo žrelo je široko 24 km (Ljubljana—Kresnice). Leto 1928 je silno bruhal, tako da je njegov pepel neslo 80 km daleč.

Zakaj so diamanti tako dragi? Čudna storija se nam pripoveduje iz Unije Južne Afrike, ki stoji pod angleškim pokroviteljstvom. Ob dolnjem teku reke Oranje, preden se na zapadni obali izliva v morje, leži peščena dežela, ki ne more rediti ne ljudi ne živali. Tam nobena stvar ne raste, diamantov pa je mnogo. To je slavno diamantno polje Namaka. Kadar vihar odpiha pesek, jih lahko kar s tal pobiraš. Lahko bi jih pobiral, pa se jih ne upaš, kajti polje je državno, zavarovano z bodečo žico in vojaško puško. Laže bi se ponoči približal smodnišnici kakor pa se vlihočapil na to dragoceno polje. Samo južnoafriški minister za rude ima prost dostop, in pisal je, da po viharju diamanti kar prosto ležijo, tako da jih je v eni uri nabral za 600 funtov (165.000 Din). Čeprav so ti diamanti lepi kar se da, vendar niso vredni niti toliko, kakor repa ali krompir! Zakaj? Zato, ker jih nihče, tudi minister, ne sme prodati. Vsak mesec jih pod državnim nadzorstvom pobere za 70 milijonov dinarjev, na najbolj skritem diamantnem polju celo za nad 1 milijardo dinarjev mesečno, pa cene nimajo, ker se prodati ne smejo! Pa zakaj ne? Zato, ker bi s listim dnem, ko bi te ogromne zaloge diamantov prišle na trg, propadli vsi draguljarji po svetu, propadle diamantne družbe po Afriki in Avstraliji, propadla vsa diamantna industrija. Diamant je dragocena reč, pa le, dokler je redka reč. Cosa rara cosa cara: Redka stvar je draga stvar!

Star je 72 let, pa je letos prejel že 20. nagrado, ker je bil med vsemi tekmeci najboljši orač, namreč kmet Davis na Angleškem.

Črvojed. V Avstraliji jih jedo domačini; pa tudi otroci tistih Evropejcev, ki so se naselili v pokrajinah, ki mejijo na avstralske puščave, slikajo za njimi in teknejo jim prav dobro. Črv je dolg do 10 cm in debel do 3 cm; če poješ dva taka »lička«, si zajtrk dobro opravil. Domačini jih pripravljajo tudi kot dišeče kolače kar sirove ali pa jih povaljajo po vročem pepelu. Okus imajo kakor mandelj in smetana! Črvi živijo ob koreninah dreves in grmov. Če bi prvi raziskovalci Avstralije to dobrolo poznali, bi jih ne bila umorila lakota sredi neizmernih planjav.

Afrika prepasana. Ko je pred 50 leti Henrik Stanley (1841 do 1904) prodiral v srce Afrike od vzhoda

proti zahodu (od Sanzibara do izliva reke Kongo), je za to pot potreboval 999 dni; kmalu bo za to pot zadostovalo 9 dni! Gradi se namreč železnica, ki bo pokrajino Katanga zahodno od jezera Njasa zvezala z obalo portugalske Angole. Katanga ima namreč bogate bakrene rudnike. Proge treba dograditi le še okoli 400 milj ali nekaj nad 600 km (v razdalji Jesenice—Belgrad) in Afrika bo nosila železen pas!

Mesto Ur jih vabi. V južni Mezopotamiji ob reki Evfrat so lani odkrili sledove visoke kulture v prastarem mestu Ur, kjer je bil doma Abraham in njegov oče vržen po malikovalcih v ognjeno peč. Letos se je tja dol napotilo devet ekspedicij učenjakov, med njimi tudi francoski in nemški starinoslovci, da odkopljejo vse mesto, ki je že pred 5000 leti cvetelo, in spoznajo njegovo zgodovino.

D R U Ž I N A

DOMAČI ZAJEC ALI KUNEC.

Kdo ne pozna te domače živalce? Po kmečkih hlevih skačejo, po kletah bivajo v meslih in po mrežastih hlevčkih jih gojé. Domači zajec pa ni potomec divjega zajca. Kunci se zelo ločijo od takozvanega divjega ali poljskega zajca. Kunci živé divji. Dasi je na prvi pogled zelo podoben divjemu zajcu, je vendar dokaj drugačen. Zlasti prednje noge so silno krepke. Zakaj? Kunec mora kopati globoke rove, kjer se skriva sam in kamor skriva zlasti zarod. Kunec ima najrazličnejše barve, živi v najrazličnejših razmerah in se privadi najbolj skromnim življenjskim pogojem. Divjega zajca pa je skoraj nemogoče udomačiti. Tudi ne živi dolgo v »ujetništvu«. Celo po vrtovih, kjer imajo razne divje živali v reji, ne vzdrži dolgo in jih je le redko videti v kakem »zou« — živalskem vrtu. Kunca pa si je človek udomačil in ga dobiš prav po vsem svetu. Z umno rejo je pa človek, kakor pri drugih živalih, pri kravah, ovcah, konjih, dosegel čudovite uspehe in tako raznovrstne pasme, da jih ni mogoče našteji. Od prav majčkenega kunca, ki je kakor podganica, pa do orjaka, ki tehtá do 7 kg in še več, od čisto belega, rjavega, sivega, lisastega, plavkastega — nalelimo na vse mogoče pasme.

Ali se nam reja kuncev izplača? Po svetu je mnogo društev in udruženj kunčevih rejcev. Največ izmed teh ga ima samo za zabavo. Poskušajo pariti razne pasme, da dobé kako posebno barvo, postavbo, velikost itd. Pa saj imajo naši kmečki fantki tudi toliko veselja z rejo kuncev, s katerimi uganjajo prav moško kupčijo med seboj. Tudi njim je največ pri vseh barantarijah za zabavo in za ponos, če imajo kak prav posebno lep par.

Dobičkonosna navadna reja kuncev pač ni. Med vojno so jih zelo redili, ker se hitro plodé in je tedaj vsega primanjkovalo, pa je bil tudi kunec dober za meso. Redno pa njegovo meso ni posebno priljubljeno. Zaradi tega tudi reja kuncev po vojski povsod zopet peša.

Pač pa si posebno razumni rejci prizadevajo, da bi vzredili kunce, ki imajo posebno lepe kožuške. Mnogo teh se porablja že danes v trgovini za krzno.

To navadno barvajo in jo imajo za obrobke, čepice itd. V najnovejšem času pa se je posrečilo odgojiti posebno pasmo, ki so ji dali ime kunec Kastorex. Ti kunci imajo zelo kratko, kot žamef črno, krto podobno dlako pa voljno kot svila. Danes stane še tak par kuncev težke tisočake. Ako pa se posreči to pasmo vzdržati in zarediti, sodijo, da bi bila njih kožuhovina zelo dragocena. Tedaj pa bi bila reja kuncev, zlasti na kmetih, resnično dobičkonosna in prav izdaten posranski zaslužek za gospodarja.

VELJA TUDI PRI NAS.

V nekem ameriškem družinskem listu beremo na vprašanje, česa naj se dekleta uče, sledeči odgovor: Dajte dekletom najprej primerno splošno izobrazbo. Potem jih pa učite skuhati tečno in redilno jed, speči dober kruh. Dopovejte jim, da se z zdravo in tečno kuho prihrani lekarna. Učite jih pranja, likanja, krpanja, da bodo znale prišiti gumb, sebi sešiti obleko, narediti pošteno srajco. Učite jih, da je dinar vreden sto par in da varčuje le tisti, ki manj izda nego dobi in da mora obubožati vsakdo, ki več izda nego prejme. Učite jih, da preprosta bombažasta obleka bolj pristojna nego svilena, ki je kupljena na dolg, učite jih, da je okroglo, rdeče lice več vredno nego petdeset bledoličnih lepotic. Učite jih, da bodo nosile solidno, močno obuválo, navadite jih, da je treba po vsakem nakupovanju preračunati, če se račun ujema. Učite jih marljivosti, zupanja vaze, v samopomoč. Učite jih, da je pošten in delaven rokodelc v predpasniku, tudi če je brez premoženja, več vreden nego ducaf gosposko oblečenih postopačev. Učite jih dela na vrtu ter veselja in ljubezni do narave. Učite jih zaničevati goli zunanji videz in da sreča v zakonu ni odvisna od moževega premoženja, nego od njegove značajnosti. In še jih naučite tenkovednosti, naučite jih poslušati in ubogati glas vesti, naučite jih, da je človek odgovoren za vse Bogu, ki ne deli talentov zato, da bi jih zakopali in bi zarjaveli. Ako jih boste učili vsega tega in vas bodo umele, potem bodite brez skrbi zanje, kajti našle bodo izlaha pravo pot skozi življenje.

GOSPODINJA.

Ni vsaka kuharica tudi gospodinja, a vsaka gospodinja mora biti tudi kuharica. To načelo se omalovažuje v današnjih dneh bolj ko kdaj prej, saj je zdaj toliko šolanah, recimo »učenih« gospodinj. Šolale so se pa te nove gospodinjice v takih šolah, kjer niso nič slišale o kuhi in ne o gospodinjstvu. Poznajo učene in zamotane formule iz višje matematike in geometrije, vedó kako je meriti zemljepisno širino in višino, poznajo imena zvezd in znajo zgodovino in zemljepis in kemijo in vse drugo. Nič ni odveč, če so večje tega. V takih časih živimo, ko moški potrebujejo za razgovor tudi svojih žená, ki znajo kaj več povedati ko o kuhi in služkinjah. A gospodinja mora znati tudi še vse ono, kar so gospodinjice znale v prejšnjih, nešolanih dobah. Na vsak način je potrebno mladi gospodinjici, da zna kuhati. S tem še ni rečeno, da mora sama kuhati, če ji ni treba, a vedeti mora, kako se to ali ono jed pripravi in koliko je treba nakupiti zanjo. Potrebno je to predvsem iz dvojnih razlogov: prvič radi izdatkov in drugič radi ugleda pri služkinji. Vsaka služkinja vpraša gospo, kaj in koliko naj nakupi na trgu. In brž spozna, ali gospa zna kuhati ali ne. Gorje gospodinjici in njenemu žepu, če to spozna kaka brezvestna služkinja! Ta ti bo napovedala vsa mogoča števila kosov in kilogramov za poedina živila in vse mogoče vsote denarja zanje. Mimo tega je ne bo niti malo cenila, spoštovala sploh ne — in se ji bo za hrbtom posmehovala. Dokler ne bo nekega dne zvedela gospa od svojih tovarišic, da je treba za to ali ono jed le toliko in toliko snovi in da izhajajo drugje s polovico denarjem, pa jedó bolje kot pri njej. Vsa razočarana bo začela računati in se bo zgrozila, videč, za koliko je preveč izdala in koliko si je služkinja zase »prihranila«. (Bog varuj, da bi to podtikali vestnim in poštenim služkinjam, ki so »zlato«. Toda baš taka prilika neukih gospô napravi često tatice.) Dobro, če to kmalu spozna in se sama oprime gospodinjstva in se uči kuhe. Slabo, če pride pozno do te uvidevnosti in še tedaj le zamahne z roko, češ, saj »on« plača! Mož in žena ne smeta imeti dveh »žepov«; kar izda žena, je prav tako škoda zanjo ko za moža, in kar izda mož, je škoda zanj in za ženo. V skupnem gospodinjstvu sta oba eno in le na ta način se bo dom vsaj obdržal, če že ne dvigal. Zahleva vesti je, da se ženske zavedajo tega in ne gredo kar tjavendan v zakon. Dosti manj gospodarskih polomov bi imeli — in tudi dosti manj samomorov, če bi bile gospodinjice zares gospodinjice in kuharice. Ugovor, da je pri kaki hiši dovolj denarja, ne velja. Če se kupček venomer rahlja, se bo kmalu razlezel. Žena, gospodinja je tista, ki mora venomer paziti in računati, da ne gre vse po zlu. To je tisto, da »drži žena tri vogle pokonci«. Otroci pridne in varčne gospodinjice bodo radi materinega zgleda tudi sami pridni in varčni. In nič šole in učenosti se ne izgubi, če znaš dobro kuhati in se sama sukati krog ognjišča! Mož in služinčad te bodo cenili tem bolj, čim bolj si večča tudi nižjih del. In če pride kdaj nesreča? Da gre ves dom vsaksebi? Kako prijetna je zaveš, da znaš prijeti za vsako delo in moreš z lastnimi rokami preživiti družino in nanovo vzpostaviti dom! Gospodinja, pa če ima še toliko denarja in šol, a ne zna delati, je sužnja svojih služkinj. Gospodinja pa, ki je večča vsakega dela, pa čeprav nima denarja ne šol, je pa resnična in svobodna gospa.

O ZAKONU.

R. C.

Ali res samo ljubezen?

Preden razpravljamo o zakonu, si moramo jasno ugotoviti, kaj je zakon. Kristjanu, katoličanu odgovarja na to — kar recimo — katekizem.

Zakon je dosmrtna zveza, zedinjenje moškega in ženske. Je nerazrušljivo zedinjenje. Ima namen: da ustvarja nov zarod; da sta si zakonca medsebojna duhovna in gmoľna opora; da uravnata, uravnovesita spolno slo. Mi vemo tudi, da je to prirodno zvezo Kristus dvignil v zakrament, in sicer zato, da bi ji tam in tedaj, kjer opeša zgolj naravna, človeška moč, delil svoje posebne darove, izredne moči — milost. To imejmo vedno v mislih, čeprav bomo govorili mnogo o zakonu z zgolj naravnega gledanja. (Vire, ki jih bomo rabili, navedemo ob koncu razmišljanj.)

Pomnimo: ta zveza, to zedinjenje, ta združba moža in žene ni kaka navadna kupčijska, podjetniška zveza. Ni nikakšen »kšeft«. Če bi bil zakon samo to, počem bi »zakonskih težav« sploh ne bilo. Kakor se združba razdruži, kakor se dva trgovska pogodnika lahko ločita, tako bi se zakonske združbe, če bi bile zgolj trgovskega značaja, kar gladko razdruževale, brez bolečin, brez nesreč, brez groznih zapletljajev. Toda vse življenje priča čisto drugače. Celó tam, kjer se zakonito ali protizakonito zakoni ločujejo, celo tam je ob takih ločitvah vedno velika bolečina, žalost, duševna nesreča, ki se nikdar popolnoma ne izravna. Naj je na videz res izravnana in sta ločena zakonca »srečna« vsak po svoje in vsak zase, v resnici pa le še kljuje in kljuje v srcu — do konca. Je torej sklepanje zakonov nekaj čisto svojskega, je nekaj duhovnega, srčnega, krvnega, ki prešine, prevzame in obsest dušo, srce (čustva) in telo.

Kaj je to? Vsak mi bo hitro odgovoril: To je ljubezen! Da, res je to. Skrivnostno gibalo, ki moškega in žensko tako združi — je v glavnem ljubezen. (So sicer tudi mogoči zgolj kupčijski zakoni, ki niso pravi zakoni, čeprav so po vseh postavah sklenjeni; taki se včasih res v zvezi šele spremenijo, izpopolnijo v resnične zakone, še večkrat pa se razderó, ali razdrli na videz slepijo — z zakonom sebe in druge.)

Jasno pa je, da nobeno drugo čustvo ni tako zavozlano kakor ljubezen. (Da tu govorimo o spolni ljubezni, bo umel vsak. Zato tega pridevnika ne bomo ponavljali.) Ljubezen je vrta, v katerem cvetó hrepenjenja, sanje, želje — pa grozna razočaranja. V tem vrta je neskončno nerazumljivih zapletljajev; ti zapletljaji so in bodo večno nerešena vprašanja — so problemi, ki tvorijo za vsak zakon neprestane nevarnosti. Sezi in poglej v katerikoli nesrečni zakon, od vsepovsod ti na dnu tiči vozal tega vprašanja, tega problema. (So seveda tudi izjeme za nesrečne zakone: n. pr. pijanstvo, sirovost itd. Toda celo pri teh naletiš na koncu koncev na ljubezenski vozal.) In tako stojimo pred prečudno uganko: Brez ljubezni si pravega zakona misliti ne moremo, in spet je vprav ljubezensko vprašanje tisto, ki zastruplja toliko zakonov.

Kako bi to uganko rešili?

Vsaka spolna ljubezen je sebična. Prav posebno sebična je tista, ki zahteva zakon — samo iz zgolj ljubezni. Ta ni nikdar tista ljubezen, ki vse pretrpi, vse prenese, vse žrtvuje, ne misli nič hudega. Ta ljubezen je sebična in misli — vsaj zvečine — le zase

in nase, ne za svojega druga. Sama hoče uživati, sama hoče biti nemožena, vedna, edina posestnica vseh dobrin, ki se tičejo razmerja spolov; in vsako iskanje, vsaka volja po posestovanju, je brez dvoma sebična. Ta sebična primes predzakonski ljubezni ni sama po sebi zlo, je prirodna. Toda nosi pa v sebi zlo, nosi nevarnost, da ruši zakon, ker sama v sebi nasprotuje tisti veliki ljubezni, »ki ne išče svojega«.

Iz tega sledi, da je zakon, sklenjen iz zgolj ljubezni, zgrajen na zelo nevarna tla. Zato, ker taka ljubezen sama ne more nikdar dati trdne varščine, da bo razmerje med zakoncem enotno, trdno. Zato ne, ker je taka ljubezen dvolična: je le napol ljubezen — napol dobičkarstvo, napol žrtvovanje — napol zahtevanje žrtve, napol vdanost — napol gospodstvo. Vsaka odklonitev zahtev hitro lahko sprevrže ljubezen v sovraštvo.

Zaradi tega so zakoni, ki jih sklepa gola sla, na slepo, na hitro, tja v en dan, kar so nam pokazali zgledi v 1. številki Mladike, vedno strašno problematični, to se pravi, so v neprestani nevarnosti, da se zrušijo. Ta nevarnost ne tiči v tem, ker je bila ljubezen nagib, ki je združila moškega in žensko z zakonsko vezjo. Ne. Nevarnost je v tem, ker je bila ljubezen — ali spoznano ali nespoznano, ali zavedno ali nezavedno — namesto da bi bila res nagib, značilen, potreben nagib, pa je bila edini povod, edini namen, edini temelj, zidan na slepo: kar bo, pa bo, — za sklenitev zakona. V takem zakonu je omama velika — še večje pa razočaranje, strašno stremženje. In potem?

Potem pa je jasno tole: Ne v zakon brez ljubezni — pa ne v zakon iz zgolj ljubezni. Življenje zahteva od zakoncev, da rešijo slo in slo preležkih vprašanj, da preneso slo in slo bridkih bremen. (Dalje prihodnjič.)

MODA — MUHA?

F. S. F.

Pri zadnjem razmišljanju o modi smo ugotovili, da bi bilo zelo zmožno, ako bi trdili, da je moda zgolj »muhavost« — da je prazna »muha« nekaterih, ki potegnejo tudi druge za seboj. Glavni vir mode je v času, v mišljenju, čustvovanju, v družabnih odnosih kake dobe. Tudi moda je izraz človekove notranjosti. Za boljše umevanje te trditve navedemo nekaj zgledov. V dobah, kjer so bili stanovi prav posebno ločeni in je bila ta ločitev poudarjena zlasti s tem, da so bili vladajoči in služajoči stanovi, učeni in neuki, svobodni in tlačani, oni, ki so samo vladali, in oni, ki so poslušali — v teh dobah se je tudi posebna moda določala za stanovce. Bog varuj, da bi bila gospa nižjega plemstva tako oblečena kot gospa iz višjih vrst plemičev. Kmetu si poznal od daleč in ga ločil od gospoda; vitezi, grofi — po svoje, učenjaki po svoje; skolarji (visokošolci) po svoje, dijaki spet po svoje. Slikarji in kiparji, obrtniki-mojstri — vsak po svoje: vsi so bili strogo ločeni med seboj po noši, po obleki — po modi. Da sta imela vojaški in duhovski stan vseskozi posebno modo (uniformo), je itak znano in še danes veljavi.

Ce smo rekli, da je moda izraz duševnosti, trdimo, da je ista moda lahko za enega resna, dostojna in lepa, tako pa za drugega izzivanje, neokusnost, tudi nenravnost. Če je taka notranjost, udari ta na zunaj po svoje: izveriži, prelira jo oseba sama in vsak kaj hitro ve, kaj in kako je s srcem in dušo take osebe.

Marsikdaj pa je vendar tudi kaka malenkost v modi resda sama muhavost. Zgodovina mode pripoveduje o španski kneginji, ki je bila za ves Madrid mero-dajna glede mode. Pa se ji primeri, ko hiti v gledališče, da si vzame eno rokavico belo, drugo črno. V vozu, ko jih nafiče, šele spozna to »strašno nesrečo«. Pa je imela s seboj prebrisano spletično, ki jo naglo potolaži: Kar nateknite si jih in jih zelo očitno razkazujte iz lože. Kneginja stori. Ves teater zre v njeno ložo in strmi nad belo desnico in črno levico. Drugi dan pa so vse gospe imele rokavice različnih barv.

Še druga muha. Napoleon prijahal pozno zvečer domov. Adjutant ga ves plah opozori, da bi moral biti že na plesu, kjer ga vsa odlična pariška družba pričakuje.

»Pojdiva!« se udari Napoleon po čelu in hoče iti.

Adjutant ga prepadel opozori, da je v škornjih, in tak na ples...?

»Sluga, odvij mi ostroge!« je velel Napoleon in takoj nato odšel. Vsa dvorana je utihnila od iznena-denja, ko so zagledali cesarja v škornjih na plesu. Toda, bil je pač Napoleon. Vsak drug kavalir bi bil moral zginiti od plesa. Zaradi Napoleona pa so postali škornji moda in so jih vsi pravi kavalirji pri prihodnjih plesih nosili. Tako je torej Napoleonova muhavost in brezobzirnost rodila novo modo.

(Baš tu je prilika, da ugotovimo duhovsko modo — »kanonov«, ki so jih pred 50 leti še redno nosili vsi svetni duhovniki. Pariz je bil tedaj — kot še danes — zelo mero-dajen za modo. Tudi dvorska duhovščina se je morala oblačiti po modi. Tako je gladko britje, ki je bilo v navadi pri Rimljanih, prišlo v modo v dobi baroka. Duhovniki so se začeli briti in iz mode je nastala »zapoved«, da je duhovščina pričakala sedanje dobe, ko se spet vse gladko brije. In tako so tudi »kanoni« zašli k nam. Ljudje — konservativni kar se da — so še dolgo zaničevali duhovnike, ki so začeli nositi dolge »biriške« hlače. Poznal sem moža, ki je imel mašo za neveljavno, ker jo je bral kaplan v »biriških« hlačah in ne v »kanonih«.)

Razen teh, doslej obrazloženih vzrokov za modo, je pa veliko gibalo v modi, le kar s pravim imenom povejmo, tudi človeška ničemurnost. Pred nekaj dnevi sem šel v tujem kraju mimo otrok, ki so se zabavali v novem snegu. Pa brž stopi fantek predme in pove: »Lejte, nove čizme imam!« Vsi smo ničemurni od otroka do starčka. Celo tak, ki se nalašč nerodno, grdo oblači, ali posvaljkan hodi med ljudi, celo tak ni brez ničemurnosti. Ko je grški modrijan Solon hodil po mestu v raztrgani halji, so ga seveda začeli mladi filozofi posnemati in so nosili tudi raztrgane halje. Solon sreča takega »ponižnega« mladeniča, ga pogleda, vtakne prst skozi luknjo njegove halje in mu de: »Glej, pri vseh luknjah kuka ven tvoja ničemurnost!«

Ceprav trdi latinski pregovor, da kuta še ne naredi meniha, pa je vendar le res, da obleka dela človeka. Vsak se rad »postavi«, vsak rad pokaže. Nekakšen družaben, socialen nagon je v človeku, ki ga zavestno ali podzavestno nagiba in žene, da bi z obleko razodeval svoj stan, zlasti svoji višji socialni položaj. To je vzrok često kaj nezdravi tekmi v oblekah, zlasti pri ženstvu. Mnoga živi v tesnih gmočnih razmerah, dasi je umsko višja od tovarišic, ki so imovite. Kako nerada taka zaostane v izbranstvi oblek, v modi. Vse žrtvuje, da je imovitejšim po modi enakovredna. Zgodi se, da kaj malo izobražena ženska pride nenadoma do

imelja: po dediščini, po možilvi. Prvo, kar stori vsaka izmed teh, je to, da se po najnovejši modi obleče, obleče, kar se da dragoceno. Marsikateri se po prirodni duhovitosti posreči, da res vse nedostanke olike in omike skrije. Navadno pa to ni. Solon bi imel dovolj prilike, da bi ji rekel: pri vseh pentljah in iz vseh zlatih obeskov kuka puhla gizdavost na dan. — Za obrzdanje tega prirodnega nagona, da nisi ne gizdalin ne lišpavka, pa tudi ne posvaljkanec ne razcótanka, je treba mnogo dobrega okusa, mnogo srčne olike in mnogo spoznanja, kaj ti pristoji in kaj ne.

Mimo teh gibal mode, kar smo jih navedli, je še eno, zelo močno in zelo važno: to gibalo je erolično — ljubezensko.

Ko je neka mati vprašala slovečega vzgojitelja, kdaj bi spoznala, da je njen sin postal iz dečka — fant, ji je rekel: Tedaj boste točno dognali, kadar se bo deček zavedel, da ima prekratke in zašite hlače in premalo moderno ovratnico.

Zares: deček, deklica, dokler nista dozorela, se za obleko in modo kaj malo zmenita. Večkrat so otroci pravi mučenci mode, ker jih starši hočejo imeti take, da jih razkazujejo in se z njimi postavljajo. Otroku samemu, dasi ni brez ničemurnosti, je kaj malo do lepe in moderne obleke. On ima vse druge skrbi: za igrače in igre, za podjetnosti vsake vrste, za dobro hrano, za zrak in solnce, za pisane livade in vaše luže. Ko se pa ové, da je fant, da je dekle, tedaj se pa že hoče postaviti, hoče dopasti: začne se tisti čudoviti, prirodni izbor, ki si išče druga, družice in misli na svoje gnezdice. Ali je to napak? Ni. Je pa silna nevarnost, ki toliko mladih moči uniči in upropasti.

Torej: ali se sme, zlasti dekle, oblačiti po modi, lepo, izbrano, da bi dopadla moškemu? (Če bi ji to povedal v obraz, bi bila vsaka užaljena in bi z vso ihto trdila, da ji še v spanju ne pride na misel, lepo se obleči zaradi moških. Res je pa le. Narava ima svoja poba, naj se jih zavedamo ali ne.)

Pravilo je: sme to storiti. In zgodovinska resnica človeštva je, da je ženstvo vseh vekov tako delalo in da je moda za žensko tisti čar, s katerim skuša biti mikavna, vzbuditi pozornost, se odlikovati in se kakorkoli uveljaviti pri moškem svetu: hoče ga zmagati. Ko se je Judita, vdova iz Betulije, napotila do Holoferna, da bi otela rodno mesto, se je pomazilila, si razčesala lase, oblekla svoja vesela oblačila, vzela naročnice, sponice, uhane in prstane in se nališpala z vso svojo lepotijo: zmagala je in otela meslo.

Stoji to: dekle mora biti snažna, čedna, lepa: doma in zunaj doma. Prava dekle tudi zna biti lepa, ne samo na sprehodu, ali v nedeljo. Lepa je tudi pri delu, tudi v kuhinji, v tovarni, na polju, da, v hlevu. To je tista snažnost, ki se ji prilega in se ji kar sama od sebe lije v obleko, v vsako, tudi najbolj delavniško. Ob tem pa ni nikdar lišpava, gizdava. Kar nagonsko zadene pravo pot. Res, noče hoté buditi pozornosti, a jo vendar budi, ki pa ne oslaja pozornost, marveč se spreminja v spoštovanje, v nekak respekt. Tisto dekle pa, ki kar nori za vsemi izrastki mode in je oblečena, da kar »kriči«, vzbuja sicer res pozornost, ozirajo se za njo, ne ceni je pa noben moški. Morda za to še kateri, da si zatóli slo. Takih bedakov pa, da bi ob njej mislili na zakon, je kruto malo. In prav tako malo moških je, da bi se ne obrnili s studom od umazane, zanikrno oblečene mlade ženske.

Okusna preprostost je največja lepota.

KUHINJA, KUCHARICA IN KUHA.

Zdi se, da je v novejšem času manj in manj žensk in gospodinj, ki bi jih kuha veselila, da niti ne omenimo tistih, ki so šolane. Tolikrat je slišati mile tožbe, češ, kako da kuha, kuhinja človeka ubija in mori. Ali je to res? Ali človek zares izgubi vse lepe in »višje« misli, ko stoji pri štedilniku in se bavi s kuho? Ali ni kuhinja tisti del stanovanja, kjer je največ živega življenja, kjer niso živi samo ljudje, marveč tudi stvari: zelišča, začimbe, meso? V njih so celice in razna tkiva in vlakenca, ki nam razodevajo svoje življenje s svojim duhom — dišavami (le pomisli, kako ti duh čebule izžmél solze iz oči, in paprika, poper, da moraš kihnit!). Pa ogenj v štedilniku, ki plapolja, se iskri, prasketa in živi in te gleda s plantječimi očmi! Kuhinja je nekakšna delavnica višje sorte, rekli bi kar cela tovarna, v kateri se seznanjaš z različnimi strokami. V kuhinji se izvaja rokodelstvo: rezanje, sekanje, gnetenje itd.; tu ima besedo tehnika: mlinček za kavo, stroj za mletje drobtin, rezanje mesa itd.; tu vidiš kemične procese: vrenje, izhlapevanje, paro, pline; baviš se z računstvom; tehtaš, računaš z denarjem, imaš opravka z ulomki itd.; tu se rešujejo narodno-gospodarska vprašanja: ko kaj kupiš, n. pr. moko, sladkor, meso, občutiš, kakšna je bila letina, kako je država na dobrem ali slabem, če je draginja, pomanjkanje ali pa blagostanje; v kuhinji pride v poštev botanika (nauk v rastlinah), saj imaš vsak dan rastlinstvo, zelišča na mizi. In slednjič je v kuhinji zastopano tudi socialno vprašanje, saj spadajo vsi člani družine v to vprašanje, in higijensko (zdravstveno) vprašanje: snaga, red, umivanje, pranje. Koliko vsebine! In to vse v prostoru, kjer je ženska, gospodinja, neomejena vladarica in čuvarica. Kdor si kuharica z dušo, te nikakor ne more kuha ubijati in moriti — in zlasti ne, če imaš kaj šolskega znanja in izobrazbe. Kuhamo vse preveč naglo in brezbrizno. Sodobni človek je venomer na uzdi svoje dobe. Venomer ga preganja čas, ki je kar prekratek in so časih ure ko minute. Zakaj je prav zdaj tako? Stroj so tisto, ki so nam s svojo mrljivo naglico vzeli živi čas in prevzeli delo nase. Ti hitijo; brez duše so, pa jim je utrujenost in betežnost duhá in telesa tuja. Človek hiti z njimi vred, ne more jih dohiteti. Divji vrtnec naglice je zgrabil človeštvo za roke in preganja in poganja z nevidnim bičem vse ljudi. Zato je tudi umevno, da je ženskam-gospodinjam (tu ne mislimo na poklicne kuharice-služkinje) kuha kar odveč, ker vzame toliko časa, kosilo n. pr. ves dopoldan, použito je pa vse v dobri četrtinki ure. Po vsem tem je prav tako umevno, da jedila večkrat niso dobro prirejena, ker so izvršena s slabo voljo in mržnjo do tega »nepotrebnega« dela. V Rusiji n. pr. in deloma v večjih mestih ne kuhajo več doma, marveč hodijo kar po cele družine drugam jest (pri nas v Ljubljani imamo take »skupne mize« za uradništvo, seveda največ za neporočene). A dasi se s tem prihrani čas, ki ga toliko zakonskih žená v novejši dobi potrebuje za službovanje v uradih, pisarnah, šolah — je vendar vprašanje, če so take skupne kuhinje blagodejne za družine. Domače ognjišče pomeni obenem tudi dom. Torej je poglavitno središče družinskega življenja, takorekoč

srce družine: kuhinja, oziroma sestanek vseh članov družine pri kosilu in večerji. In koder še posebno »držijo« na »domače ognjišče« v širšem pomenu, ondi tudi zajtrkujejo skupno. Ni brez vrednosti tak skupni zajtrk, celo važnejši je kot kosilo. Pomislino le na otroke, ki se odpravljajo v šolo! Kako dobro vpliva nanje, če sedijo zjutraj zaeno s starši za mizo in mirno použijejo zajtrk. Ti otroci bodo prišli lagodno v šolo in bodo ondi laže mirni in pazljivi kot pa tisti, ki nagloma, največkrat prekesno vstanejo, se na nos na vrat oblečejo, zmočijo z vodo, konce prstov in nos in stojé in že v suknji popijejo še vrelo kavo in zdrevijo ko nori v šolo. Takih otrok se bo vse življenje držala naglica in bodo kljub temu zmeraj in povsod prepozni.

Domača kuhinja torej ni nepotrební kraj za nepotrebno delo; ni samo ubijanje časa in morija za gospodinjo. Skupni zajtrki, skupni obedi in večerje so velikega vzgojnega pomena in obenem tisti deli dneva, ko se vsa družina skupno porazgovori in najbolj spoznava. Očetje — če niso z važnim opravkom za držani — se hudo pregrešijo, če ostajajo vsak večer zunaj in jim je gostilna več kot dom. Prav tako grešijo matere, če so večkrat zdoma in so jim društvene seje, koncerti, gledališče važnejše ko bivanje z otroki pri domači mizi. V poznejših letih nedostaje takim otrokom čuta za domačnost in starši bodo samevali brez njih domá — kakor so nekoč samevali otroci brez staršev.

Kakor se na svetu vse spreminja in dobam primerno oblikuje, tako se spreminja tudi kuhinja in prav tako kuha. V kuhinjah so imeli prej odrpła ognjišča — kakršne imamo še zdaj po deželi —, nato smo dobili štedilnike za premog in drva, v novjšem času kuhamo že z elektriko in s plinom. Tudi razno orodje za kuho, lonci, ponve, strojčki se je spremenilo in popolnilo. V naprednejših državah, n. pr. na Danskem, v Švici, Ameriki in velikih mestih je že vsa kuhinja nekakšna tvornica s samimi stroji. Poseben električni motorček žene mlin za kavo, stroj za mletje droblin, rezanje slanin in mesa itd., vse je »na gumb«: pritisneš in se zavrti in je narejeno. V takih kuhinjah so gospodinje lahko brez služkinj (blagor jim, bo dejala marsikaka gopá). Spremenila pa se je tudi kuha. V prejšnjih časih so imeli n. pr. na slavnostnih pojedinah nepregledno množino jedil (beri o tem »Mladiko« št. 4, l. 1928). Dandanašnji je poedinih »riht« manj, a te so čim najboljše. Naši moderni želodci ne prenesejo več toliko hrane naenkrat. Nam »modernim« se tudi ne zdi vredno toliko gostiti se. Vse je silno drago, tudi osobja nedostaje in soban za gostije. Dandanašnji se nikomur ne ljubi po ure in ure sedeti za mizo in venomer jesti. Moderne gospodinje sestavljajo kratke jedilne liste in ti morajo ustrezati okusu povabljenih gostov. Kaka pojedina za moške mora vsebovati bolj izdatna, začinjena jedila, divjačino, omake in malo slaščic in poslastic. Za ženske goste so pa na mestu močnata in sladka jedila, perutnina, veliko zelenjave in malo ali nič začimb. V teh časih se ne shajamo zgolj zato, da bi se »nažrli«, marveč je zmeraj še kaj drugega, n. pr. posvetovanja, društveni sestanki, družinski razgovori itd. na vrsti. Ne smemo si nagačiti želodca z jejo in pijačo, da si ne zamorimo duhá, mišljenja, treznega preudarka. Z modernimi jedili si nasprotno še dražimo živce in porajamo živahnejše delovanje duhá. Moderni jedci smo tudi taki, da ima vsak drugi

in tretji od nas slaboten, bolehen želodec, ki ne prenese vseh vrst jedil. Gospodinja mora misliti na to glede domačih članov in gostov. Če povabi kake goste, mora pripraviti tudi jedila za vmes, katere more prebaviti sleherni, tudi bolan želodec, brez škode. Taka vmesna jedila so n. pr. kuretina, riž, rezanci, vkuhano sadje, prelačeno sočivje itd. Bolehni gostje ne smejo biti samo gledalci, ko drugi jedó, in iti lačni od polne mize. V košarico za kruh dodaj tudi prepečenca, poleg vina postavi na mizo še slatino. Tako bo vsem vsaj nekoliko ustrezno. — Novejša kuha pozna tudi nove vrste redilnih snovi, takozvane *vitamine*, ki jih je največ v sirovih jedilih. Zato se zdaj precej drugače kuha ko prej. Kar smo časih brezbrizno in po navodilih kuharskih bukev redoma zavrgli, n. pr. razne olupke, vodo, v kateri se je kuhala zelenjava itd., to ima po novih naukih največ redilnih snovi v sebi. Navodila za kuho so zdaj drugačna, jedilni listi novi. »Kuharica« Mladike se skuša ravnati po najnovejših naukih in s pridom uporablja vse, kar prija modernemu okusu modernega človeka. Morda se bo prav radi teh navodil priljubila marsikateri gospodinji kuha in z njo — »Mladika«. Upoštevala bo njeno dušno hrano in vzljubila list, ki je zares za naša domača ognjišča te in one vrste in je pomemben baš za družine.

V novem letu speč priporočamo, kar je kuharica v »Mladiki« že pred tremi leti svetlovala: Čas je drag, zato varčuj s časom! Zvečer premisli, kaj boš drugi dan kuhala. Saj vsak skrbni gospodar prejšnji večer napove svojim poslom delo za prihodnji dan. Ako zvečer premisliš in napraviš za drugi dan bodisi jedilni list ali drugo delo, kako hitro gre vse od rok! Poznala sem gospodinjo, ki se je norčevala, ko je ura bila deset ali enajst dopoldne, češ: »Le tolci, saj nimam še nič v lonci!« Lahko si mislimo, kako so bili domači veseli, ko so opoldne prišli domov lačni, pa so morali še pol ure ali več čakati!

* * *

Za kaj vse je rumeno korenje dobro in koristno?

Kadar otroka napadajo črvi (gliste), ostrgaj korene, jih nastrgaj (zribaj) na strgalniku, zavij v sprano platneno krpico, ožmi v skodelico, prideni nekoliko limonovega soka in daj otroku. Tudi sladkorno-bolnim priporočajo žlico takega soka od korenja. Korenje daje pa tudi različnim jedilom (juham, prikuham itd.) izvrsten okus. — Korenje lahko posušiš ali pa ga kuhaš v sopari kakor drugo zelenjavo. — Dosti vredno je tudi to, da se korenje dobro ohrani do spomladi. — Sploh je korenje ena izmed najbolj redilnih, obenem pa lahkoprebavljivih, cenjenih jedil. — Z ozirom na vse te prednosti prinašamo danes nekaj preizkušenih navodil za porabo korenja. (Naj pripomnim še to, da vegetarijanci uživajo korenje sirovo.)

Sirovo korenje po vegetarijanskem načinu.

Operi, ostrgaj in nastrgaj na krušnem strgalniku srednje debele korene, prav tako eno črno redkev in eno čebulo, prideni nekoliko soli, olja in limonov sok po okusu ter vse prav dobro zmešaj. Ali pa: Skuhaj 2—3 debele korene na pol, nato odcedi, ostrgaj in nastrgaj na krušnem strgalniku; tako nastrgaj eno čebulo in eno drobno črno redkev, prideni soli, olja in limonov sok. Ko si vse premešala, postavi s fižolom, kruhom ali krompirjem na mizo.

Sirovo korenje z jabolki.

Ostrgaj in nastrgaj dva rumena korena, prav tako eno jabolko in eno drobno čebulo, prideni sol in limonov sok.

Korenje z mlekom za otroke.

Korene ostrgaj in nastrgaj, stresi jih v kozo, prideni prav malo soli in toliko nezavrelega mleka, da je korenje pokrito. Korenje pokrij in duši, da se zmehča.

Korenjev sok z mlekom.

Pripravi korenjev sok (kakor zgoraj), primešaj mu gorkega ali mrzlega mleka in uživaj vsak dan nekaj žlic. Priporoča se posebno za sladkorno bolne. Ako pa daš otrokom, jim lahko primešaš nekoliko sladkorja.

Riž s korenjem (vegetarijansko).

Skuhaj dva neostrgana korena, ju ostrgaj in zreži na rezance. Deni v kozo dve žlici olja in zrezana korena, pokrij in duši nekaj časa, prideni eno drobno zrezano čebulo, osoli in pokrito duši do mehkega. Nato prideni četrt litra na poševne zrezke zrezanega zelenega fižola (seveda, če imaš v sopari kuhanega), četrt litra na pol kuhanega riža, žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja; vse skupaj premešaj in duši še 10 minut. Nato prideni še za pol jajca sirovega masla in postavi kot samostojno jed na mizo.

Korenje kot solata.

Neostrgane korene operi in skuhaj. Kuhane ostrgaj in zreži na rezance, osoli, prilij olje, kis in če hočeš

nekoliko drobno zrezane čebule, drobno zrezanega zelenega peteršilja ali popra. Korenju lahko primešaš tudi na listke zrezan krompir.

Korenjev piré s krompirjem.

Neolupljen debel korén operi in skuhaj, kuhanega ostrgaj in nastrgaj na krušnem strgalniku. Posebej pa skuhaj v slani vodi dva olupljena, na kose zrezana krompirja. Razgrej nekoliko sirovega masla ali dobre masti ter prideni korenje, odcejeni, dobro stlačeni krompir, žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja in ščep popra. Vse dobro premešaj in postavi k pečenki na mizo.

Podmetena korenjeva prikuha.

Olupi zeleno kolerabo in jo celo skuhaj. Ko je kuhana, zreži kar je mehkega na majhne kocke. Posebej pa duši v dveh žlicah masti (najboljša je od pečenke) debel, ostrgan in na rezance zrezan korén. Ko se korén zmehča, mu prideni pripravljeno kolerabo, dva srednje debela olupljena, na kocke zrezana in kuhana krompirja z vodo vred, v kateri se je kuhal krompir, osoli in podmeši (zamešaj eno žlico moke in tri žlice mrzle vode), prideni še nekoliko drobno zrezanega zelenega peteršilja in ščep popra. Ko vse še nekaj minut vre, postavi kot samostojno jed ali prikuho na mizo.

Zabeljeno korenje.

Srednje debele korene ostrži in zreži na rezance, stresi v lonec, osoli in skuhaj do mehkega. Kuhane odcedi, stresi v skledo, potresi s krušnimi drobtinami in polij z razgretim sirovim maslom. M.R.

Z A K R A T E K Č A S

ZA SMEH.

Boljša pot.

O č e (odvetnik): »Moj sin nori za neko plesalko in se hoče na vsak način poročiti z njo. Jaz mu pa ne dovolim, in če to stori, ga razdedinim. Prosim, povejte mu to!«

O d v e t n i k : »Jaz vem za boljšo pot. Vašo namero sporočim dekletu.«

Mičen dogodek na španski železnici.

Na Španskem postajni načelnik ne da znamenja za odhod vlaka s piščalko, temveč z zvoncem, na kar vlak počasi odrine. Z največjo uslužnostjo čakajo na potnike, ki so se zakesneli, ako s kolodvora zapazijo, da jih je načelnikovo zvonjenje nagnalo v tek. Nekega dne je na mali andaluzijski postaji stal vlak že četrt ure in podoba je bila, da vlak sploh ne misli več naprej. Postajni načelnik je letal po kolodvoru kakor brez glave. Potniki so se spraševali, kaj se je zgodilo, nekdo pa se je vendar okorajžil in vprašal načelnika samega. Pa so zvedeli: Revežu so bili vzeli zvonec in brez njega ni mogel vlaka odpraviti. In kaj je bilo z zvoncem? Neki popotnik, ki je imel v mestu še nekaj opravka, se je bal, da bi se vlak brez njega odpeljal, in je iz previdnosti zvonec v žep vleknil.

Lovski ocvirek.

Lovec, prišedši iz Afrike, se baha, koliko goril je spravil tamkaj s sveta.

»Tak lov je pa gotovo silno težak in nevaren,« se oglasi neki poslušalec.

»Ne posebno,« odgovori pripovedovalec. »Treba je samo izrabiti posnemovitost opic.«

»Kako to?«

»Prav preprosto. Na kraju, kjer sem domneval, da so gorile blizu, sem sprožil brez krogle nabasano pištolo nase. Nato sem odšel, pustivši tamkaj ostro nabasano orožje. Kadar sem se vrnil, sem našel skoraj zmerom kako mrtvo gorilo tamkaj, ki se je sama ustrelila.«

Dober tek!

Vaška učiteljica nikakor ni mogla pripraviti nekega učenca, ki je hodil bos v šolo, do tega, da bi si bil noge umil. Vsi opomini, lepi in ostri, pa tudi vse kazni so bili zaman.

Nekega dne pa pride dotični učenec z izredno snažnimi nogami v šolo. Učiteljica ga pohvali: »No, me veseli, da si si po dolgem dolgem opominjevanju vendarle noge umil.«

»Saj si jih nisem umil,« se odreže fant, »sem le zelje flačil.«

Dobra kupčija.

Ameriški časnik je prinesel tale oglas: »Išče se od kogarkoli 50.000 dolarjev. Kdor jih iskalcu pre-skrbi, si polovico lahko takoj obdrži.«

Najnovejše.

»Ali ste že slišali najnovejše?«
 »Mm?«
 »Denar bodo odpravili.«
 »Kako to?«
 »Res! So že začeli. Večina ljudi ga že nič nima.«

Predstojnik.

Mogočni in nepriljubljeni policijski ravnatelj Tre-pov v Varšavi je šel nekega dne po cesti, za njim pa njegov osebni kozak, zastaven, krepak fant. Kar stopi pred policijskega ravnatelja mlad, elegantno oblečen gospod, ga brez besedice silno udari po obrazu in gre mirno in neovirano naprej. Visoki uradnik je od strahu in razburjenja ves odrevenel in se je le s težko zavedel. Nazadnje pride vendar do sape in se zadere nad ko-zakom: »Pes! Zakaj si pustil, da je predrzneš ušel, ki me je udaril v obraz?«

»Mislil sem, da je tvoj predstojnik!« odvrne mirno kozak.

V prodajalni čevljev.

A.: »Ne, čevlji so mi preozki, me tiščijo!«

Prodajalka: »Bodite brez skrbi! Boste videli, kako se bodo po nogi ulegli.«

B.: »Teh čevljev ne morem vzeti, so mi preveliki!«

Prodajalka: »To prav nič ne škodi, ako so čevlji malo bolj prostorni, gospa! Brž ko bo vlažno, se usnje nekoliko uskoči!«

C.: »Dobro, te čevlje vzamem, priležejo se mi ka-kor uliti!«

Prodajalka: »Prav gotovo Vam ne bo žal, da ste jih kupili. Verjemite, da pri nas kupljeni obdrže zmerom svojo obliko, naj bo mokro ali pa suho.«

Oče.

Zandar je imel nalog, da poišče nekega kmeta. Ko pride v hišo, najde doma samo štiriletnega fantiča, ki mu pove, da so šli vsi na polje. »Oče pa so šli z oslom na pašo,« pristavi fantek, »saj ju boste takoj našli. Tisti, ki ima klobuk, so oče.«

Velike zahteve.

Najemnik: »Poglejte, soba je vendar vlažna in gobe rastejo po stenah.«

Gospodar: »Ali mislite, da naj za piškavo na-jemnino, ki jo Vi plačujete na mesec, rastejo nageljni po zidu?«

Duhovita naloga o mački.

»Mačka je v kuhinji ali na strehi — kakor nanese. Ima štiri mlade ali šest — kakor nanese. Lovi miši in lovi podgane — kakor nanese. Mačka je mačka ali pa maček — kakor nanese.«

Svarilo.

V nekem kraju, kjer so večne povodnji, stoji ob cesti kol z napisom: »Kadar je ta kol pod vodo, se po tej cesti ne more voziti.«

Opravičljiva razmišljenost.

Mlekarica je izročila odjemalki kanglo, v kateri ji je prinašala vsak dan mleko. Odjemalki se zdi kangla nekoliko prelahka, zato jo odpre in vidi, da je samo do polovice naliha, in sicer s samo vodo. »Kaj pa je to,« vzklikne, »saj je v kangli sama voda!«

»Ne zamerite, gospa,« odgovori mirno mlekarica, »danes sem tako razmišljena, da sem pozabila mleko priliti.«

Ni vseeno.

Konjski prekupec naroči svojemu sinu, naj pre-izkusi nekega konja. Tiho vpraša sin očeta: »Oče, ali ga hočete kupiti ali prodati?«

UGANKE

Urednik: PETER BUTKOVIČ - DOMEN, Sgonico, p. Prosecco, Trieste, Italia.

Lalinsko-slovenski slovar.

(Gorazd, Ljubljana. — 15 točk.)

V nekem lat.-slov. slovarju so bile pomotoma tri besede dvakrat tiskane. Katere tri izmed spodaj navedenih so to? (Določni red črk v latinskih besedah da pregovor.)

remus = veslo
 palus = kol
 hama = vedro
 bifidus = razcepljen
 notus = južni veter
 testu = glinasta posoda
 uti = kakor
 Janus = bog vsega začetka
 Hera = boginja
 bonus = dober
 spons = po volji
 veru = raženj

..... =
 =
 =

Posebnici.

(Branko Sodnik, Ljubljana. — 5 točk.)

I.

Vojak Vlado

II.

Ivo N. Gozdar

Skrit pregovor.

(Janez Ložar, Ljubljana. — 10 točk.)

Žezlo, Jenko, kanja, Neron, gliva, Sedan,
 Molnik, drevo, devon.

Kaj je to?

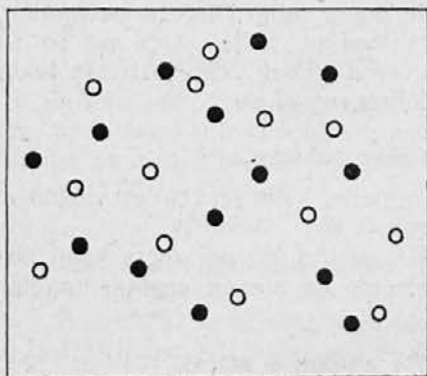
(Iv. Baloh, Idrija. — 8 točk.)

Dvozložna beseda.

Kjer je se, pije in igra,
 vsak dobro jo povsod pozna;
 različna pa je njih tvarina
 za reveža in bogatina.
 Le to je važno, kar na njej:
 blago, denar, je jed. — Poglej:
 pri njej se marsikdo podpiše
 in solzo, pol celo obriše;
 skrivnosti vse drži zase,
 ker sama z mesla ti ne gre.
 Še cerkve jih imajo vsake,
 seveda kot doma, ne lake;
 pri teh na stolu ne sediš,
 ker z Bogom samim govoriš,
 obe v resnici vsi ljubimo,
 obema zvesti ostanimo!

Grof in koloni.

(Domen, Zgonik. — 15 točk.)

Grof je imel na obzidanem, obširnem gruntu 27 kolonov, ki so se vedno prepirali drug z drugim. Ker jih ni mogel na noben način pomiriti, je dal napraviti visok zid z enim samim vhodom in jih tako ločil na črne in bele kolone. Kako je bil zid postavljen?

Iz astronomije.

(F. M., Dolenji Logatec. — 7 točk.)

Goba.

Vremenska za februar.

(Plašnik, Škofja Loka. — 12 točk.)

J C N A O Z T V P O S G
S P E V O O F O M E D O
O E O E P B M K T A B
N N S S L E P E R L O T
A L T E N O J E J I Z T

Zemljepisna zlogovnica.

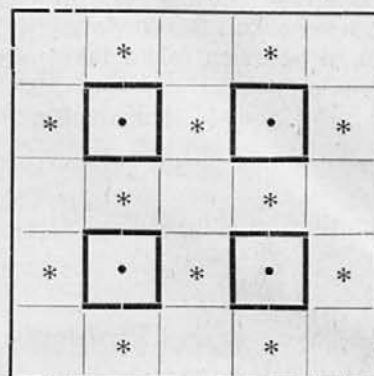
(Miroslav, Vižmarje. — 8 točk.)

Iz zlogov: ber, brez, da, dra, ev, flo, je, kav, kaz, la, lin, log, mon, na, nik, pa, pe, ri, rič, ro, sa, to, up, va, za sestavi nastopna zemljepisna imena: del sveta, postaja ob južni železnici, mesto na Švedskem, država v Ameriki, mesto v Nemčiji, slov. božja pot, reka v Jugoslaviji, reka v Italiji, slap na Gorenjskem, gorovje na Ruskem.

Če zapišeš ta imena prav drugo pod drugo, dobiš v dveh vrstah od vrha navzdol dva važna zemljepisna pojma.

Črkovnica.

(Miroslav, Vižmarje. — 8 točk.)

V kvadrate z zvezdicami postavi samoglasnike: a, a, a, a, e, e, i, o, o, o, o, u; v prazne kvadrate pa soglasnike: d, k, m, p, p, r, r, t tako, da dobiš v treh vodoravnih in treh navpičnih vrstah šest besed, ki značijo: žuželko, povodenj, delavca, umetnika, svetnika in denar.

Sreča.

(Voljč Štefan, Vič. — 12 točk.)

Rešitve je pošiljali do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Šent Vid nad Ljubljano.

REŠITEV UGANK V JANUARSKI ŠTEVILKI.

Križaljka. Vodoravno: 5. sonet, 8. zakon, 10. berač, 11. žefev, 12. pečar, 13. narok, 14. Nanos, 16. silur, 17. kadež, 19. trn, 21. dinar, 24. himen, 26. tapir, 29. porok, 30. biref, 31. tiban, 32. Lapad, 33. gekon, 34. tenor. — Navpično: 1. boben, 2. teran, 3. Natal, 4. tovor, 6. nečak, 7. tarok, 8. zenit, 9. kerub, 15. satin, 16. senat, 18. drn, 20. lirik, 21. dekan, 22. rabač, 23. tiran, 24. hotel, 25. motor, 27. pipec, 28. redov.

Sestavnica. Singapur, Kositer, Ostriž, Parnas, Likalnik, Jalagan, Epilog. Jugoslovensko mesto je Skoplje.

Okno. Jemlji po eno črko najprej iz prvega traka navzdol in potem počez. Nalo iz drugega, tretjega traka itd. Dobiš: Svet je knjiga, v kateri je opisal Večni svoje misli.

Posebnica. Generalni vikar.

Nebesna znamenja. Vzameš črke iz znamenja po številu solčnih žarkov, začenši v smeri puščice. Dobiš: Kdor išče, najde.

Svečka. 5 dvojnih žarkov kaže, da je treba brati zgoraj po 2 črki, in sicer vsako peto dvojico; 7 zavojev sveče v 3 vrstah pa razloži, da vzemi spodaj po 3 črke, in sicer vsako sedmo trojico. Dobiš:

Kadar je dva dni pred svečnico vreme lepo,

ne bode ves prosinec nikdar več grdo.

Davek. Posamezne številke termina (1, 5, X, I...) značijo besedni red, številke skupne vsote in plačila pa črke v posameznih besedah. Torej št. 1 v terminu znači »stroške z zamudnimi obrestmi«, št. 5 pri »Skupaj« pa črko S; itd. Dobiš: Šilo za ognjilo.

Knjige. Prva številka pomeni črko iz imena pisatelja, druga pa iz naslova knjige. Dobimo: Širite Mladikol

Številnica. Arabske številke pomenijo črke iz abecede, rimske pa besede v pogovoru, iz katerih vzamemo nato dotično črko, ki jo pove arabska številka poleg njih. Dobimo:

Kjer je zima, tam je led,

kjer čebele, tam je med.

Zemljevid. Pike značijo zaporedne črke iz krajevnih napisov. Vzamejo se najprej krajne skupine na levi in desni od zgoraj navzdol. Pike na desni značijo zaporedne črke krajevnih imen od desne proti levi. Vsaka pokončna skupina ustreza istomestnemu imenu kraja. Dobiš:

Rodna zemlja bodi nam življenje, lepote njene in zakladi naše hrepenenje.